איך להוציא

האיכר ארווין מיגלי נוהקאנטון גראובינדן (שווייץ), רתם את סוסתו סילבי לכרכרה כדי להוביל עצים מן היער. כאשר עבר הכרכרה על פני גשר צר, נבהלה הסוסה בת ה־5 וקפצה לפתע מעבר למעקה אל התהום שמתחת.

היא נשארה תלויה ברתמות מעל לזרם הסוחף 12 מטר מתחתיה. כל המאמצים להחזירה אל הגשר עלו בתוהו, ותוך כדי מאמצי ההצלה נקרעו רצועות הרתמה והסוסה נפלה אל המים.

מסוק של שירות ההצלה ההררי נחלץ לעזרת הסוסה ובעליה. רופא וטרינארי הגיע ברגל אל הסוסה, שלא נפצעה אלא פצעים קלים יחסית, הזריק לה סם־הרגעה והמסוק, שירד בזהירות אל הערוץ הצר, חילץ אותה

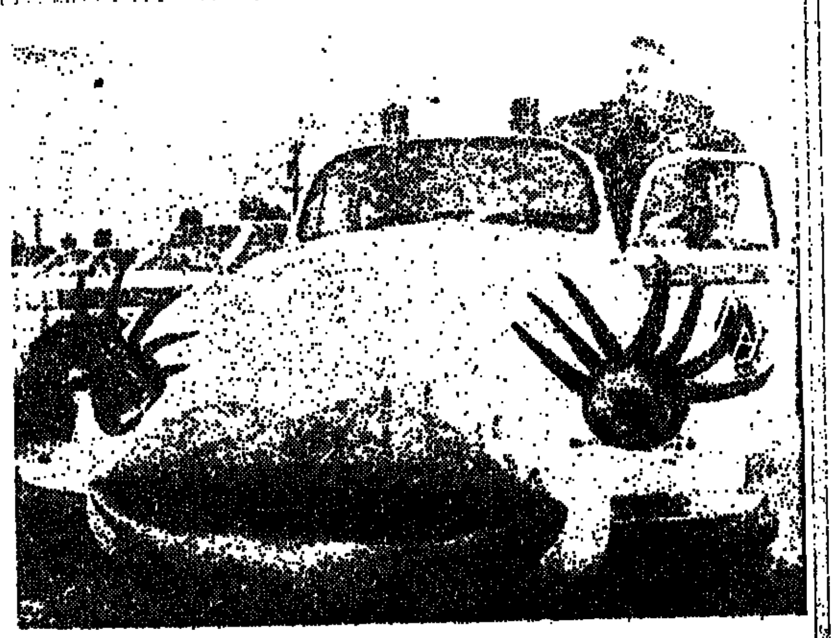

ניידת עם הומור

ניידת־משטרה כזו הנראית בתצלום אכן קיימת בעיר האמריקנית ארבאדה. בנה אותה במו ידיו (ובשעות הפנאי, כמובן) השוטר אד מק־ארתי.

אחד מתפקידיו של אד הוא ללמד את ילדי בית־הספר את חוקי התנועה וה־התנהגות הנכונה בכביש. כאשר הניידת שלו נכנסת לחצר בית־הספר, אורות הגג שלה מסתובבים וצופרה מופעל, היא מוקפת מיד בילדים, שהשיעור המשעמם החל למשוך אותם, בזכות צורתה החדשה.

יין ונשים

רג' האריס, מי שהיה אלוף אנגליה ברכיבה על אופניים לפני למעלה מעשרים שנה, גרם להפתעה כאשר ניצח לפני שבועות אחדים — והוא בן 64 — במירוץ אופניים.

המירשם שלו לשמירה על כושר: „כל יום אני שותה לפחות בקבוק אחד של יין ישן וטוב, ואני נשוי לאשה הצעירה ממני ב־24 שנים. האמינו לי, זה שומר על הכושר."

הגנב המפוזר

בדרה (קרולינה הצפונית — ארה"ב) נכנסו שודדים באישון לילה למלון והכריחו את שומר־הלילה לפתוח את הקופה ולתת להם את 9000 הדולארים שהיו מצויים שם.

הם הניחו את השטרות על כיסא ועתה חיפשו בכיסיו של השומר, ולקחו עוד את שעון הזהב שלו ו־12 דולאר שהיו בארנקו. אז הסתלקו השודדים החמושים במהירות. רק דבר אחד הם שכחו — את אלפי הדולארים שהניחו על הכסא...

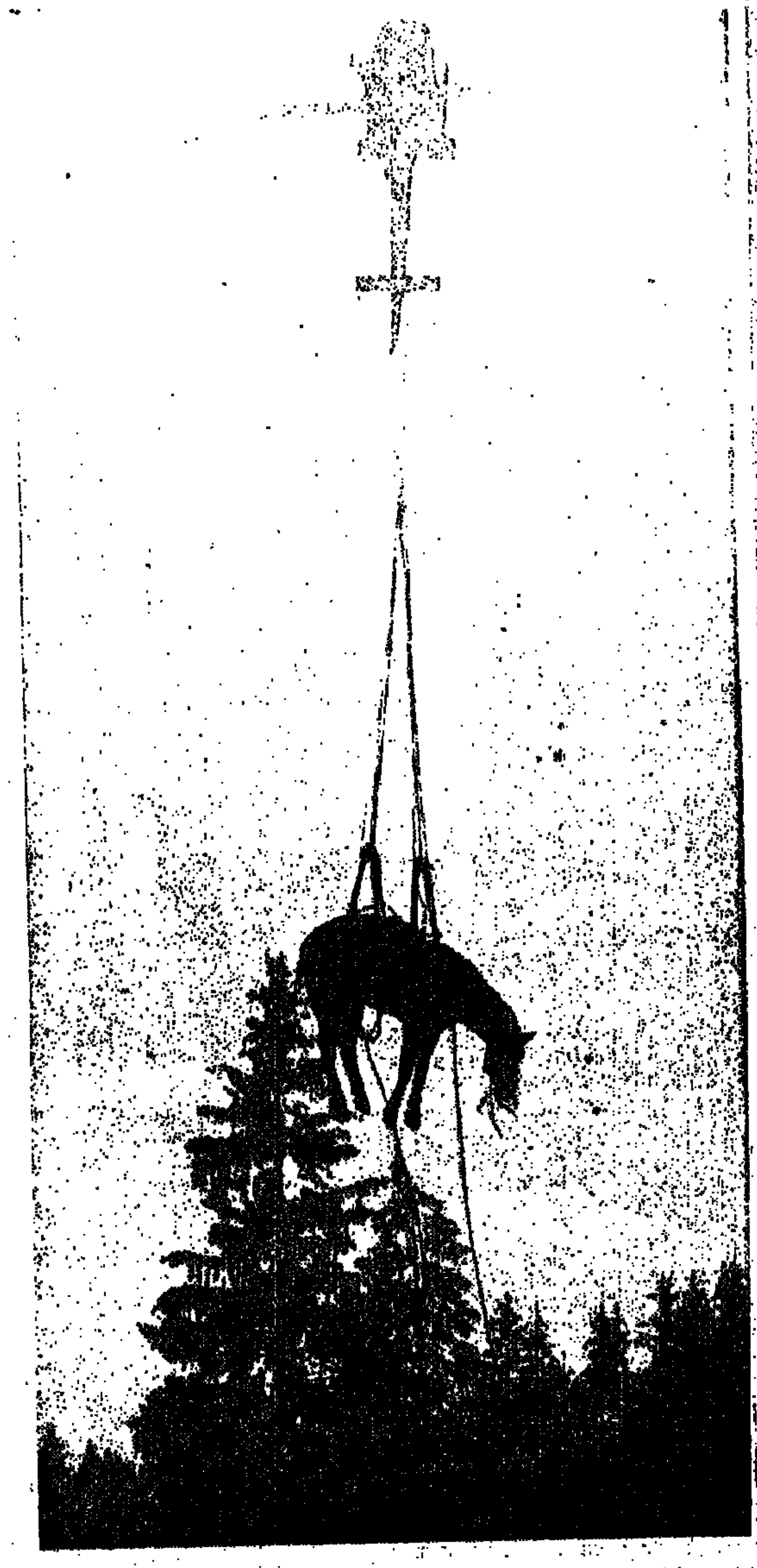

חותם

מס' 42 (249) שנה ה' 18 אוקטובר
ב' חשון תשל"ה, 1974

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר" רח' בן אביגדור 4 תל־אביב [illegible]
תל־אביב [illegible]

[illegible]

בגליון זה:

„למה שמו אותי שם?" — גור אריה 2
„סאלון-מלחמה" — נוגה קוגן 3
מי מושך בחוטים? — מרדכי גילת 4
חלם אילם — ראובן מרוז 5
בריונים בלבוש אידיאולוגי — צביה בן-שלום 5
התיישבות לראווה — משה טלמון 6
חוגסים פוליטיים — אבי-עידו 6
בין מעשה לאדישות — דורית גפן 6
בועה ושמה התנחלות — ישראל זמיר 7
הרהורים ישראליים לאחר הבחירות בבריטניה — יעקב רבי 8
130 ליממה — דורית גפן 10
הביתה — משה מנחם 12
קוסון ושמחה — אברהם אילת 15
„מסדרון חבושות" — רות חזן 16
עקבות טריים בחול — משה אורן 17
טורים — לוה, סובול, אורן, גלאי, בכר 18
מה הולך 21
טלוויזיה, רדיו 22

ריקושטים משולחן המערכת • ריקושטים משולחן המערכת
ריקושטים משולחן המערכת ● ריקושטים משולחן המערכת
ריקושטים משולחן המערכת ● ריקושטי
ריקושטים משולחן המערכת ● ר
ריקושטים משולחן המ
ריקושטים משולחן
ריקושטים משו

החלטנו ל„התלבש" על נושא ההתנחלות, או אם תרצו — על „המתנחבלים בשלום". מי שהשלום באמת יקר לו, ומבין כי שלום פירושו כיבוד שטחי הזולת ונכונות לוויתורים טריטוריאליים — לא יכול לעמוד מנגד, ולחזות בשלווה במבצעיהם ובנסיונם של אנשי „אמונים" וגרוריהם, ליצור עובדות, לחבל בכל מאמץ להסדרי שלום באיזור.

גייסנו צוות במגמה ללמוד מה באמת אירע בשטח, וכיצד כל זה משפיע על כולנו. לפניכם נסיון-מה לחקיף את נושא ההתנחלות מצדדיו השונים. פתחנו בסיפורו של חייל צעיר שהוטל עליו לחסום את דרכי המתנחלים ואף לרדוף אחריהם בין צוקי הוואדיות; העלינו נקודות-למחשבה על ההשלכות הפוליטיות הקשורות והנובעות מההתנחלות הן בתחום הישראלי והן בתחום הבינלאומי. לא נכנסנו לפרד"ס התגובות של המפלגות והגופים הפוליטיים. רק בדקנו אם לפנינו התנחלות של אמת או מבצע פוליטי ראוותני, בראיון עם פקיד בכיר במחלקת-ההתיישבות של הסוכנות-היהודית, והלה טען, ובתוקף כי לא היה כל מגע בין המוסדות המיישבים (לגבי שני עברי הקו-הירוק) לבין אנשי „אמונים".

השתוממנו שתושבי הגדה לא הגיבו בצעקה רבתית, אם כי מתגובתם אפשר לחוש בייאוש מכל הסדר והבנה. הם הביעו את תקוותם הכמוסה, שאכן לא נתאכזבה, כי ממשלת ישראל תנקוט בצעדים תקיפים ונמרצים לבלימת ההתנחלויות. דומה שבנקודה זו לא איכזבנו אותם.

ראווית איפוא ממשלת יצחק רבין למלוא המחמאות על אומץ-רוחה ותקיפותה! כיצד נתארגנו אנשי „אמונים"? מי עומד מאחוריהם? מי מממן את פעילותם? כיצד פעלה המשטרה? איך הגיבו רכזי תנועות הנוער הישראליות ל„מבצע-הקפות"? — על אלה ניסינו להשיב. נפגשנו גם עם רבה של כפר-שמריהו, הרב שמואל הכהן-אבידור, שלא חסך בדברי ביקורת ואף ירה לעבר המתנחלים בליסטראות כבדות-משקל, כשהוא סותר את טיעוניהם הדתיים-המיסטיים.

אנחנו מקווים להגיש, איפוא, תמונה מגוונת, משמעותית וביקורתית.

*

השבוע אנו מסיימים סידרה (אולי הארוכה ביותר בתולדות „חותם" — תשע כתבות!) של משה מנחם, בן קיבוץ מענית, שנישבה בחרמון ותאר בפרוטרוט את קורות השבי בסוריה. זהו מיסמך חשוב, רב-עוצמה. ואולי הנסיון הרציני היחידי לתאר את הכלא לפרטיו, ללא הגזמות, בהתאפקות וללא ביטויים סטבדו-סובייקטיביים. משה סיפר ואנו רשמנו. באמצעותו נכנסנו אט אט לבעיות הכלא, עד שבאיזשהו מקום חשנו עצמנו כמעט כשותפים ל„חוויה". בשלב מסויים הצמדנו אל משה את גיגו, הצייר שלנו, שמיסח לפי הוראותיו, לצייר את חדר-הכלא, את החבר'ה ישנים, מציצים או מוצלפים. השבוע כאמור מסתיימת הסידרה. משה חוזר הביתה אל משפחתו, אל קיבוצו ואל כולנו. בהזדמנות זו גם ערכנו מסיבה קטנה לכבודו.

*

איננו בטוחים אם חשתם בשינויים הגראפיים שחלו לאחרונה ב„חותם". הגראפיקאים שלנו הם: טובה אוסובסקי ויאיר קפלן, העונים לשם המסחרי: „טים". בכוונתנו להגיש עתון המעוצב בדרך מודרנית יותר, ובתקווה שיהיה גם אסטטי יותר. אנו יודעים שמיד תנפלו עלינו: „התמונות אינן חדות כראוי". על-כך אנו משיבים: בקרוב (זה נמשך כבר למעלה משנה...) תהיה מכונת רוטציה (הדפסה) חדשה. אם אומנם אנו בדרך הנכונה בכל הנוגע לתכנים ולצד הגראפי או לאו — נשמח לקבל תגובות, הצעות וחוות-דעת. קריאה נעימה.

סיקור נרחב של פרשת ההתנחלות ע"י צוות כתבי „חותם"

למה שמו אותי שם?
סיפורו של חייל במחסום
מאת גור אריה

עיניים אדומות מחוסר שינה, רובה כמותה מקומטת. טירון בצה"ל, אך וותיק בקרבות נגד מתנחלים או ליתר דיוק: זאב־מרדפים אחרי מתנחלים בוואדיות ובנקיקים. „בוא לא נדבר על זה שכבר שבוע ימים אני צריך לצאת לחופשה, ודפקו לי את החגים. נשים בצד את זה שאני לא ישן כבר כמה לילות, משום שכל פעם מקפיצים אותנו לתפוס קבוצת חדשה של מתנחלים. אבל אגיד לך משהו שלא אומרים בעיתונים: אנשים אלה הם חסרי אחריות לחלוטין. הם נכנסו לוואדיות מחושך בלי לדעת לאן הם הולכים, בלי לדעת אם בתוך הערוץ לא ממתינים להם אנשים, שיכולים לחתוך להם את הגרון. וזה עוד כלום. הם לקחו איתם ילדים קטנים בלי אוכל ובלי מים למשך 48 שעות! אני בעצמי לקחתי שניים שהתייבשו.

„היה מקרה יותר מעניין. ברגע מסויים, באיזה מקום הופיעו לפנינו כמה מחטיפוסים האלה וביקשו מאיתנו מים, כי יש להם ילדים בשטח, בתוך הוואדי. לא רצו לגלות איפה הם, רק ביקשו מים. סיפר לי קצין אחד, כי במקום מסויים ה„מתנחלים" לא התכוונו כנראה להישאר זמן רב בשטח. אז כאשר ירד הערב ולא הוציאו אותם, באו אל החיילים ושאלו אותם, „למה לא מפנים אותם"."

החייל בן שיזי נראה מרוגז. הוא קופץ מסיפור לסיפור. יש לו חוויות לא נעימות בנושא המתנחלים.

אני שואל: „כאשר דחפו אתכם ולאחרים אף הרביצו, למה לא החזרתם מכה?"

החייל: „מה? מכה? אסור אדוני. ההוראות היו מפורשות: בשום תנאי לא להרביץ ליהודים. לכן הם היו יכולים לעשות איתנו מה שרצו. אבל בסוף אנחנו קצת התנקמנו בהם. היו כמה שלא רצו ללכת, כאשר תפסנו אותם „מתנחלים" בשטח.

שאלנו אותם: אתם באים בטוב או לא? — הם כמובן אמרו שלא. אז תפסנו אחד והתחלנו לגרור אותו, ממש לגרור אותו על הארץ. נו, כמה בן־אדם יכול להיגרר על האבנים. הוא נעמד כמו בובלה, והלך איתנו.

„היו כמה שהתמקמו על איזה צוק בוואדי פראן. הצוקים האלה ממש מסובכים, ועוד לטפס למעלה ולהתחיל להיאבק איתם. אז הכנסנו קצת מכות, כי זה היה עניין של חיים ומוות בן־אדם, התהום היתה למטה. יכולנו להידרדר כולנו יחד, עם אידיאולוגיה ובלי אידיאולוגיה."

כמה חבר'ה מהחיילים נפצעו?

החייל: „לא נפצעו מהמכות שלהם, אלא מהליכה בחושך בוואדיות ובקניונים, כדי לתפוס איזה מסתתר שנשאר בלי הגנה מספקת. איזה חוסר אחריות! בתוך ההמולה תוארת היו כאלה שאיבדו את הילדים הקטנים. אתה יודע מה זה ללכת לשם עם ילדים קטנים? צריכים להיות מטורפים ממש!"

תשמע משהו יותר מגוחך. אתה תופס אותם, ובמקום לכלוא אותם או לעשות משהו איתם, אומרים לך „תביא אותם לירושלים", שם שחררו אותם, והם שוב הסתננו לשטחים. היה מקרה שאני אישית הבאתי כמה מהם למשטרה, ושם אמרו לי „מי ביקש ממך להביא אותם אלינו?" שמעתי את זה, אז שחררתי אותם. הם חזרו לגדה. אני לא מבין, בשביל מה שמו אותי במחסום, ופקדו עלי לרדוף אחריהם, אם אחרי הכל שחררו אותם? רק את מנהיגי הקבוצות החזיקו.

„אז תגיד לי, בשביל מה שמו אותי שם?"

המתנחבלים בשלום

- חיילי מילואים: רב־סרן, 3 סרנים וסגן ניווטו את הכוח ליריחו.
- המתנחלים שאלו את החיילים: „למה לא מפנים אותנו?"
- „לא היתה שום פנייה להתיישבות" — אמר פקיד בכיר במחלקה להתיישבות.
- הרב שמואל הכהן־אבידור: ההתנחלות — בועה שיש לתת לה להתעופף באוויר..."
- תושב הגדה: „איש לא שואל את דעתנו, כאילו איננו קיימים בשטח".
- יחס סלחני לתוקפי חיילים מטעמים אידיאולוגיים.
- ביני תלמי, השומר הצעיר: „הנהגת התנועה נערכת לטווח ארוך, בידיעה שהפרשה לא מסתיימת".

„סאלון מלחמה"
מטה המתנחלים בירושלים
מאת נוגה קוגן

את מטה המתנחלים הצלחתי לאתר — למרות דילוגיו הרבים — בדירה ברחוב מדבר סיני 21 ברמת־אשכול. בדירה הנאה היתה פעילות אינטנסיבית, אנשים דיברו בטלפון, ניסחו כרוזים, באו ויצאו עם תרמילי גב — ספק יוצאים ל„התנחלות" או חוזרים ממנה. בנות צעירות, אשר לא נראו כדתיות לעילא — אחדות בשמלות מקסי ואחרות במכנסיים, היוו חלק מהתכונה הפעלתנית. בסאלון הדירה היו זרוקים על הרצפה סנדלים מאובקים וקופסאות שימורים — שריד של אספקה שנותרה. קבוצות קטנות של צעירים החליפו רשמים על המתרחש, וראשי המבצע הוזעקו מידי פעם להסתודדות בפינה.

הגעתי למטה ביום שישי לפני כניסת השבת, אחרי שכולם שבעו נחת מדיווחי עתונות הצהריים.

מכבש התארגנו הופעל עתה לחכנת ההפגנה ההמונית במוצאי־שבת נגד ביקורו הנוכחי של ד"ר קיסינג'ר. מספר אנשים (ביניהם גם כאלה שלא חבשו כיפות) ישבו על גיסות, כרוז או הצהרה, נכנסו אנשים לקבל הודעות, נשלחו הוראות כנראה למתנחלים שעדיין שהו בשטח.

„תגיד להם רק התנגדות פאסיבית!" צעק מישהו לבחור שיצא בריצה. „תכתוב שר הנסיגה" אמר צעיר במדי מילואים למנסח הכרוז, בהתכוונו לשר החוץ האמריקני ובינתיים נפרד לשלום מנער תיכוניסט שהעמיס על גבו תרמיל ענקי.

בני קצובר, מראשי המתנחלים ואיש גוש עציון, נראה מאוד רגוע למרות ההמולה מסביבו והוא עונה בנחת לשאלותי. מידי פעם אנשים מפסיקים את הראיון לצורך התייעצות קצרה או חתימת צ'ק לרכישת ציוד להפגנה.

הוא מנסה לסכם ואומר, כי מטרתם לא היתה לנצח את הממשלה, אלא היתה זו הפגנה של ציבור אשר רצה להוכיח במעשים את מסירותו לרעיון שלמות הארץ. הסתיים סיבוב נוסף, או לפי דבריו „עוד שלב במאבק של יהודים על זכותם להתיישב בכל חלקי הארץ". לדעתו, משמעות הדברים שהתרחשו בימים האחרונים לא היתה „פוטש" פוליטי — כפי שהגדירו זאת המתנגדים — אלא השמעת דעתו של ציבור של הרבה אלפים אשר מימש זאת במעשים. הפעולה לא באה מיוזמתם של חוגים פוליטיים, אלא מתוך לחץ הגרעינים הקיימים. העיתוי נבחר בוודאי לרגל ביקורו של שר החוץ האמריקני.

שאלה: בני, האם כל אלה אשר לפי הגדרתך — הגשימו במעשים את אמונתם, היו מוכנים להשאר בשטח ולהתנחל לצמיתות? „כמובן שלא — עונה קצובר — אך, כפי שתמיד קורה, ישנם אידיאליסטים מהשורה הראשונה והם היו מוכנים לזאת. וישנם כאלה מהשורה השניה שהיו מוכנים לסייע בכל דרך אפשרית ולכן צעדו קילומטרים. אך הכל הוא עניין של דרגת אידיאליזם. עצם הפעולה מדליקה ומחממת את אלה אשר עמדו בצד".

בהתחלה, בנסיונות הראשונים של ההנחלות היינו רק 10 משפחות, היום אנחנו מונים 150 נפש ויש לנו 5 גרעינים הרוצים להתנחל. פעולתנו הנרחבת תיצור גרעינים נוספים.

שאלה: למה המשטרה לא עוצרת את מטה המתנחלים, כאשר לפי המקובל מתבצעת כאן פעולה נגד החוק?

קצובר: „אין שום בסיס חוקי לעצור אותנו. בררנו זאת אצל משפטנים, ולא קיים חוק האוסר לאנשים לקרוא ליהודים ללכת להתייצב ביהודה ובשומרון. ישנו צו האוסר שהייה של 48 שעות בשטחים אלה, אך אין חוק האוסר לארגן מבצע כזה".

„לדעתי הממשלה פעלה מעבר לכל הגיון. לא רק מנעה מיהודים את הזכות האלמנטארית להתיישב בארצם, דבר החותר תחת קיומה של המדינה — אלא גם העסיקה מאות חיילים וציוד בנסיונות למנוע זאת. היא ניהלה מאבק של יוקרה כאשר בפועל היא מונעת אך בעיקרון היא מסכימה שזכותם של יהודים להתיישב בכל מקום. יש לה רק שיקולים של עדיפויות וזאת היא הצהירה לא פעם."

„אנחנו רוצים להוכיח לממשלה שהיא לא תוכל לעמוד בזה, כי היא פועלת — במודע או לא במודע — נגד קיום המדינה".

„לגבי פעולות המשטרה היו מקרים מגוחכים: סגרו, למשל, את קרית ארבע ומנעו מהילדים לחזור לבתיהם אחרי בית הספר. או אדם שהצליח לעבור מחסום אחד, לא נתנו לו לעבור במחסום השני והוא נשאר תקוע בין שני מחסומים. ועוד דוגמאות כאלה".

שאלה: מי המוח שתכנן את המבצע בקנה מידה כזה?

קצובר: „אין שום מוח צבאי או תגונות כאלה. סקוס העבודה נעשתה ע"י קומץ אנשים, אשר סיירו המון בשטח, יש לנו בית ספר שדה אשר בסיוריו בדק את הצירים והיתר נעשה בעשרות חוגי בית, בהם הסברנו את עמדתנו ורכשנו נפשות למבצע."

שאלה: איך אתה רואה את האלימות שהופעלה נגד הטירונים במחסומים?

קצובר: זאת היתה בפירוש חריגה מההוראות שניתנו לכל הקבוצות.

שאלה: איך אתה רואה את תגובת השמאל נגדכם?

קצובר: „לגבי „מוקד" אין אני מתפלא. אך מראש אני אומר שהם נוקטים במדיניות של צביעות, כי הם מדברים בלי הרף על הפרת החוק הקיים, ומצד שני הם בעבר ובהווה ביצעו פעולות שנגדו לחוק והם אפילו פלשו למטה שלנו ולישיבה. ביחס לקבה"א אני כן מתפלא. התנועה המסורתית שכזאת אשר בעבר ובהווה היתה דוגמה להתיישבות, לקחה על עצמה להיות גורם נגד ההתיישבות. היותי מציע להם להשתלב במאבק שלנו, מאבק שהוא בעצם המשך המפעל הציוני של ההתיישבות. יהיה זה עצוב מאוד להיווכח שיבשו מעיינותיה החלוציים של תנועה זאת".

„כלליות אני אומר כי נמשיך את המאבק, כי זה נוגע לציבור נפשנו. אנחנו מאמינים שציבור גדול בארץ, לאו דווקא הדתי, תומך בעניין, בימים האחרונים קיבלנו עידוד מגורמים שונים והדבר משתקף במאמרים בעתונים. עתונאים אשר בנסיון סבסטיה שללו זאת או ליגלגו עלינו, שינו את הטון והיום הם כותבים בנימה אוהדת נוכח מה שראו עיניהם.

„אלה שזלזלו בתופעה, נוכחו לדעת היום שהיא רצינית ועמוקה, וזאת לדעתי התקדמות גדולה."

מי מושך בחוטים?

מאת מרדכי גינת

מי הם
אנשי גוש אמונים?
מהו הקשר לישיבות?
כיצד אירגנו
את ההתנחלויות
ומאין הם שואבים
כספים למימון
פעילותם?

גלולות־הרגעה, שהוצעו בעשרת הימים האחרונים „מתחת לשולחן" לאנשי גוש „אמונים", לא הצליחו לצנן את התלהבותם, כמו אותה תמונה מפורסמת בטלוויזיה הישראלית: כמה מתנחלים אמיצים מכים חיילים עבריים על אדמת הקודש!

דומה, כי תמונה זו, ששודרה בשלוש מהדורות חדשות בטלוויזיה, לא נעמה לאיש מראשי המתנחלים, והעובדה שלפחות מיליון אזרחים במדינת־ישראל צפו בה בעת ובעונה אחת, אילצה אותם לבטל כמה תוכניות פרטיזניות, לעשות קצת סדר בבלגן, להחדיר קבוצות קטנות יותר של מתנחלים ליהודה ושומרון ולהורות להם להגיע ליעדיהם אך ורק בצירים „בטוחים".

אבל אם סבור מישהו, כי דעת קהל, עתונות, טלוויזיה וחוק עשויים „להחזיר למוטב" את אנשי גוש „אמונים" ואת אלה שנספחים אליהם — הוא פשוט טועה. יהודים אלה, שרק כמה מאות מביניהם מאמינים באמונה שלמה במעשיהם ומתכוונים ברצינות להתנחל ביהודה ובשומרון, אינם חדלים ממשחק ה„שוטרים והגנבים" שלהם, ומכיוון שבצד תוכניות אופראטיביות להקמת התנחלויות הם אינם חסרים כסף ואמצעים אחרים — יש מקום להניח כי הבטחותיהם החגיגיות להוסיף ולעשות שמח, אינן מצוצות מן האצבע.

שלושה עקרונות

מי הם, אנשי גוש אמונים? מי מושך בחוטים? כיצד מארגנים מבצע התנחלות בהיקף כה גדול וכיצד מגייסים כספים ואנשים?

כדי לענות על שאלות אלה ולהבין מאין שואבים אנשי גוש „אמונים" את המרץ, ההתלהבות ואת כל הנוסחאות היפות של „ארץ־ישראל השלמה" — צריך תחילה לספר על „ישיבת מרכז־הרב" בירושלים. ישיבה זו, שהיא בית־היוצר של מרבית מנהיגי המתנחלים ואשר בה מנהלים אנשי גוש אמונים פעילות אינטנסיבית ענפה ביותר — נוסדה לפני למעלה מחמישים שנה על־ידי רבה הראשי של ארץ־ישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, כאשר הרב המנוח מבקש להעניק לה ייחוד מסוים: בין כתליה לא ילמדו „סתם" תורה אלא יקשרו אותה אל הציונות, אל ארץ־ישראל ואל המדינה היהודית העתידה לקום.

כאשר נפטר הרב לפני 40 שנה, הוסיף בנו, הרב צבי יהודה קוק — היום בן למעלה מ־80 — ללכת בדרכו והשריש בתלמידיו כמה עקרונות שהוא פיתח ממוטיב עם הסגולה שבספר הכוזרי, האומרים כי שלמות עם ישראל מותנית בשלושה דברים: בתורת ישראל, בעם ישראל ובארץ ישראל. הרב נהג להסביר לתלמידיו, כי ארץ־ישראל איננה נחלתו של יהודי כלשהו, כי אם של כל עם ישראל וחובתו של כל יהודי היא להתיישב בה ולדאוג לשלמותה.

ישיבת מרכז הרב טיפחה תחילה נערים צעירים מחו"ל, אך מאוחר יותר, עם קום המדינה — כאשר נוסדו ישיבות תיכוניות רבות — התחילו לזרום אליה רבים מבוגריהן, עם בוגרי ישיבות אלה נמנו הרב משה לווינגר מקרית־ארבע, חנן פורת מגוש עציון ופעילים אחרים בישיבת כרם־ד'יבנה, ישיבת „מגשימים" וכמה ישיבות אחרות. — מכאן שישיבת „מרכז־הרב" ומנהיגה הקשיש, הרב קוק, חלשו למעשה על מספר די ניכר של אנשים — שמוסיפים לשמור עימם קשרים אמיצים.

חמישה גרעינים

חסידיו של הרב קוק, שבכמה מקרים אף דבקו בתורתו ובנבואותיו הגדולה משלו, היו בחלקם הגדול חברים במפד"ל, שלא שבעה ממנה נחת. הם טענו כי המפלגה הזאת היא אימפוטנטית, מסואבת ובוגדת במצעה. סביב ההרגשה כי היא מעדיפה שיקולים פרגמטיים על עקרונות — גיבשו הללו קבוצה די גדולה של צעירים אשר ניסתה לקנות לעצמה [illegible] גם בקרב הסיעות הגדולות במפלגה. בוועידה האחרונה של מפד"ל, לפני שנתיים, כאשר התנהל ויכוח סוער סביב ארץ־ישראל השלמה והחלטת המפלגה בשאלה זו לא היתה חד משמעית, נשמעו כבר קולות רבים בגוש אמונים אשר קראו לעזוב את המפלגה ולהיהפך לקבוצה אידאית ולא מפלגתית. בראש הקבוצה „האידאית" הזאת, שמרבית חבריה לא פרשו עד עצם היום הזה באורח רשמי משורות המפד"ל, עמדו חנן פורת, הרב משה לווינגר, הרב דרוקמן (ראש ישיבת אור־עציון) בני קצובר, מנחם פליקס, הרב יוחנן פריד ויוסי ארציאלי שגיבשו לעצמם מצע מדוייק ובו נקבע בין היתר, כי גוש אמונים יפעל להקמת התנחלויות חדשות ביהודה ובשומרון.

כיוון שגוש אמונים לא הכריז על עצמו כעל מפלגה ולא צצו בו מחלוקות על קווי פעולה ומאבקים על תפקידים, מישרות, משכורות ודברים נוצצים אחרים — לא התעוררה בעיה של בחירות פנימיות והמנהיגות המגובשת יכולה היתה לפעול בשקט ולרכז סביבה מאות צעירים, שמרביתם — בוגרי ישיבות וחניכי תנועת „בני־עקיבא".

אבל ראשי גוש אמונים לא הסתפקו רק בזאת. כדי להצליח במבצעי ההתנחלות שתיכננו — והם שקדו על תיכנונם במשך שבועות רבים — הם פתחו במסע הסברה נרחב, קיימו מאות חוגי־בית, אספו מהמשתתפים תרומות נכבדות, הכריזו מפה לאוזן על הקמת גרעינים להתיישבות ביהודה ובשומרון והצליחו לארגן חמישה גרעינים, שלכל אחד מהם נרשמו בין 30 ל־50 משפחות. בכל גרעין נבחרה מזכירות ואנשי המזכירות קיימו מגעים שוטפים עם ראשי הגוש בירושלים (עם הגזבר, מנחם פליקס, שדאג להזרים אליהם את הכספים הדרושים. בין „הצדדים" סוכם, כי יום, או לכל היותר יומיים, לפני תחילת מבצע ההתנחלויות ידווח עליו לאנשי המזכירויות ואלה יביאו בסוד המבצע את חברי הגרעינים ומאות האוהדים שלהם, רק זמן קצר לפני תחילתו.

פניה לליכוד

אבל הסוד הכמוס הזה לא היה כל כך כמוס וכמו שכל ילד חמישי ברחוב ידע מתי בדיוק יתחיל „מבצע שבע ההקפות", כך גם ידעה המשטרה איך, מתי, ובאיזה צירים יעברו המתנחלים. המשטרה ושרותי הבטחון „שתלו" בחוגים המקורבים לחוג אמונים כמה אנשים, קיימו האזנה סמויה בבתיהם של כמה פעילים, הזהירו מראש נהגי משאיות לבל ינסו לצאת לאזורי ההתנחלויות והקימו מחסומים.

בתל־אביב, למשל, סברה תחילה המשטרה כי יהיה לה עניין רק עם אנשי „בני־עקיבא" וחוגים דתיים אחרים, אבל מהר מאוד התברר לה כי על אף „התנערותם", כביכול, של אנשי גוש אמונים מאנשי מפלגות ימניות ומגורמים אחרים שניסו לתפוס עליהם „טרמפ" — הם חיפשו את קירבתם ואף ביקשו מהם לארגן אוהדים. חוגים אלה, ובעיקר של צעירי „הליכוד", נענו כמובן לבקשה, כינסו ברחוב דובנוב בתל־אביב עשרות צעירים והזמינו שתי משאיות — אבל אחרי שעתיים של המתנה לאות המתאים (שניתן באמצעות צלצול טלפון אל דירה סמוכה), כאשר כולם כבר היו יושבים בתוך המשאיות — הסתבר למיכאל קלינר, ממרכזי הקבוצה (חבר מועצת עיריית תל־אביב מטעם גח"ל) כי הסוד איננו סוד וגם המשטרה נמצאת בתמונה. דקות ספורות לפני הזוזה צצו לפתע כמה שוטרים מרחוב סמוך, חסמו את הכביש, נטלו מהנהגים את המפתחות ודרשו מהאוהדים להתפזר.

האוהדים סרבו כמובן לעשות כן ובנציגם, מיכאל קלינר, ביקש להתחייב בכתב, כי המשאיות לא יעברו את הקו הירוק — אבל המשטרה דחתה את בקשתו. בלית־ברירה יצאו האוהדים במוניות — על חשבון הברון, כמובן — לנקודת הריכוז באוניברסיטת בר־אילן ומשם נסעו במוניות פרטיות לעבר אזור קיבוץ שלעבים.

בראש הכוח רב־סרן

מבצע ההתנחלויות היה, איפוא, מאורגן היטב וכדי שהוא יעלה באמת יפה, נועצו תחילה אנשי גוש אמונים בקציני מילואים רבים, שהבכיר מהם היה אלוף־משנה יובל נאמן, ושיכנעו כמה מהם להצטרף פיזית אל „הכוחות" המתנחלים ולנווטם בכמה צירים. כך קרה, איפוא, שהכוח שעשה את דרכו ברגל עד ליריחו (צעד למעלה מ־40 ק"מ) נווט ע"י רב־סרן, שנעזר בשלושה סרנים ובסגן צעיר.

כאשר קבוצה זו, שמנתה בגל הראשון כ־200 מתנחלים, הגיעה עד סמוך מאוד ליריחו והסתתרה בשטח, נטל על עצמו הסגן הצעיר את המשימה לצאת חזרה לירושלים בראש קבוצה של 15 גברים (ראשי קבוצות למעשה), שבחצות היו אמורים לצאת מירושלים שנית ליריחו, כאשר הם מובילים אחריהם מאות מתנחלים נוספים.

כל השמחה הזאת עלתה לגוש אמונים בסכומי כסף אדירים, אבל מסתבר שהצד הזה חזק אצלם לא פחות מאשר הדביקות בתורתו של הרב קוק, והם אינם חסרים במיוחד מקורות מימון. אנשי גוש אמונים פנו במשך השנה האחרונה לכמה לוויתנים רציניים, שאינם סובלים מחוסר כסף ואחד מהם היה גם מנהל בנק ארץ־ישראל בריטניה, עו"ד בן־ציון. הללו נענו בעין יפה לבקשתם ושילשלו למטרה נעלה זו סכומי כסף שמנים. אל סכומי עתק אלה הצטרפו כמובן תרומות שנאספו גם במסגרת חוגי־בית וגם בעת היציאה ל„מבצע ההקפות" (כל אדם שנסע במשאית התבקש לשלם לפחות 7 לירות, בעוד שבאוטובוסים עלה התענוג לפחות 15 לירות) — מכאן שגם אירגון הפיננסים לא לקה בחסר.

*

כספים אם כן לא חסרו למתנחלים, יעדים צבאיים, סיירים וקצינים במילואים, גם כן לא; התלהבות, הרפתקנות ודבקות במטרה היו בשפע — רק שאלה אחת מסקרנת נשארה פתוחה: איך נקלע מאיר הר־ציון לכל החגיגה?

הסיפור אם כן הרבה יותר פשוט מכפי שחושבים: זמן קצר לפני „מבצע ההקפות", נפגש עתונאי מסויים עם מאיר הר־ציון, לצורך הכנת כתבה בנושא אחר. אגב שיחה עם לוחם ותיק זה, שאל אותו מה דעתו על „מבצע־סבסטיה" ועל כוונות ההתנחלות החדשות של אנשי גוש אמונים, והר־ציון, שחייב את העניין, הביע פליאה על כך שאיש לא הציע לו עדיין להצטרף למתנחלים. העתונאי, יהודי המקורב לאנשי אמונים, הבין מיד את הרמז, שאל את הר־ציון אם יש לראות בכך הזמנה לפניה, נענה בחיוב והעביר הלאה את תוכן השיחה.

התוצאה: גוש אמונים הזמין את הר־ציון ליטול חלק במבצע. הוא לא דחה את ההזמנה.

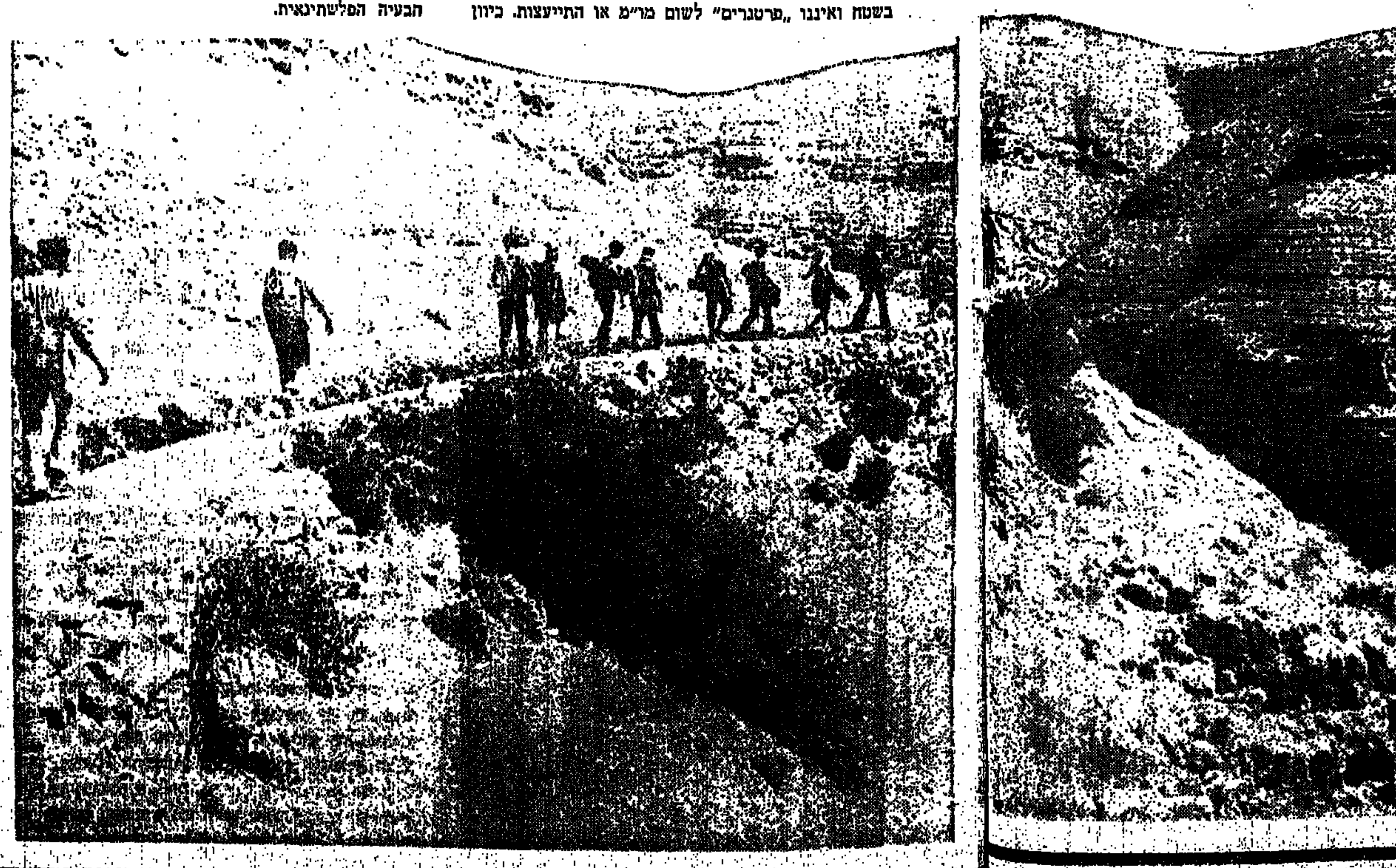

הלם אילם

תגובת ערביי הגדה

מאת ראובן [illegible]

השקט בו קיבלו ערביי הגדה את האקט הפוליטי שהפך את ישראל למרקחה, היה ממש מפליא.

פנינו, איפוא, למספר אישים ועתונאים שביקשו להישאר בעילום־שם לשמוע תגובותיהם הן לגבי עצם מעשה ההתנחלות, והן לגבי התגובה האילמת של הפלשתינאים, שלכאורה היו צריכים להיות הנפגעים העיקריים מתופעה זו.

אחמד אברהים (שם בדוי): „ניתן לפרש את היעדר התגובה שלנו בכך, שאנו נמצאים בהלם נוכח הרצינות והדבקות המאפיינים במקרה זה את רצון היהודים, לספח את מה שמיועד להיות שטח המדינה הפלשתינאית למדינתם. לדעתי, עוד ירבו מאמרי פרשנות ותגובות חריפות נוכח מעשה מחפיר זה. ערביי ארץ־ישראל למדו לדעת כי הממשלה הישראלית תקיפה בדעתה שלא להרשות התנחלות זו ולכן לא מורגשת הפעם כל היסטריה ברחוב הערבי".

אל עלאמי (שם בדוי): „כשם שאין הישראלים מוכנים לשאת ולתת איתנו בנושא הישות הפלשתינאית, כן אין הם מתיחסים לרצונותינו ולמאוויינו גם בנושא ההתנחלות. הוויכוח והמאבק הפוליטי המתנהל בארץ הוא ישראלי־טהור. איש לא שואל את דעתנו. אנו כאילו איננו קיימים בשטח ואיננו „פרטנרים" לשום מו"מ או התייעצות. כיוון שמתעלמים מאיתנו, מקיומנו ומהאינטרסים שלנו, [illegible], אין לנו כרגע צורך להגיב, מה גם שאנו בוטחים בממשלת ישראל שתשכיל למנוע היווצרות עובדות חדשות, אשר יפגעו בעתיד „שיחות ג'נבה". מכל מקום, הבעיה היא הרבה יותר רחבה מאשר נסיון ראוותני להתנחל פה ושם. לפיכך אין אנו מתייחסים ברצינות לתופעה זו, שהיא הפגנתית מעיקרה".

אל בוחמי (שם בדוי): „ממשלת ישראל ממילא החליטה לספח חלק בלתי מבוטל מהגדה המערבית ומהרצועה. אנו יודעים כבר היום, פחות או יותר, את מפת הסיפוח הכוללת: את כל עמק־הירדן, מורדות יהודה ושומרון, איזור מדבר יהודה, מעלה האדומים וכן חלקים מיהודה שיכללו את איזור בית־לחם, גוש־עציון ומורדות הרי חברון (כולל קרית־ארבע), השיפולים למדבר יהודה ולבקעת באר־שבע. השטח שלא יסופח זו מובלעת קטנה הכוללת את שכם, ג'נין, רמאללה וחברון, היינו מעין „גיטו" ערבי המאוכלס בצפיפות אותו אין ישראל רוצה לספח מטעמים של דמוגרפיה ומטעמים של טקטיקה פוליטית, כדי שתהיה בידה הגמישות הפוליטית להתמקח ולהחזיר בכל זאת שטח כלשהוא לידיים ערביות.

לפיכך אין זה משנה לנו אם יוקם עוד יישוב יהודי אחד או שניים באיזור מורדות הרי יהודה. המאבק בינינו לבין ממשלת ישראל הוא הרבה יותר עמוק ובסיסי, ואנו מבקשים את פינוי כל השטחים המוחזקים ללא יוצא מן הכלל. לא נצא מגדרנו בגלל מאבקים שמקורם במערך הפוליטי הפנימי בישראל.

במובן זה אין הבדל בין המפד"ל למערך. את נוסחת ההתנחלויות קבעה הממשלה כולה ובשבילנו היישוב היהודי בגלגל או בנערן, שקם כתוצאה מהחלטת ממשלת ישראל, דינו כדין כל התנחלות אחרת בגדה".

אבו גאוצה (שם בדוי): „בסופו של דבר תספח מדינת ישראל את רוב הגדה. היא תעשה זאת לאחר שתגיע לידי הסכם עם המצרים והירדנים. כשתחזיר ישראל את סיני למצרים ותתן לחוסיין דריסת־רגל בגוש שיוותר מהגדה לאחר הסיפוח, שוב לא יהיה מקום לנו כפלשתינאים להידבר אתכם על משהו ריאלי. גם אתם היהודים נוקטים, איפוא, בשיטת הסלמי ומספחים ככל שתוכלו בהתאם למערך הפוליטי בעולם ולמערך הפוליטי הפנימי שלכם.

אם המפד"ל תשב בממשלה או אם תקימו ממשלת ליכוד לאומי בוודאי שתתנו לגיטימציה לכל פעולות ההתנחלות כפי שנתתם למתנחלים בקרית ארבע ובגוש עציון.

כל עוד לא תכירו בנו כעם הזכאי למדינה משלו ותכירו בהנהגה הפלשתינאית כגוף שיש להידבר איתו, ימשיך חוסר האמון העמוק לשרור בינינו.

אין לנו תקוות גדולות ממדינות ערב המוכרות את עניינינו מזה 26 שנה. מדוע שניתן אמון בכם? רק מו"מ ישיר איתנו על עתיד השטחים יפיג את חוסר האמון הזה. אבל אתם אינכם מבינים זאת וחושבים, כי ע"י הצהרות הקושרות את עתידנו המדיני עם ירדן הנכם פותרים את הבעיה הפלשתינאית.

בריונים בכובעים אידיאולוגיים

מאת צביה [illegible]

לפני עשרה ימים היכו בריונים חדורי אידיאולוגיה כמה חיילים. הדגש על היכו. בניגוד למכים איני סבורה שחייל צה"ל הוא יצור קדוש או שמדיו מייצגים את המדינה. גם השכן שלי, שעוזר לבתי בשיעורי חשבון הוא חייל וגם הפושטאק מהרחוב הסמוך שגונב אנטנות מהמכוניות. על אנשי המילואים מוטב שלא נרחיב את הדיבור.

מה שקרה הוא שבריונים היכו חיילים בתפקיד והמשטרה לא אסרה אותם. בכל מקרה של קטטה במקום ציבורי — ולעתים אפילו במקום פרטי — חייבת המשטרה להתערב ולפתוח נגד התוקפים תיק פלילי. לפי שיקוליה. אמנם, אך טרם שמעתי כי תקיפה מטעמים אידיאולוגיים תזכה ליחס סלחני במיוחד.

אידיאולוגיה הינה מונח מופשט, המקיף עולם ומלואו. האם מישהו מאמין כי האנשים נולדו שווים ומחר הוא יכה, ומטעמים אידיאולוגיים, כמובן, את פקיד הקבלה של „הילטון" שלא ירשה לו ללון במלון בלי תשלום; מחרתיים יצהיר איש אחר, כי לדעתו אין חלוקת המיסים צודקת ויכה את פקיד ההוצאה לפועל; מישהו, הסבור — וזאת בהחלט אידיאולוגיה נאה — שכולנו בני חורין, יכה את איש הג"א, שידרוש ממנו לפתוח תיק בכניסה לקולנוע. בשבת יקום לו אוהד כדורגל, המאמין כי קבוצתו טובה מכולן ויכה את השופט שניפנף בכרטיס אדום. אידיאליסט צעיר, הסבור כי אדם הוא אדון על גופו ונשמתו, יכה — מטעמים אידיאולוגיים משלו — את הרוקח שיסרב למכור לו מורפיום... ובכלל, אם אידיאולוגיה היא גורם מקל — מדוע נאסרה הקבוצה של רמי ליבנה?

שר המשטרה הצהיר כי לדעתו, כל העובר על חוק, חייב להיענש. יתכן שהמשטרה פועלת לגילוי הבריונים אשר היכו חיילים. אין זה, בוודאי, קל לזהותם. הטלוויזיה הקפידה לצלמם מאחור, או מהצד ושום כתב לא טרח לשאול אותם לשמם. רק אדם אחד צולם בבירור והוצג בפני הצופים בשמו המלא: מאיר הר־ציון, האיש אשר הזיז ראשון את דוקרני המחסום. אולי לא היכה, אבל נתן את האות, את הגושפנקא המוסרית... מדוע לא נעצר מאיר הר־ציון על הסתה למעשה בריונות? מדוע, לפחות, לא נעצר לחקירה?

הצעתי לאנשי הוועד הציבורי להגנת הדמוקרטיה לאסוף חתימות, בדרישה לעצור את מאיר הר־ציון.

„השתגעת" — אמרו לי — „מי יחתום לך? הרי הוא גיבור ישראל!"

אם כן, אמרתי, הבה ונחתים את האנשים המתאימים. לא נבקשם לציין על יד השם „ייחוס" או מקצוע. לא „פרופסור", לא „מרצה", לא „סוציולוג", אלא דרגה צבאית, או קשר לצה"ל. יחתמו לנו חיילים קרביים, שריונאים, טייסים, נחלאים, אמהות של חיילים, ואמהות של חיילים לעתיד, אלמנות מלחמה, נכים, הורים שכולים, ותיקי שלוש וארבע מלחמות, אנשי הגנה, פרטיזנים, חובשים קרביים, צנחנים, אנשי סיירת... לא מאיר הר־ציון לבדו גאל את מדינת ישראל!

אמרו לי שלא כדאי להתעסק עם איש אחד. באמת לא כדאי.

ויתרתי. סוף־סוף האיש פעל מטעמים אידיאולוגיים. ואני רק מקווה שאזכה ליחס דומה, כאשר יום אחד אפוצץ את ארובות רידינג ד', מטעמים אידיאולוגיים, כמובן, כי הערפיח שלה מרעיל לי את הילדים, והקדוש־ברוך־הוא הבטיח לכל ברואיו אוויר לנשמה.

התיישבות לראווה
מתוך ראיון עם פקיד בכיר במחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית
מאת משה נלחון

המחלקה להתיישבות של הסוכנות־היהודית היא הגוף הלאומי המלווה יותר מ־60 שנה, את כל ההתיישבויות הכפריות בישראל. היא היא הפטרון לכל ההתנחלויות שהוקמו מאז 1967 בשטחים המוחזקים.

בעבודה שקטה ושיטתית הכינה וליוותה המחלקה להתיישבות את הקמתם של 45 ישו־בים מעבר לקו הירוק. בתיאום עם מוסדות הממשלה, צה"ל והתנועות ההתיישבויות — מביאה המחלקה הצעות להתיישבות בכל רחבי המדינה. ברמת־הגולן נאחזו 17 ישובים. כולם אזרחיים. בבקעת־הירדן שוכנים 12 ישובים חקלאיים. בגוש־עציון — 3 ישובים. ברצועת־עזה ובסיני הוקמו כבר 13 ישובים ושני מרכזים אזוריים.

בשיחה עם פקיד בכיר במחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית, בקשנו לברר מה היו הצעדים שנקט „גוש אמונים" בהכנותיו לקראת התנחלות־קבע.

* *

— האם היתה פנייה של „גוש אמונים" לקבל נקודה להתיישבות ביהודה והשומרון?

תשובה: לא היתה שום פנייה אלינו מצד „גוש אמונים".

— האם „גוש אמונים" הגיש הצעה, או בקשה להתנחל ביהודה ושומרון?

ת.: לא. בכלל לא. אנשים רציניים שמבקשים להתיישב יודעים בדיוק לאן לפנות. מי שמבקש להתיישב יכול לעיין בכל התוכניות להתיישבות.

— האם „גוש אמונים" התעניין באפשרויות הפיתוח ביהודה ושומרון, בבעלות על הקרקע, הסיכוי לעבודה ברזרבות המים?

ת.: לא. מתוך נסיון של 60—70 שנות עבודה, מציעה מחלקת־ההתיישבות תוכניות התיישבותיות על סמך סקרים מוקדמים, הבוחנים נושאים רבים, כמו: בעלות על הקרקע, מקורות מים, אפשרויות לניצול הקרקע הראויה לעיבוד חקלאי, אפשרויות פיתוח תעשייתי ועוד ועוד. אנחנו קשורים לכל התנועות ההתיישבותיות, ובנייהן גם לתנועות הדתיות. לא היתה שום פנייה בשום צינור. אומר לך יותר מזה: בשיחה פרטית שקיימתי ביוזמתי עם כמה ממנהיגי „גוש אמונים", הם אמרו לי במפורש שהם מבצעים אקט פוליטי, וכל כוונתם היא לנגח את הממשלה.

הסוכנות עוסקת בהתיישבות לשמה ולא בהתיישבות לראווה, ולכן אפשר להבין מדוע לא פנו אלינו.

— האם יש בשנים האחרונות גידול במספר המתיישבים מקרב תנועת בני־עקיבא, או תנועות דתיות אחרות?

ת.: לא, הייתי אומר שיש גידול. יש להם מתיישבים בהתאם לפרופורציה המקובלת בינם לבין שאר תנועות ההתיישבות. אנשי ההתיישבות של „בני־עקיבא" הם אחראיים ויודעים בדיוק מהי יכולתם. ההתייחסות שלהם היא עניינית, הם יודעים כמה גרעינים רציניים עומדים מאחוריהם, וכמה נקודות הם מסוגלים להקים בעזרתם.

— מהם סיכויי התנחלויות גוש־אמונים להאריך ימים?

ת.: איך אפשר להתייחס ברצינות לכל ההתנחלויות האלה? שטויות. כמה זמן הן יכולות להחזיק שם מעמד?

כל הכשרת הקרקע, התשתית למים ולחשמל, בניית הבתים ואספקת אמצעי הייצור — את כל אלה מקבלות ההתיישבויות הלאומיות חינם. בלעדיהם אין להם סיכוי סביר להאריך ימים, במיוחד כשעולים להתיישבות ללא שום סקר או בדיקה. אנחנו לא עוסקים בהתיישבות של ראוותנים — יש תנועה שמוכרת הרבה ועושה מעט, וישנה תנועה שמוכרת מעט ועושה לתפארת.

הישגים פוליטיים
(נקודות למחשבה)
מאת אבי־עידו

● ביטוי לנכונות ישראלית לטרפד מאמצי שלום, נזק לתדמיתה החדשה של ממשלת ישראל, המאמצת גישה פתוחה ליוזמות וקו גמיש, שביסודו ישנה פשרה טריטוריאלית המוליכה להסדר.

● הכבדה על ההידברות עם חוסיין, המגישש אחר דרך למציאת בסיס משותף, ממנו ניתן לנהל מגעים פומביים. לכך השלכות על מעמדו של המלך בעולם הערבי, כמי שיכול לגאול מישראל את הגדה המערבית, דחיפתו לעבר האופציה של חידוש החזית המזרחית, וצמצום המוטיבציה שלו ליטול על עצמו את המאבק באש"ף, תוך בידוד בעולם הערבי.

● שיבוש מאמצי הדיפלומטיה האמריקנית, הבהרה חד־משמעית שרק תכתיב המקובל על רוב תושבי ישראל ימנע שפיכות דמים, והבהרה כלפי פנים שרק ממשלת חירום בעלת בסיס ציבורי רחב, קונה לעצמה סמכות וחוסן לעמוד בפני לחצים.

● נסיון להעתיק נקודת הכובד בזירה הפנימית לעבר נושא המחייב התמודדות בקלפי, במגמה להאיץ תהליך שיחייב בחירות. המניעים לכך: מירוץ עם השעון כנגד התחזקותה והתבססותה של ממשלת רבין, סיטואציה שיתרונותיה פוחתים עם הזמן והיא בגוייה על מערכה שמחנה „העבודה" מפורר, וניתן לתקוע בו תריז דווקא בנושא זה. וכן בקיעים בחזית הליכוד, שניתן לטייח עליהם רק באמצעות מכנה משותף רחב ככל האפשר.

● בתוככי הזירה הפנימית — סיכול אקט ההצטרפות של המפד"ל לממשלה, תוך הבהרה כי כוחו של גורם פוליטי להשפיע מחוץ לממשלה אינו פחות — בסיטואציה מסויימת — מכוחו להשפיע ולמנוע הכרעות כשהוא בתוכה.

● הוכחה ניצחת לתהליך בפניו ניצבת הציבוריות הדתית: הידחפות לזרועות הימין ויצירת אופציה מיליטאנטית, המורכבת מקיצונים דתיים ואלמנטים שוביניסטים. תהליך המרחיק ציבור מסורתי משותפות אפשרית עם תנועת העבודה, ועשוי בטווח הרחוק יותר לעצב גופים פוליטיים בהתאם להערכות חדשה.

● כבפעמים אחרות הוכרר, כי מול מיעוט מיליטאנטי מחד, מתייצב מיעוט פעלתני שמקומו בקצה השני של הזירה. המרכז ברובו דומם, ורגישותו הפחותה לאספקטים הציבוריים והפוליטיים של הפרשה אינה מדרבנת אותו למאבק. מפלגת רוב, פלוראליסטית בעמדותיה, מתקשה לפעול כגוף בנושא שבו הבסיס המשותף מעורער ובלתי־מוכרע.

● במאבק־הנגד בו נטלו גופים שונים, חסר תיאום וחסרו הגדרות ביחס למטרות המאבק הנגדי, שפרישתו נעה על קשת רחבה שבין התנגדות כוללת להתנחלויות, לבין חשש מערעור על סמכות הממשלה. דיפרנציאציה שנתגלתה בקשר למהות נשק המאבק, כשחלק מן הכוחות נאבקים נגד הפרת חוק באותו נשק עצמו — נטלה מעוצמתו ותוקפו של מאבק הנגד.

● ברור־יותר מאשר בעקבות נסיונות קודמים — שהממשלה חייבת לחרוג מעבר לקביעה, כי התנחלות תהיה רק באישורה, ובציון האזורים אותם היא פותחת לאותו „צמאון" התנחלות. נדרשת עמדה עקרונית המבהירה, כי ממשלה זו מתנה איכלוס שטחים המצויים כיום בידי ישראל בהתאם לעמדות מדיניות, ובכפוף לאירועים פוליטיים המתחייבים מהליכה להסדר שלום.

בין הנוער לאדישות
כיצד הגיבו תנועות הנוער בישראל על מבצע ההתנחלות
מאת דורית גפן

חלק ניכר מן המשתתפים במבצע ה„הקפות" — הם בני־נוער הלומדים בבתי־ספר תיכוניים־תורניים — חניכי תנועת הנוער הדתי „בני עקיבא".

לא ברור אם הנהגת „בני עקיבא" גיבשה החלטה ליטול חלק במבצע, או שהיו אלה חוגי־הבית הנמרצים של חברי „גוש אמונים" שעוררו את החבר'ה הצעירים לפעילות אקטיבית. התנועה רק הסכימה בדיעבד.

מה היתה תגובתן של תנועות־הנוער הפוליטיות המתנגדות להתנחלויות?

מאבק חינוכי

ביני תלמי ממזכירות „השומר הצעיר" אומר: „התנועה לא היתה ערוכה די הצורך לקראת תגובה נגדית חזקה ומעוררת רושם. הפגנות המחאה אורגנו תחילה כתגובה ספונטנית מהירה, וממילא קשה היה, מבחינה טכנית, לרכז מספר גדול מאוד של חניכים מכל הקנים בארץ. במיוחד כאשר מדובר בתגובה מהירה. עם זאת, מיד התגבשה פעילות בקנים, כאשר הבעיה נדונה בהרחבה על נושא ההתנחלות בנוסח „גוש אמונים". בהפגנה הראשונה, בלטרון, השתתפו לפחות 50% מחניכי התנועה ומספר גדול של משתתפים בכל ההפגנות ועצרות המחאה נגד ההתנחלויות שהתקיימו עד־כה. הנהגת התנועה נערכת לפעילות לטווח רחוק יותר מתוך ידיעה, כי הפרשה לא תסתיים כל־כך מהר, וכי צפויים מעשים נוספים מצד „גוש אמונים" ותומכיהם."

„חניכי „השומר הצעיר" החלו בהחתמות על עצומה המגנה את מעשי ההתנחלות הפראיים והראוותניים, הבאים לפגוע בכללי הסדר והחוק של המדינה. החניכים ניצבים בצדי הכבישים ומחתימים עוברים ושבים."

ביני תלמי רואה במעורבות זו של החניכים גורם חינוכי חשוב, הן בעצם קיום הוויכוחים והן בגיבוש עמדה

(סוף בעמ' 20)

בועה ושמה התנחלות
רשם ישראל זמיר

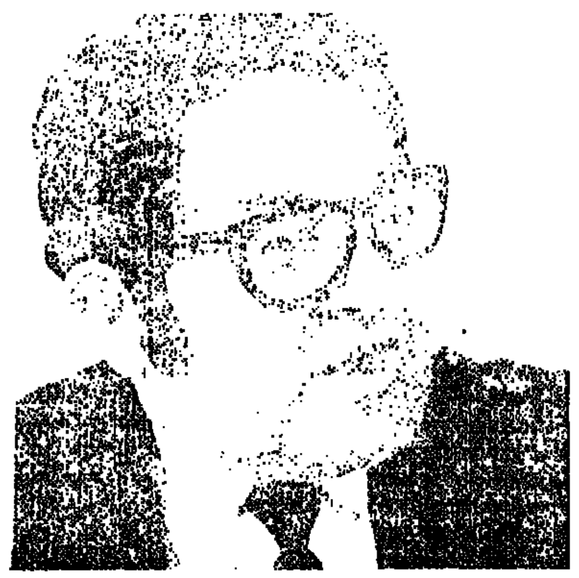

האם ההתנחלות בשטחי יהודה ושומרון הינה מצווה דתית?

„הדבר תלוי אם נאמץ לעצמנו את הפסיקה של הרמב"ם, או של הרמב"ן. לפי שיטת הרמב"ם — אין בכך שום שמץ של מצווה דתית. לפי דעת הרמב"ן, יש אולי אפשרות, בדוחק, למצוא קשר בין המעשה לבין מצוות ישוב ארץ־ישראל. אולם אסור לשכוח, כי חלק ניכר של המתנחלים כלל אינם שומרי תורה ומצוות, ואלה וודאי שאינם יכולים לבחור להם מצווה אחת מן המכלול ולומר — „עליה אנו מסתערים".

אך גם שומרי המצוות שבין המתנחלים יצטרכו לעמול קשות כדי להוכיח, שאי־אפשר לצאת ידי חובה של מצווה זו גם בתוך הקו־הירוק, ויש לעשותה דווקא תוך צעדים שיש בהם משום גרימת קשיים לכלל ישראל ולמדינת־ישראל.

גם אם נדבק בדעת הרמב"ן שיש בימינו מצווה של כיבוש הארץ, הרי כל עוד לא השלמנו את כיבוש שממותיה של הארץ אשר היתה בידינו עד מלחמת ששת־הימים — מדוע עלינו להידחק לכיבושים מרוחקים יותר?

חילול דתי בתוך המדינה

לו היתה מדינת־ישראל מתנהלת כולה על־פי ההלכה וכל מערכות חייה היו מוכרעות בהתאם לפסיקה הדתית, היה אולי מקום להרחיב את תחולת ההילכתית־דתית גם על שאלת הגבולות. עכשיו, כשבתוך מדינת־ישראל עצמה יש כל־כך הרבה „שטחים" שאפשר לפעול בהם מבחינה דתית, ואיש כלל אינו שם־לב אליהם, מה הערך הדתי של החלת ריבונות המדינה החילונית חוצה על שטחים, רק משום שלפי דעות מסויימות בהלכה חלה עליהם „קדושת ארץ־ישראל".

קשה לי להאמין שצעירים המשלימים עם החילול הקיצוני שהחיים במדינת־ישראל מצטיינים בהם — נדחפים לפתע למעשה דתי גדול, דווקא מחוץ לגבולות הפוליטיים של המדינה.

למה אתה מתכוון?

אסביר דברי. במדינת־ישראל מתחנכים „70% מילדי ישראל ללא תורה ומצוות; פועלים שירותים ממלכתיים בשבתות כבימות החול; יש פועלים העובדים בשבתות למרות היותם שומרי־שבת, רק משום שהמפעל אינו משחרר אותם בשבת. כל זה לא עורר תנועה של צעירים דתיים; כל זה לא הוציא מאות אשר יביאו את דבר האמונה הדתית אל אחים ואל שכנים (הכוונה לשכנים יהודים). משום כך קשה להאמין שהדחף לעבר יריחו, נערן או מעלה־האדומים — הוא כל־כולו דתי.

הסתערות על עצים ואבנים

דומני שלא נהיה חושדים בכשרים, אם נחשוב שיש רקע נוסף ל„להט דתי" זה. במקום להסתער על לבבות, על אנשים, להשתדל להחדיר קדושה ואורי־תורה לתוכם — יש הסתערות על עצים ועל אבנים. ולכן קשה להאמין, כי דווקא כאן פועלת המצווה הדתית.

כיצד אתה מסביר את התופעה הזו?

דוד פרישמן מספר, כי נסע ברכבת וקרא תאורי טבע של מנדלי ובכל־פעם שהרים את עיניו והביט מבעד לחלון הרכבת הדוהרת — היה נדמה לו שהמראות שהוא רואה אינם אלא המשך ישיר לדפי הספר.

אני קורא השבוע את ספרו החדש של פרופסור גרשום שלום „מחקרים ומקורות בתולדות השבתאות וגלגוליה", וכאשר תוך כדי קריאת הפרקים על תנועת שבתי־צבי, אני מפסיק כדי להאזין למהדורות החדשות של שידורי־ישראל ואני שומע על הקטטות שבין חיילי צה"ל לבין המתנחלים — נדמה לי שזהו המשך ישיר לתאורים של פרופסור שלום...

אמונה תמימה, הזייה חולנית, מגמות פסולות שימשו בערבוביה בימי שבתי־צבי וערבוביית־מוחין זו דומני ששולטת גם במחנה המתנחלים. יש כאן גם תיסכול, גם יצרים, גם ניצול תמימות המונית מצד פוליטיקאים ערמומיים, שאולי לא בולטים כל־כך מעל השטח ולא נראים בתוך ה„שטחים".

כואב מאוד לראות את הלהט הכנה של כמה וכמה מן היוצאים למערכה זו — במה הוא מתבזבז."

האם אתה מתייחס אל „המתנחלים" מבחינה אישית בחיוב או בשלילה?

„לא בוז ולא בוזה, אלא ברחמנות. כוונתי לא לאלה שבהשראתם נעשה המעשה ואשר ליוו בתצוצרותיהם. כוונתי לאותם אנשי „עמך" שנטלו את נשותיהם וילדיהם והלכו ישר ל... מטע הבננות שליד יריחו.

הלכתי אל המחסומים. רציתי לראות את האנשים. נכנסתי עם אחדים לשיחה. שאלתי: בלי תקציבים, בלי מים, בלי תכנון, בלי בתים, בלי הדרכה חקלאית — איך תחזיקו מעמד אפילו יממה אחת?

הרי גם אותם הישובים שמקבלים את כל העזרה הממשלתית והמוסדית עוברים „שבעה מדורי קליטה" עד שהתנחלותם הופכת לעובדה קיימת. האם אתם באמת מאמינים שכך, באישון־לילה, אפשר לייסד ישובים ולהתבסס בהם?

החלוץ מ„חובבי ציון"

התשובות היו תמימות, מבולבלות, גובלות עם דמיון והזיות. לא יכולתי שלא לספר לכמה מהם את הסיפור באותו יהודי טוב מ„חובבי־ציון" שבא בשעתו אל הרב הציוני רבי שמואל מהוליבר והודיע לו בפסקנות:

„אני עולה לארץ־ישראל."

„מה תעשה שם?" — שאל הרב.

„אחרוש את האדמה" — השיב היהודי בפסקנות.

„אבל לשם־כך יש צורך בכלים, במחרשה?", חייך לעומתו רבי שמואל.

„מוכן אני לחרוש אפילו באפי?" הכריז היהודי בלהט.

„כמה דונם חושב אתה שתצליח לחרוש כך?" המשיך רב שמואל לחייך.

לא ידעתי אם לחייך למראיהם של אותם אברכי־חמד שיצאו לכבוש את הרי יהודה והשומרון, כשהכלים היחידים שבידיהם זו התלהבותם המשיחית שבשלה בלבם, בטרם נתגלה המשיח עצמו.

בריחה ממריבות הרבנות הראשית

אולי יש לכל התופעה הזו ביטוי לאיזה עצב נורא שמקיף בשנים האחרונות חלק גדול מהדור הדתי הצעיר, עקב העדר מנהיגות רוחנית ראויה לשמה, ואפילו מנהיגות פוליטית מכובדת. אולי יש כאן בריחה מאווירת המריבה בבית־הרבנות הראשית, מתעתועי ההתמקחות של העסקונה בשאלה „מי הוא יהודי".

האם במעשה ההתנחלות אתה רואה סכנה לדמוקרטיה?

אינני רואה סכנה לדמוקרטיה בכל המעשה הזה. כל מי שאומר כי בגלל הזה יש סכנה לשלטון הדמוקראטי במדינה — מעניק משקל כבד מדי למעשה עצמו. ולכן נדמה לי שגם הטיפול של צה"ל וגורמי הבטחון האחרים הוא לא בדיוק המתאים.

זוהי בועה שיש לתת לה להתעופף קצת באוויר, עד שתתפקע מעצמה. כל הפעילות הנגדית רק יוצרת אצל האנשים הללו תחושה כי אכן „באו במגע עם האויב".

זכורני הפגנה סוערת בירושלים. זה היה לפני שנים רבות, ליד משרדי הקק"ל. המפגינים השמיעו קריאות „בוז", איימו לנפץ חלונות. הועלתה הצעה להזעיק את המשטרה, אך מנחם אוסישקין שזכה לכינוי „איש־הברזל" התנגד. הוא יצא לגזוזטרה של בית הקק"ל, פנה לעבר המפגינים ובירך אותם בקול רם:

„פורים־שמח, רבותי. פורים־שמח", למרות שההפגנה נערכה באחד מימי הקיץ הרחוקים מאוד מפורים. אך דווקא ברכה נלבבת זו העבירה פיכחון בקרב המפגינים, שהחלו להתפזר בשקט.

מתי נמצא אנחנו את הברכה המתאימה, שבכוחה יהיה להוריד את המתנחלים מן החמור־המשיחי עליו עלו לרכב?

אין לדעת אם ממשלת־הלייבור החדשה תאריך ימים. קשה להאמין שכך יהיה. לפי החוק, פארלאמנט בריטי נבחר לחמש שנים. איזה שלטון בימינו, כל־שכן שלטון דמוקראטי, מחונן בנשימה ארוכה עד־כדי יכולת להחזיק־מעמד במשך מחציתו של העשור? על סף הרבע האחרון של המאה העשרים, חומש שקול כנגד תקופה שלימה, שהכול עשוי להתרחש בה, להתהפך, להשתנות לטוב או לרע (תוך הסתברות גבוהה של שינוי־לרעה דווקא).

מכל מקום, נצחונו הדחוק של הלייבור ב־10 באוקטובר עשוי ללמדנו כמה לקחים, שמקצתם חורגים אולי מן הזירה הפוליטית הבריטית. מפלגתו של הארולד וילסון נשענת, כידוע, על חודם של שלושה מאנדאטים. מבחינה סטאטיסטית, פורמאלית, זהו רוב מספיק ומוחלט, ממש כשם שמספיק ומוחלט הוא הרוב של 61 המשמש עדיין (קודם הצטרפות המפד"ל) מסד לממשלת־רבין בישראל. אולם בספירה האנושית, החברתית, גם המוחלט הוא קטיגוריה... יחסית למדי. במטאפיסיקה, בתיאולוגיה, אינך צריך למדוד את המוחלט, — הוא בכלל איננו בר־מדידה. הוא אינסופי. ואילו בעולם־החולף, מה־שמכונה „מוחלט" טעון ספירה ושקילה ומדידה, ואף זאת: יש לו התחלה ויש לו קץ, לפעמים — קץ נמהר. רוב פארלאמנטרי אבסולוטי של שלושים צירים הוא בפירוש רוב איתן יותר ובר־קיימא יותר מרוב של שלושה צירים; יומרתו ל„החלטיות" — ממשית יותר. אלא שגם רוב של מאת אחוזים (תכלית ההחלטיות, לא־כן?) עלול להיגרף ולהימחות, כאילו לא היה. אפילו רוב מוחלט־שבמוחלט כזה תלוי לשבט ולחסד בפתקי־קלפי — או בטאנקים של הפיכה צבאית.

מאמר מוסגר על המתנחלים

מהו הלקח המתבקש? — לנצור את לשוננו; להקפיד על „היגיינת סמאנטית"; לא לערבב מין בשאינו מינו; לבדוק ולשוב ולבדוק, שבע בדיקות ועוד אחת, אם המונחים שאנו משתמשים בהם ברשות־הרבים הולמים או אינם הולמים את המציאות כמות־שהיא. לברוח מדיבורי־גבוהה „מוחלטים". כך מחייב לא רק היושר האינטלקטואלי, המכיר־ומודה שאין אבסולוטיות במישור האנושי. כך מחייבת גם הדאגה למוראל הציבורי ולשלומו, לבל ייפגע העם ללא־תקנה משברונן של אמיתות „מוחלטות".

רוצים דוגמה מן ההוויה שלנו? הם, המתנחלים בסבסטיה, בירחו ובוואדי־קלט, טוענים בשמו של „הצו האלוקי". והם טועים טעות מרה, במחילה מכבודם; הם טועים כבר בנקודת־המוצא האידיאית! אלוהים הוא ללא ספק מוחלט; אפילו אגנוסטיקן יהא חייב להודות בכך, עד־כמה שהוא מייחס משמעות למושג האלוהים. אבל הצוו האלוקי? צר לומר זאת: המצווה האלוהית, ההוראה שניתנה מלפני הקדוש־ברוך־הוא, אלוהי אברהם, יצחק ויעקב, היא מן הדברים היחסיים ביותר! כל ההיסטוריה היהודית הינה עדות לכך. קודם־כול: הקב"ה לא דאג שהצוו המתווה את גבולות הארץ, למשל, יהיה מנוסח באורח ברור וחד־משמעי. יש בתורה, ובמקרא כולו, כמה גירסאות של הצוו הזה, כמה מפות השונות מאוד זו מזו; מהן מינימאליסטיות, מהן מאקסימאליסטיות. והנה בכל ספרות ההלכה והפוסקים, הרחבה מני־ים, לא תמצאו תדריך: איזהו הגבול הקובע, המחייב. הלא דבר הוא: חז"ל, שיישבו את הסתירות בין כתובים המכחישים זה את זה, לא טרחו כלל ליישב את הסתירות הרבות בפרישת הגבולות. מסתמא סברו שהקב"ה מניח את ההכרעה לכל דור ודור, לפי הנסיבות הגיאופוליטיות, לפי היכולת המדינית־צבאית, ולפי הצרכים. הוא לא כפה על בני־תמותה צוו מוחלט, בעניין שהוא מטבע־הדברים כל־כך יחסי. אמנם הורה אלוהים לבני ישראל לנחול את כל ארץ כנען ולהוריש את יושביה, את „שבעת העממים"; אבל הוא השלים בדיעבד עם מילוי הצוו כדי מחציתו בלבד ועם השארת הכנעניים על כנם בחבלי־ארץ נרחבים. כיוצא־בזה, אלוהים לא ביהה בשבי־ציון מבבל על שמי־שהו החילו את ישובם בתחום גיאוגראפי צר מאוד. לא בעבור ה„מחדל" הזה הוכיחו חגי, זכריה ומלאכי, אחרוני־הנביאים, את יושבי ירושלים ויהודה. גם לעזרא ונחמיה היו, כידוע, דאגות אחרות.

ואם בא היום ואלכסנדר ינאי החשמונאי שב והרחיב את גבול ישראל, כמעט כמו בימי דוד; ואם הורדוס האדומי אשר הדיח את צאצאי ינאי משל גם הוא על „ארץ־ישראל השלימה", — היקום איזה רב איש־אמונים בימינו ויהיב־עוז לומר שהמלכים החוטאים הללו פעלו מכוחו של צוו אלוקי? טענה כזו תהיה ממש חילול־השם.

זאת ועוד. אותו חסד האלוהי שציווה והתיר — גם אסר, כשעלה רצון מלפניו. הוא הוציא צוו אלוהי אחר, שהגלה את בני־ישראל מארצם והרחיקם מעל אדמתם — „מפני חטאיהם". אילו חטאים? לא החטא של אי־מילוי הצוו האלוהי הראשון בדבר כיבוש שלם של ארץ־ישראל — אלא חטאים מוסריים, לאומיים, תרבותיים. מקדש ראשון חרב בשל עבודה זרה שהיתה בו. מקדש שני חרב בשל שנאת־חינם.

ייטיבו אנשי „אמונים" לעשות — מבינתם כשלומי־אמוני־הדת — אם לא יתלו חי"ן בוקי־סרוקי ב„צוו האלוהי". יתבוננו במעשי הקב"ה ויראו שגם הוא, רבונו של עולם, המוחלט־מכל־מוחלט, הניח את ה„צוו" שלו ביחסיותו.

איזה „צ'יק" נתן הבוחר?

הארכתי בסטייה זו מגוף הנושא, משום שגם בדברך על מאורע פוליטי חמת־רחש בארץ נכרית אינך יכול להשתחרר מאסוציאציות ישראליות. האימפאקט של הבעיות שלנו, ושל המחלוקות המתגלעות בקרבנו, כמעט איננו מניח לך שהות ומרץ נפשי לתת דעתך על מה שמתחולל בחוץ. אלא שבעולם המסועף של שנות־השבעים — צבת בצבת עשויה, והדברים המתרחשים במקומות אי־אפשר שלא יהיו להם השלכות על חיינו, במישרין או בעקיפין.

הרהורים ישראליים אחרי הבחירות בבריטניה

מאת יעקב רבי

ובטרם אכנס בעבי־הקורה של הבחירות בבריטניה — עוד הערה סטאטיסטית־סמאנטית הנוגעת לעניין.

משנודע כי הרולד וילסון נשאר ברחוב דאונינג 10 ואף הגדיל במקצת (או... באורח „מוחלט") את בסיסו הפארלאמנטרי, כתב עתון ישראלי במאמרו הראשי: „הרוב הזעום העומד לרשותו (של וילסון) הוא... תזכורת שהבוחר לא נתן לו „צ'יק פתוח"..."

אין זו חכמה חדשה ומקורית. כבר קראנו הערכות כהאי לישנא של פרשנים בריטיים ואחרים. וגם לאחר הבחירות של 31 בדצמבר 1973 בישראל נשמעה הטענה־האזהרה, שהבוחר לא נתן למערך הרשאה חד־משמעית; הוא רק נתן לו „מאנדאט על תנאי". כאילו קיים מין דבר סתמי כזה; בישראל או בבריטניה — „הבוחר". זוהי רק הפשטה סטאטיסטית, שאם אתה מתרגם אותה ללשון בני־אדם פשוטה, השואבת את חיותה מנתונים מוחשיים — אתה מגיע לקרטיניזם סטאטיסטי, לאיוולת מרופדת במיספרים מדוייקים. „הבוחר" איננו קיים יותר משקיים „האדם ברחוב", „האזרח הממוצע" או כל ממוצע אנושי אחר. קראתי בימים אלה, בכתב־עת אמריקני, שהמונפאוזה (הפסקת הווסת וההריון) מופיעה אצל נשי הארצות המפותחות בגילים 45—53. הממוצע הוא גיל 49. היית יכול לחשוב שזהו הגיל הקריטי ביותר. אבל ספירות מדוייקות בכמה מדינות הראו שדווקא בגיל 49, הגיל הממוצע, קטן משום־מה מיספר הנשים שתיפקוד ההריון שלהן נפסק: הוא קטן מאשר בגיל 48, למשל, או בגיל 51... למה? כנראה ללמדך שכל חסימה של הממוצע הסטאטיסטי ושל האדם והחי היא מקרית בלבד, ולפעמים — גדירה!

„הבוחר הבריטי" לא נתן לווילסון „צ'יק פתוח", משום שבוחר כזה איננו קיים. קיימים בוחרי־לייבור, בוחרי־שמרנים, בוחרי־ליבראלים, בוחרי לאומנים־סקוטיים וכו'. כל אחד מהם שלף מכיסו „צ'יק" אחר, לפי „מוטב" אחר. במירב הצ'יקים (מירב יחסי — כ־39%), ה„מוטב" היה הרולד וילסון. לא פחות ולא יותר. מי שלא נתן „צ'יק" ללייבור, ממילא לא צירף שום „תזכורת". ומי שנתן? אכן, מיליוני תומכי הלייבור מצפים כי ממשלתו החדשה של וילסון תילחם ביד־רמה ברעות־החולות אשר פקדו את הארץ: אינפלאציה, אבטלה גואה, גרעונות, מאזן־תשלומים שלילי ביותר, אי־נחת מתנאי־ההצטרפות לשוק האירופי המשותף, ומשבר של אמון, של אמון עצמי. ממשלת־הלייבור החדשה נתבעת ללחום לסילוק הפגעים האלה תוך קיום „האמנה הסוציאלית" שכרתה המפלגה עם האיגודים המקצועיים ושלפיה התחייבו האיגודים לרסן את תביעות השכר — תמורת התחייבות ממשלתית לבלום את עליית המחירים.

המצוקה והישועה

ה„שטר" הוא ברור, אך מימושו איננו חד־וחלק. מצבה הכלכלי הקשה של בריטניה הוא במידה רבה פונקציה של משברים גלובאליים, בראש־וראשונה משבר האנרגיה וחומרי־הגלם. האימפריה הבריטית, כמאגר של משאבי־טבע זולים ושל שווקים, היא נחלת־העבר. אף־על־פי־כן, „לא אלמן אלביון", עוד יש באיים הבריטיים נכסי־מלוג ונכסי־צאן־ברזל שלא מוצו ולא נוצלו עד־תום: פחם וגז, ועתה — שדה־הנפט העשיר בים הצפוני, אצל חופי סקוטלנד; וחריצות־ידיים ונסיון טכני ואירגוני ועסקי, וכוח־אדם מיומן, חזון, תיכנון נועז, ביצוע יעיל, התמדה, נכונות לנשיאה בעול ולשוויון בעול...

יכולים להוציא את בריטניה מן המבוך ולקרבה אל ראשיתה של רווחה חדשה. ברור, שאם יש „בעלן" היכול ליטול עליו את המשימה — הרי זה הלייבור; הוא ואין בלתו. עצם תעמולת־הבחירות חשפה את ערוותם של השמרנים ושל הליבראלים־שאחרי־בלותם־היתה־להם־עדנה. ה„מצעים" שלהם היו מלל־רברבן, בלי שום הצעה חיובית, בלי שום תוכנית שאפשר למששה בידיים. מצעים של תיסכול, של אובדן־עשתונות, של שולי־היסטריה.

ובכל־זאת, סיעות האופוזיציה הגדולות והקטנות צברו יחד יותר קולות מן הלייבור, ורק שיטת־הבחירות הרובנית־מחוזית (שעליה עוד ידובר) העניקה למפלגת־העבודה את הרוב ה„מוחלט" והזעום. ואתה תמיה, עכשיו יותר מבכל עת: מדוע כה זעום? האם אין עמה של בריטניה, בעיקרו־וברובו, עם עובד, עם של שכירים, של פועלי סדנה וחרושת ומיכרות ושירותים, ושל עובדים עצמאיים קשי־יום? מדוע, אם־כן, התוצאות האלקטוראליות אינן חופפות את הסוציולוגיה? מדוע התודעה מפגרת אחרי ההוויה? מדוע שיקפו הבחירות האחרונות, ביתר־שאת, את הקיטוב האידיאולוגי באומה הבריטית, בין שמאל לימין — עם „מרכז" רופף בתווך? ועוד: כיצד קרה הדבר שרבבות עמלים בוויילס ובייחוד בסקוטלנד, מעוזי־הלייבור מאז־ומתמיד, נתנו הפעם את קולותיהם לר־

ראש ממשלת בריטניה הרולד וילסון

שימות אזוריות לאומניות, החותרות לספאראטיזם, או כלשונן — ל„דבולוציה", כלומר, להיפרדות מגוף הממלכה הבריטית?

זכרי הקיסרות

תמיהות אלו עשויות להתיישב

עם ניתן דעתנו על תמיהה אחרת: כיצד נסתייע הדבר שהתנשלותה של בריטניה מנחלאותיה האימפריאליות, בסוף שנות ה־40 ובשנות ה־50 ותחילת ה־60, עברה בשופי, בשלום, בלי זעזועים, בלי טראומות, בלי מישקע־מרירות? עד־אתמול — קיסרות אדירה, שהשמש אינה שוקעת בה לעולם, וכמעט בן־לילה — רק ארץ־מטרופולין המשתרעת על אי בינוני ועל אפס־קצהו של אי שכן (אירלנד הצפונית). ואין פוצה פה ומצפצף, והכול, כמעט, עוברים לסדר־היום, בשובה ונחת. יתר על כן, לטובים־וכן־שלמים באומה הבריטית היתה האימפריה זכרון רע, מזכרת־עוון, רגש־אשם כבד שהנה־הנה משתחררים ממנו.

המעבר החלק מ„בריטניה הגדולה" ל„אנגליה הקטנה" נסתייע — משום שהתקופה שלאחר המלחמה היתה תקופה של שיקום ושיגשוג כלכלי ורווחה חברתית, בהיקף כלל־אירופי וכלל־מערבי: הודות לתוכנית־מארשאל האמריקנית, תודות לגאט"ו, והודות לקוניונקטורות נוחות. הרולד מקמילן, ראש־הממשלה השמרני, אמר במערכת־בחירות של סוף שנות ה־50: „מעולם לא היה לכם טוב כל־כך!" והוא צדק. אמנם הפער בקניינים, בהכנסות, במעמד, נשאר בעינו ואף החריף, והללו שתמיד היה להם טוב — נעשה להם טוב יותר; אלא שגם הללו שבעבר היה להם רע — יכלו לנשום קצת לרווחה, לצפות לקראת העתיד באמונה, וליהנות משכר הוגן המחייה את הנפש ומהזכויות הסוציאליות מתוקנות. כל זה — לא בעבור חסותם של מקמילן וחבריו השמרנים, אלא הודות למדינת־הסעד שכונן הלייבור עם עלותו לשלטון לנחרת המלחמה.

עכשיו, הגלגל חוזר; בעולם השוררה אווירת משבר, שאין לשער את התפתחותו ואת קיצו, והאווירה נותנת אותותיה לרעה גם באיים הבריטיים. רחשי־תיסכול רדומים, מורדמים — חוזרים ומתעוררים ולובשים צורות שונות. גנראלים וקולונלים בדימוס, שעל זרועם נשענה האימפריה עליה־השלום, מסתודדים ונוטלים יוזמה — „להשכין חוק וסדר", „ללמד לקח את ההנהגה השמאלנית של האיגודים המקצועיים". לפי שעה, אין ה„יוזמה" הזאת יוצאת מכלל דיבורים, — אך כלום יש ערובה ודאית שהדיבורים לא יצמיחו עשבים שוטים בזירה הפוליטית? פלג קיצוני, פארא־פאשיסטי, של המפלגה השמרנית, שחבריו היו מתגודדים ב„מועדוני יום ב'" — חלק ממנו התארגן זה־מקרוב כמפלגה ימנית בשם „החזית הלאומית". ויש, מאידך, התגודדויות שמאלניות: קומוניסטים־„קלאסיים", טרוצקיסטים, מאואיסטים, ניהיליסטים, מכל גוני האדום והאינפרא־אדום. שכבות מעוטות־אמצעים שתודעתן רדודה, עשויות להושיט יד לקצוות הראדיקאליות שמימין ושמשמאל, או פשוט — להצביע בעד שתי המפלגות הגדולות שהן יריבות ללייבור. בין כה וכה, הרוב הפארלאמנטרי מובטח לו לווילסון, אך עדיין לא מובטח לו הבסיס העממי הרחב, הרוב באומה, שהוא תנאי בל־יעבור לביצועה ולהצלחתה של מדיניות חדשנית ונועזת. חוקים טובים בתחומי הפינאנסים, הבראת הכלכלה, הלאמת ענפי־משק וריסון האינפלאציה, שיתקבלו ברוב פארלאמנטרי של 3 קולות או אפילו של 30 קולות — עלולים להישאר בחזקת „הלכה ואין מורין כן" אם המוני־העם לא יענו־אמן ולא יאמרו: נעשה ונשמע!

כפל־הזהות של הסקוטים

עוד תופעה אחת הראוייה לציון: הצלחתן היחסית של המפלגות הלאומניות באלסטר (ה„יוניוניסטים"), בוויילס („פלייד קימרו") ובסקוטלנד (נס"פ). אשר לאירלנד הצפונית, זו פרשה סבוכה בפני־עצמה ולא אדון בה הפעם. מכל מקום: ה„יוניוניסטים" של אלסטר, שהמנהיג השמרן־הפורש־הגזעני אנוק פאואל נעשה ראש־המדברים שלהם, אינם שואפים להיפרד מבריטניה; אדרבה, השם והשלט של מפלגתם מכריז על איחוד. ואילו הלאומנים הוולשים, ובייחוד הסקוטים, מדברים על אוטונומיה אזורית ואפילו על פרישה ועצמאות. אכן, וויילס נכבשה בימי־הביניים וסופחה לאנגליה כחלק אינטגראלי שלה: מבחינה מינהלית ומשפטית, דין המחוזות הוולשיים כדין המחוזות האנגליים. רבים מאנשי וויילס שמרו על לשונם הקלטית, על מנהגיהם ועל מסורתם הספרותית, — עד עצם היום הזה, — אבל ראו את עצמם כבריטים לכל דבר. הם העמידו לבריטניה חכמים וסופרים ואנשי־מעשה ומדינאים (המפורסם שבהם — דויד לויד־ג'ורג', ראש־הממשלה ומנהיג האומה במלחמת־העולם הראשונה).

סקוטלנד, להבדיל מוויילס המסופחת ולהבדיל מאירלנד העשוקה, מעולם לא היתה שטח־כיבוש. היא התאחדה עם אנגליה כשווה עם שווה. תחילה, ב־1601, היתה זו „אוניה פרסונאלית": מלך אחד לשתי הממלכות, והמלך היה דווקא סקוטי, ג'יימס הראשון, בנה של מרי סטיוארט. ב־1707 הוכרז על איחוד מלא, תוך ביטול הפארלאמנט באדינבורו. שהוא שונה מאוד מן „המשפט המקובל" האנגלי, וכן קיימת את מערכת בתי־הדין, את סידרי המינהל של מחוזותיה ועריה, ואת רשת החינוך היסודי, התיכון והגבוה. הלשון הגלית העתיקה נשתכחת והלכה וכיום שומעים אותה רק קומץ „שוכני־גבעות" (ה„היילנדרס"). תחת זאת נתגבש, בייחוד במחוזות הדרומיים שליד גבול אנגליה, ניב סקוטי־אנגלי, שגם נוצרו בו יצירות־ספרות (רוברט ברנס, הנחשב לראש משוררי סקוטלנד).

על־כל־פנים, הסקוטים לא הסתגרו בתוך עצמם. אצולתם נמשכה דרומה, אל מרכז הכובד החברתי והתרבותי של לונדון, ושלחה את בניה לבתי־הספר של העילית האנגלית (איטון והארו), ולקולג'ים של אוקספורד וקיימברידג'. דייוויד יום, מגדולי הפילוסופים של המאה ה־18, היה סקוטי בעל־הכרה, הוא היה גם היסטוריון וכתב את ההיסטוריה הגדולה הראשונה של... אנגליה! כיוצא־בו בן־דורו וידידו אדם סמית, מאבות הכלכלה המדינית המודרנית. יזמים ובעלי־הון סקוטיים שלחו ידם בקיבולות של מסחר ותעשייה ופיתוח, בכל רחבי בריטניה הקיסרות הבריטית. מדינאים בריטיים ממוצא סקוטי? מיספרם לגיון; נזכיר רק שניים מהם, מהתקופה הקרובה לנו: רמזי מקדונלד — וסיר אלק דאגלס־יום.

בקרב הסקוטים השתרשה תודעה של נאמנות כפולה או זהות כפולה: הם ראו את עצמם גם כבני־סקוטלנד, גם כאזרחי בריטניה הגדולה, והיו גאים בזו ובזו כאחד. כפל־הזהות לא היה מעמסה אלא אדרבה: הוא היה מקור של תחושת־כוח ואפילו של יתרון לעומת האנגלים. תחושה זו התמידה כל־עוד היתה בריטניה גדולה באמת, ממלכה עשירה, אימפריה אדירה החולשת על ימים. משהתקפלה בריטניה מגדולתה, משחזרה להיות, בעיקרו־של־דבר, „אנגליה הקטנה", ובייחוד משגברה בשנים האחרונות המצוקה הכלכלית ופגעה פגיעה יתירה בסקוטלנד — הלכה ונפגמה תחושת כפל־הזהות־והשייכות של הסקוטים. שוב אין זה כבוד גדול להיות בריטי — וספק אם הדבר משתלם במונחים פוליטיים ומשקיים. אפילו מפלגת־הלייבור הסקוטית, שהיתה לה במשך דורות מסורת „בריטית" מובהקת, נענתה לאחרונה לרחשי „שסע־חותות" של חבריה והביעה תמיכתה ביצירת מסגרות סקוטיות אוטונומיות. מכל מקום, רבבות מנאמניה, וגם מן האקטיביה שלה, פרשו והצטרפו למפלגה הלאומנית. אם יש עתודות־נפט ליד החוף הסקוטי של הים הצפוני, ואם נפט הוא לא רק „זהב שחור" אלא זהב ממש — מדוע לא יזכו בו הסקוטים עצמם, כבעלים יחידים, בלי שותפים בסיטי של לונדון?

אפשר שהנטייה הבדלנית הזאת היא אפיזודה בלבד, אשר תחלוף — אם יחלוף או יוקל־קמעא המשבר הפוקד את בריטניה כולה. סברה היא שהלאומנים הסקוטיים (והוולשיים) יתמכו בעיקרי מדיניותו של וילסון, המנחה אוטונומיה אזורית רחבה יותר — ואת חזון הפרישה והריבונות הלאומית ידחו לימות המשיח.

הפגנות באירלנד נגד השלטון הבריטי

שברונה של שיטת בחירות

אומרים ששתי מערכות־הבחירות

שהתקיימו השנה בבריטניה הן עדות וכשלונה — לעיוותה החמור — של השיטה הרובנית־מחוזית. זה בוודאי לקח שמעניין אותנו, נוכח ה„חילה" לקראת הנהגתה של שיטה מעין־זו (עם „תיקונים קלים") במדינת ישראל. אכן, כ־15% מן הבוחרים בבריטניה, כמעט בכל מחוזות הארץ, נתנו קולותיהם למפלגה הליבראלית, אולם זו הפסידה שני מאנדאטים והיא תהיה מיוצגת בפארלאמנט החדש על־ידי 12 צירים בלבד (מתוך 640). כן, זהו עוול משווע! אולם בחוגי ישראלים (ואם מותר להוסיף: בחוגי דורשי־טובתה של בריטניה) אין אנו צריכים להזיל דמעות על כשלון זה. מפלגתו של ג'רמי תורפ איננה המשך ישיר של המסורת הוויגית ואיננה יורשת הקו הליבראלי של גלדסטון ולויד־ג'ורג', דגל־הקידמה שהיא מתנוססת בו, רשאים אנו לכבדו ולחשוד בו. כאמור, הליבראלים לא גיבשו שום מצע מתקבל־על־הדעת למלחמה במשבר הכלכלי והחברתי. הריטוריקה שלהם ריקה מתוכן. זוהי מפלגת־אנדרוגינוס די מקרית, די אופורטוניסטית; מין זיווג־לא־מן־השמיים של מאוכזבים ומתוסכלים, פליטת השמרנים והלייבור גם־יחד. במידת־מה, זוהי „מחתרת גלויה" שמסתופפים בה ימניים־קיצוניים ושמאלנים־קיצוניים; ביניהם חסידי אש"ף ושונאי־ישראל מובהקים.

אם חסידי הליבראלים הראו־בעליל את הדופי שבשיטה הרובנית־מחוזית, שהיא רצויה (אולי) כשקיימות בפועל שתי מפלגות בלבד — הרי גם זו לטובה; אולי יתן הדבר חומר־למחשבה למעריצי השיטה הזאת בישראל... אך באמת: על עצם תבוסתם של הליבראלים הבריטיים אין אנו צריכים להצטער.

מאת
דורית גפן

הלחץ בו עומד חדר־המיון של בית־החולים העירוני „הדסה" בתל־אביב ביום תורנות

צילמה ריבה סגל

אשה כבת ארבעים הובאה לחדר־המיון. בבדיקה הראשונית של הא.ק.ג. התברר כי לבה חדל לפעול. צוות הרופאים והאחיות שהיו אותה שעה בתורנות בחדר־המיון העלו את האשה על המיטה המיוחדת הנמצאת במקום (מיטות ה־החייאה), ובטיפול נמרץ, שכלל בין היתר עיסוי חשמלי של הלב, הצליחו לחדש את פעולת לבה, ולמעשה להצילה ממוות בטוח. אומר ד"ר הירש מנהל בי"ח „הדסה": „אילו צריך היה להעביר אשה זו באמבולנס לאיזה בית־חולים מרוחק יותר, אי־אפשר היה להציל את חייה. כאן קבע הזמן".

בית־החולים העירוני ע"ש רוקח „הדסה" השוכן במרכז תל־אביב (סמוך לרחוב אלנבי), הוא בית־חולים ישן, ולפני שנים לא רבות כמעט עמד לפני חיסול. אלא שנמצאו לו מליצי יושר ותומכים, אשר הגנו על זכות קיומו. הללו טענו, כי דווקא הימצאותו במרכז העיר מקנה לו זכות קיום. לא יתכן אמרו, שבאיזור עירוני בו סואן ושוקק אנשים, לא ימצא בית־חולים אליו יוכלו להעביר מיד ובמהירות אנשים הזקוקים לטיפול רפואי.

● רק שתי מיטות פנויות

בחדר־המיון ב„הדסה" בשעות הבוקר המאוחרות יש פעילות רבה. כל המיטות תפוסות. החולים השוכבים מוסתרים על־ידי פרגודים שבין המיטות. האחיות והרופאים מתעכבים ליד כל חולה, שואלים פרטים, מתייעצים, ועוברים לחולה הבא. בשעות לפני־הצהרים כשבאנו לחדר־המיון כבר הורגש לחץ. אני עומדת בצד, עוקבת אחר עבודתם של הרופאים והאחיות ותוהה, כיצד הם יודעים למי לגשת קודם? מהו סדר העדיפות?

האחות יהודית שנתפנתה לדקות אחדות, אומרת לי: הלחץ הוא כה רב שאין אפילו פנאי לשתות קפה. והעבודה היא קודחתנית וללא הרף.

בחדר־המיון המיושן אין חלונות. מיזוג האויר פועל לפי „מצבי רוח", ובימים החמים של הקיץ עלולה להיות הפסקה כזו עינוי רציני. לכן קבועים גם מאוררים על הקירות. האולם הקטן והמיטות הרבות יוצרים הרגשה של צפיפות ודוחק. כל הזמן אתה רואה אנשים נתקלים זה בזה. המטבחון הקטן משמש גם כחדר־תרופות, חדר לטיפולים בפציעות קלות וגם כ...מטבחון.

ד"ר רובינשטיין מסביר, כי הבעיה העיקרית היא מצוקת האישפוז. בשעה 12 בצהרים נותרו רק שתיים—שלוש מיטות פנויות במחלקה. כשאוזלות המיטות, מציבים במרכז החדר מיטות־אלונקה. „המחסור במיטות אף גורם לשליחת חולים הביתה, שאילו היה מקום במחלקה, היינו מקבלים אותם לאישפוז. כמובן שבמקרים רציניים אנחנו מאשפזים ללא התחשבות במצוקה, אך קיימת סלקציה קפדנית."

ד"ר רובינשטיין נקרא על־ידי רופאה צעירה להתייעצות ליד מיטת אחד החולים, ובינתיים האחיות יהודית וטובה „מדליפות" לי: „הוא נראה כמו ילד, אבל הוא רופא מצוין. כל הרופאים כאן הם נהדרים. הם עובדים קשה מאד. הדוקטור שרוי תמיד במצב־רוח טוב וחיוך. זה עוזר להתגבר על הלחץ והמתח".

על הספסל שבפתח חדר־המיון יושבים בני משפחה של החולים השוכבים בפנים. כל אחד מכונס בתוך עצמו, הפנים דאוגות. מפעם לפעם קם מישהו ומציץ מבעד לדלת לראות את החולה שלו. אילו היה חדר־המיון גדול ומרווח יותר, אפשר היה להרשות לאחד מבני המשפחה לעמוד ליד מיטת החולה. זה יכול היה להקל גם על החולה, שהוא ברוב המקרים מלא חששות ופחד.

● באים בשביל החברותא

בשעה עשר בערב באותו יום אני חוזרת לחדר־מיון. צוותי הרופאים והאחיות התחלפו כמובן. זוהי משמרת הלילה העובדת עד למחרת בבוקר. להפתעתי אני מוצאת רגיעה כמעט מוחלטת בחדר־המיון. הרופאים והאחיות יושבים, מסתובבים, מפטפטים וצוחקים. רק מיטות אחדות מאוכלסות, ונראה שהחולים כבר נבדקו וקיבלו טיפול. אחד הסטאג'רים מציע לד"ר אלה לוי כוס קפה. היא נראית עייפה מאד, ועיניה אדומות.

„האם את מתוחה?" — אני שואלת. היא מרימה גבה ומשיבה — „אני על הרגלים משמונה בבוקר. קודם עבדתי במחלקה, ואחרי זה התורנות כאן בחדר־המיון עד שתיים בבוקר. ומחר בבוקר שוב יום עבודה רגיל. אז מה הפלא? אבל מתרגלים."

הרגיעה הלא רגילה בחדר־המיון שנפלה בחלקי, מאפשרת לנו לשוחח מעט. ד"ר לוי מספרת, שפרט למקרים הרציניים המובאים לכאן, ישנם גם אנשים שכלל לא היו צריכים להגיע. כך למשל באים אנשים שאינם מרוצים מן הטיפול הרפואי במרפאה שלהם. או שנדמה להם, כי לא בדקו אותם כראוי. או שאין להם סבלנות לחכות בתור בקופת־חולים. הם באים לכאן פשוט כדי להיבדק בצורה יסודית, ואנחנו חייבים לקבל כל אחד ולבדוק אותו. קורה גם שאנשים מבוגרים שחיים לבד באים הנה, הם חשים אולי איזה כאב, אפילו לא רציני, אבל הם פוחדים להשאר בבית לבד, או באים לכאן, אם הם מוצאים מיטה ריקה זה טוב, ולא — הם מוכנים אפילו לשבת. העיקר לא להיות לבד.

אנשים רבים התרגלו לרוץ לבית־חולים על כל דבר קטן. הם באים עם דברים שאפשר לפתור במרפאה, אבל, כנראה יותר נוח להם איתנו. אבל זה יוצר עומס מיותר על חדר־מיון."

● האב התעלף בגלל הבת

בינתיים ישנה איזו התרחשות ליד חדר התרופות, שם נמצאת המיטה לטיפולים כירורגיים. אחות מחזיקה בגבר חיוור שהילוכו נראה בלתי יציב. ד"ר לוי קמה ושואלת מה קרה. אחות אחרת מבקשת מן הגבר לשכב על המיטה ולנוח. היא מביאה לו איזו תרופה. פניו עדיין חיוורים מאד. הוא מסרב לקחת את התרופה וטוען שאינו זקוק לה. הוא גם לא רוצה לשכב. הוא רק מבקש לטלפן לאשתו שתבוא לקחת אותו. בינתיים יוצאת מחדר־הטיפולים ילדה כבת עשר ורגלה חבושה. מסתבר, כי האב שהסתכל כיצד מטפלים בבתו, פשוט התעלף. גם זה קורה, אומרים לי. הרבה גברים אינם יכולים לשאת מראות כאלה.

צעקות של ילד מפרות את השקט. אמו הנושאת אותו על־ידיה מספרת בהתרגשות, כי הילד שיחק ליד הבית, טיפס על מכונית ונפל ממנה. הרופאים בודקים את צלעותיו, הבדיקה מכאיבה לילד והוא צורח. הרופא שולח את האם עם בנה למכון הרנטגן לצילום. מאחת המיטות קם גבר כבן ארבעים. קודם־לכן ראיתי את הרופאים בודקים אותו. זוג צעיר שישב בצד המתין ניגש אליו ומשוחח אתו באנגלית־צברית. לפי קטעי השיחה ביניהם מתברר, כי האיש הוא תייר שצריך לטוס לפנות־בוקר לארצו. הרופאים כאן הציעו לו לדחות את נסיעתו ביום אחד, ולהישאר לבדיקות נוספות. הוא מתלבט. אשתו מחכה לו. היא עלולה לדאוג. הוא מרגיש כבר יותר טוב. הרופא ניגש לשכנע אותו שישאר. הוא אומר לו כי אין לזלזל במיחושי־לב. האיש מחליט בכל זאת ללכת. הוא מבטיח שמיד כשיגיע הביתה יגש לרופא. הוא אומר לקשור את נעליו ויוצא עם מלוויו.

בחורה צעירה נכנסת. פניה מעוותות בכאב. היא מחזיקה בבטנה. האחות מפנה אותה לאחת המיטות. רופא צעיר ניגש לבדוק אותה. כעבור זמן מה הוא קורא לרופא שני ומשמיע באוזניו את תוצאות הבדיקה. הם קוראים לאחות ומסבירים לה איזו תרופה לתת לה.

שוב נפתחת הדלת. אשה וגבר מחזיקים בבחורה מראה פניה לא טוב. השניים מבוהלים ומחפשים בעיניהם את האחות. זו ניגשת אליהם ושואלת פרטים. האיש מספר, כי הבחורה, שהיא אחותו, התעלפה פעמים אחדות באותו ערב. הוא לא יודע מה קרה לה. „היא כמו לימון יבש" — הוא אומר. „עומדת ונופלת. בבוקר עקרו לה שן וקיבלה איזה כדורים ורודים". האחות משכיבה אותה במיטה, הוא יוצא החוצה וממתין על הספסל.

עוד שניים מגיעים. כולם מקבלים טיפול שיגרתי של בדיקה רפואית ראשונה, והפנייה למיטות.

כל הפעילות הזו מתרחשת במשך פחות משעה, והיא עוד נחשבת כפעילות דלילה, ללא לחץ. איך זה קורה בכל ערב: הלחץ הרגיל חזק הרבה יותר.

● „פחות מעוזרת־בית"

הרופאים נהנים עדיין מאתנחתות. שני רופאים, האחד בחלוק ירוק — נראה תורן כירורגי — והשני בלבן, מדברים ביניהם על איזו תרופה חדשה. ד"ר לוי שוב מתפנה. השיחה שלנו נמשכת. מדברים על מקצוע הרפואה, על פרשת פרופ' הוכמן שמתגלגלת בעתונות, על סיפוק בעבודה. היא אומרת: „נדמה לי שכל הגישה אצלנו לרפואה מוטעית. נכון שרופא עובד עם בני־אדם וזו עבודה רגישה, אבל זהו בראש וראשונה מקצוע. אנשים מצפים מרופא לחיות בן־אדם יוצא־דופן, וזה לא־כך. בכל העולם מקובל שמנהלי מחלקות ורופאים בכירים מקבלים חולים באופן פרטי. אדם שרוצה לקבל טיפול אצל הרופא הטוב ביותר, צריך לשלם בעד זה. כמו שמשלמים בעד מוניטין בתחומים אחרים של החיים. לא מדובר כמובן בהתנהגות כמו זו שמייחסים לפרופ' הוכמן, אבל עצם העניין של שמירת מיטות פרטיות לחולים של המומחים — זה בהחלט סביר.

את שואלת על הסיפוק בעבודה? מה נותן לי את הכוח להמשיך בעבודה הקשה בבית־חולים? את ודאי מצפה לשמוע משהו כמו ,עזרה לאנשים' ועוד דברים מן הסוג הזה. זה קיים כמובן, אבל זה לא זה. לא רק זה. הייתי אומרת שהדבר העיקרי הוא בכל זאת הסיפוק האינטלקטואלי שיש בעבודה הזו. בלימוד המתמיד, במחקר.

המשכורת אינה גבוהה והשעות הנוספות שאנחנו עושים בתורנויות, אינן מכניסות הרבה. אני יכולה לומר לך, שאני מרוויחה כאן בעד שעה נוספת פחות מאשר עוזרת־בית מקבלת לשעה. זהו מצב מגוחך. אפשר לעשות אידיאליזציה של מקצוע הרפואה, אבל מזה בלבד אי־אפשר לחיות."

יום רביעי בשבוע הוא יום התורנות השבועי של מגן־דוד־אדום. מסתבר, כי דווקא ביום זה תנועת הפונים קטנה יותר. הסבירו לי, כי אנשים מעדיפים את בית־החולים העירוני, ביום של מד"א נשלחים החולים לבתי־חולים מחוץ לעיר לאישפוז. זה בוודאי פחות נוח. ויש כאלה הממתינים עד למחרת היום, ובלבד שלא להיזקק לבית־חולים מחוץ לעיר. באותו יום תורנות של חדר־המיון ב„הדסה" בו שהיתי, עברו כ־120 מקרים.

● „עבודה מקצועית טובה"

את מנהל בית־החולים ד"ר הירש פגשנו בלשכתו הצנועה. יש הרבה בעיות שמציקות לו, אך הוא משוכנע כי המוסדות העירוניים ו[illegible] היום מגלים הבנה ומשתדלים לסייע לבית־החולים. גאוותו העיקרית היא בצוות הרפואי שלו, במנהלי המחלקות המצויינים ובסגל הרפואי המעולה, העושה לדעתו עבודה מקצועית טובה מאד. הוא מציין, כי בבית־החולים יש חמש מעבדות מחקר ובקרוב תוקם מעבדה נוספת. „הדסה" הוא בית־חולים אוניברסיטאי. כל זה לא מייחד רק את „הדסה", אך אם זוכרים שכבר עמדו לחסל את בית־החולים, הרי שהדברים מקבלים משמעות מיוחדת.

על מצוקת האישפוז אומר ד"ר הירש: „כל בתי־החולים סובלים מבעיה זו. אנחנו כאן מרגישים בה במיוחד. הימצאותו של בית־החולים בלב העיר פירושה כמובן, פניות רבות מאד של חולים לכאן. אנחנו נמצאים בתורנות למקרים פנימיים שלוש פעמים בשבוע, למקרים כירורגיים פעמיים בשבוע, ובכל ימות השבוע למקרי ילדים. ביום קבלה מגיעים בממוצע כ־[illegible] מקרים ואפילו יותר. מהם מאושפזים כ־[illegible] איש. שאר החולים נשלחים הביתה אחרי בדיקה קפדנית, לאחר הכרעה של אחד הרופאים הבכירים במחלקה. ברור, כי אילו היה לנו מקום היינו מאשפזים יותר אנשים. אבל גם כך המחלקות מלאות. הפתרון היעיל ביותר בשלב זה של מצוקת אישפוז הוא בפתיחת מרפאות־מנע, עריכת בדיקות מהירות במרפאות הקיימות. ופתיחת מחלקות־יום שם יקבלו החולים טיפול יומי, כפי שקיים הדבר במחלקה האונקולוגית.

כן יש להרחיב טיפולי בית, שיאפשרו שחרור מוקדם יותר של מיטות, ולהגדיל את המיטות הכרוניות.

לטווח רחוק יותר יש לבנות בתי־חולים נוספים ולהרחיב את הקיימים, אך זה עניין של שנים, ובמיוחד בקצב הבנייה האיטי בארץ. כבר היום כל בתי־החולים שבבנייה אינם מספקים את הדרישות וצרכי האישפוז ובעתיד עוד יחריף המצב. אפשר יהיה להקל על המצב כאשר יהיה ביטוח רפואי לאומי. המחלקות של בתי־החולים יהיו אחראיות על אזורים מסויימים ויעבדו בשילוב עם מרפאות קופת־חולים".

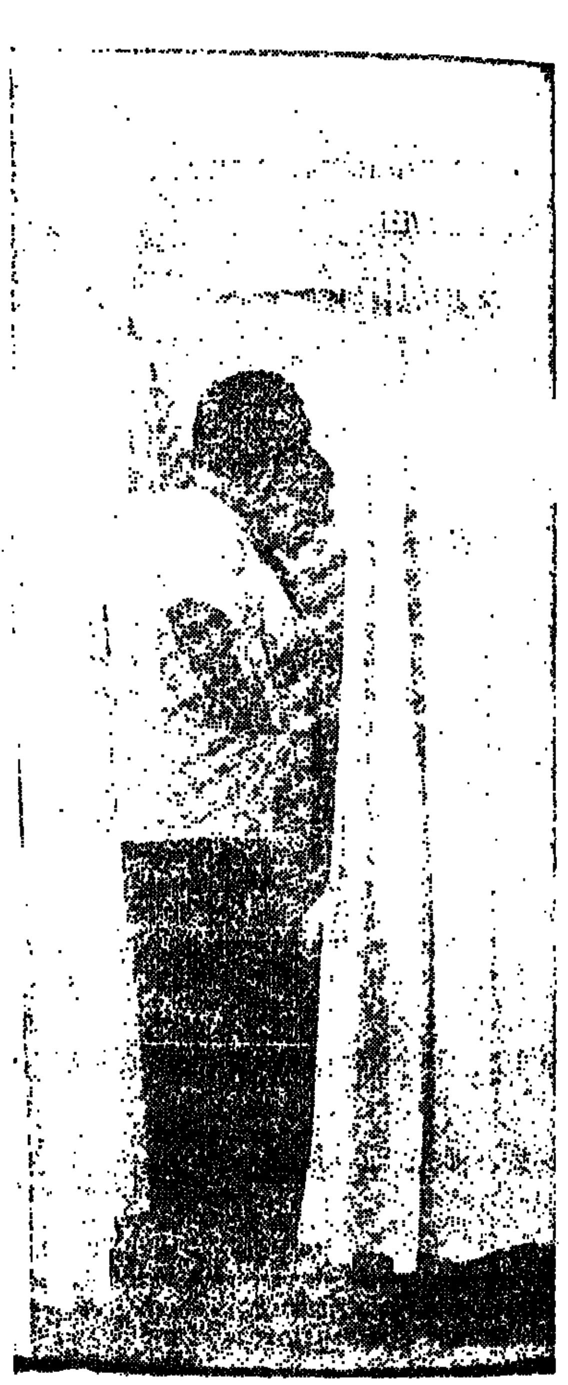

● המזגן של שר־הבריאות

שנים של הזנחה, אשר נגרמה כנראה מתוך המחשבה שבית־החולים יחוסל, נותנים עוד היום את אותותיהם ב„הדסה" ת"א. המחלקות מיושנות ומוזנחות, וקשה לעמוד מול המראה העלוב שלהן. עכשיו נסתיימה שיפוצה של מחלקה פנימית, אשר לא תוסיף אומנם מיטות רבות, אך תשפר את התנאים של החולה ותקל על הצפיפות בחדרים. לכל מיטה יהיה „שטח מחייה" גדול יותר. גם זהו הישג שד"ר הירש מתברך בו. לדעתו, תנאי האישפוז הפיזיים חשובים בשביל החולה. החולה אינו אשם שהוא בא ל„הדסה". צריך להיות שיוויון בתנאים בכל בתי־החולים, אם אלה ממשלתיים, עירוניים או של קופת־חולים.

לדברי ד"ר הירש, נמצא „הדסה" בפיגור אחרי בתי־חולים גם בשטח המיכשור ובאמצעים רפואיים משוכללים. „ישנם מכשירים שאנחנו עדיין דורשים, ואילו בבתי־חולים אחרים כבר החליפו אותם לחדישים יותר".

הוא אינו מתעלם מהבעיות הכלכליות של המדינה ומן הקשיים הכספיים. הוא מבין זאת ומתחשב בכך כאשר הוא מגיש את דרישותיו בשביל בית־החולים. יחד עם זאת הוא סבור, כי צרכי הבריאות במדינה צריכים לקבל עדיפות ראשונה. הוא מגלה הבנה רבה לצרכי בית־החולים אצל הגורמים השונים, אך במקרים רבים ההבנה מוגבלת מבחינה כספית. יש כמובן דברים שעליהם אינו יכול לוותר והוא עומד על השגתם בתוקף. הכל לפי מידת העדיפות. לקראת פתיחת המחלקה הפנימית המשופצת ביקש מזגנים לחדרים. הוא אומר בחיוך ספקני: „הגשתי הזמנה, אך איני בטוח אם אקבל אותם". אפרופו המזגנים אני מספרת לו, כי שמעתי שבלשכתו של שר־הבריאות בתל־אביב אין מזגן, מפני שהשר החליט, כי עד שלא יהיו בכל חדרי החולים מזגנים הוא לא יקבע אחד אצלו... ד"ר הירש מחייך ומביט על המזגן בחדרו. „זאת אמנם תרומה, אבל אני לא חושב שהאחד קשור בשני. מזגן במשרד אינו לוקסוס".

ד"ר הירש מנהל בית־חולים „הדסה"

חדר תרופות

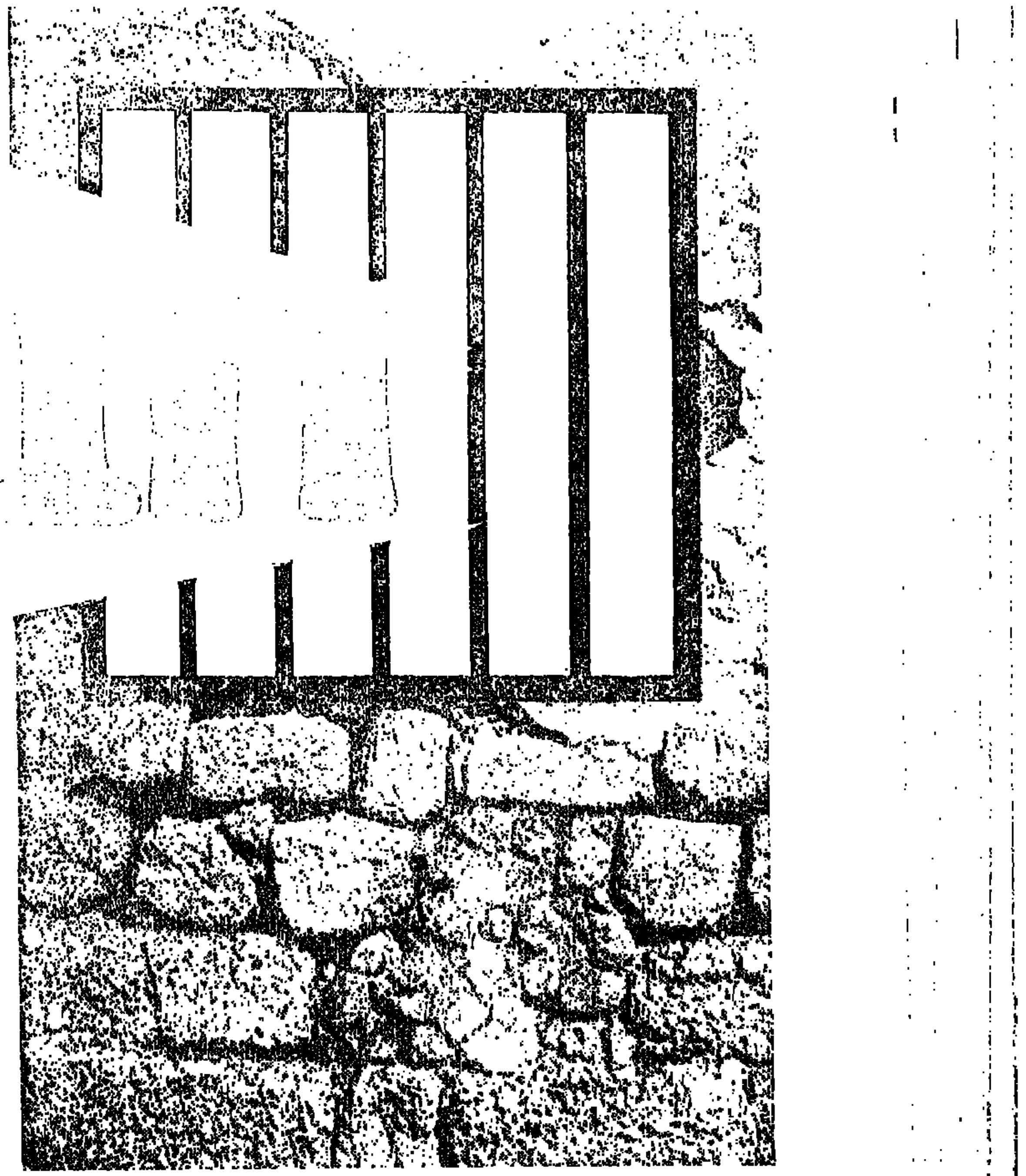

סיום סיפורו של משה מנחם שנשבה במוצב החרמון

15.4.74. בבוקר הביאו טפסים של „הצלב־האדום" שנכתוב מכתבים. בערב, לראשונה, הגיעו מכתבים. אמרנו לעצמנו, הגיון־עקום: הסורים שוב הפכו את היוצרות. קודם כותבים ולאחר־מכן מקבלים. קיבלתי כמה מכתבים מהמשפחה ומחברים. ההתרגשות עצומה. כל מכתב אני קורא עשרות פעמים. מסוגל לשננם בעל־פה. היו חבריה שלא קיבלו אף מכתב אחד. משתתפים בצערם. כולם קוראים את מכתבי כולם וההרגשה הכללית היא שהכל קיבלו מכתבים. פה ושם קולחות דמעות של שמחה ועצב. קראנו ביסודיות את כל המכתבים, כשאנו מנסים לקרוא בין השורות ולמצוא רמזים על שחרור מיוחל או על הנעשה בארץ. למרבה הצער, לא החכמנו במידע נוסף, אם כי הדבר היה צפוי; הנחנו שכל פיסת מידע — יצנזרו הסורים.

דקה דומיה בכלא

מאותו יום ואילך, מדי כמה שבועות, נהגו הסוהרים (לרוב היה זה „מרחאבה־שבאבי") להיכנס עם ערימת מכתבים. כנראה תחושות של שוויון או סולידריות לא עמדו לנגד עיניהם. חלוקת המכתבים היתה מקרית ושרירותית לחלוטין. היו שקיבלו בבת־אחת כמה מכתבים, אחרים אף לא מכתב אחד. היה אחד, שבמשך כל תקופת השבי לא קיבל אף מכתב אחד. מאוחר יותר נסתבר לנו, שרק חלק קטן מהמכתבים שהגיעו — הועבר אלינו. באחד המכתבים האחרונים הוזכר קיסינג'ר, פעילותו וההסכם עם מצרים. הופתענו שהסורים העבירו מכתב זה.

24.4.74 — יום־הזכרון לחללי צה"ל. אנו מקיימים שיחה יום קודם־לכן ובה מחליטים להתחיל ולסיים את היום בדקה של דומיה ולשבות ממשחקים לחלוטין. באותה דקת דומיה, אני אומר לעצמי: ייתכן שברגע זה אני מכבד גם את זכרם של כמה ממכרי שנפלו במלחמה.

למחרת־היום, יום־העצמאות. אנו חוגגים יום זה בשירה. מתרפקים על שירי העבר הנוסטאלגיים של ראשית מדינת־ישראל. אנו מרבים לשיר שירים אלה. מפליא עד כמה שירים „עתיקים" אלה זכורים לנו. מי שזוכר שיר בעל־פה נוהג ללמד את השאר. רבים חזרו מהכלא עם מטען שירים רציני למדי.

כאמור, חששנו מחגים וממועדים הקשורים לחיי המדינה, אך להפתעתנו אחת המתנות הגדולות ביותר לה זכינו בכלא — באה דווקא ביום זה.

אחר־הצהריים נכנס ה„בוק", פותח את הדלת לרווחה ושואג:

„יאללה, החוצה!"

רצנו החוצה לחצר, כמטורפים. התחלנו להתעמל, לחלץ עצמות, לרוץ ולקפוץ. אנו פוגשים בחוץ את שכנינו מתתא השכן. נהנים מהשמש האביבית המלטפת. מעבר לחומות נשקפות גבעות הסובבות את דמשק. השהיה בחצר אורכת כחמש־עשרה, עשרים דקות. היה זה איוורור לגוף ולנפש.

אנשי „הצלב־האדום", בביקורם האחרון, סיפרו שהסורים הבטיחו שנוכה לטיולים יומיים בחצר. שיערנו שההבטחה תוגשם כמה ימים לפני הביקור הבא של הצלב־האדום, כיוון שהסורים נהגו לשפר את תנאינו ממש־ממש לפני בואם, כדי שנשמיע בפניהם „דברי שבח" על „טוב־ליבם".

29.4.74. קולות נפץ של התפוצצויות חזקות יותר ממה ששמענו עד כה — נשמעות לפתע. דרך החלון רואים מסוק נע בגובה נמוך. דומה שדלתו פתוחה. ייתכן שטס לחלץ פצועים. או אולי טייסים שנפגעו? תמונה זו מחזירה אותנו למציאות ימי המלחמה הראשונים. נתקפנו במתח וחששים, משום־מה, לשינויים לרעה ביחסם של הסוהרים. לשמחתנו, נתבדינו.

למחרת היום מכניסים אלינו את אחד־עשר האסירים (מהם ארבעה ערבים) היושבים בתא השכן. אולם עוד באותו ערב הם מוחזרים לתאם.

ה„בוק" מחפש סימני בריחה

הגיעו חבילות מהארץ ובהן מכל טוב: משחקים, שוקולד, סוכריות, מימרחים למיניהם, בגדים, מכונות־גילוח ועוד. התפעלנו מהכמויות ובעיקר מהמחשבה הרבה שהושקעה בהכנתן. חולצות הטריקו הצבעוניות מרנינות את הלב, „שוטפות" את העיניים — מול האפרוריות של הכלא. בחבילות היו גם קופסאות־שימורים שהסורים הוציאו מהן ורק בשעות הערב הביאו לנו. אנו פותחים אותן, מרוקנים את תוכנן, בנוכחותם. הללו נוטלים עימם את הקופסאות הריקות, שלא יישארו בידינו חפצים חדים. לפעמים היה ה„בוק" מביא סכין מטבח גדולה, שדמתה יותר למאכלת, ומבקש מאחד החבר'ה שיפתח בה את הקופסאות. הוא עומד בשלווה ולא חושש שמא נשתמש בסכין למטרה אחרת.

1.5.74. אומנם לא הנפנו דגל אדום, אך זכינו לביקור שלישי של הצלב־האדום. הפעם כל אחד מאיתנו זוכה לדרישת־שלום חיה, כדי להבטיח שהכל יקבלו ידיעות מהבית. הם משאירים לנו עטים. ביום זה התחלתי לשחזר ולרשום את המאורעות והתאריכים הקשורים ליומן.

5.5.74. זוכים לכמה ספרי תנ"ך. לראשונה התחלתי לקרוא את התנ"ך כולו, ביסודיות, פרק אחר פרק.

מדי פעם נכנס ה„בוק" ומרים את המזרונים. מה הוא מחפש? הוא אינו נוגע ב„יצירות". אנו משערים שהוא מחפש תחילתה של מחילה או חפירה. ייתכן שהושפע מסרטי המלחמה.

7.5.74. הסורים מכניסים קופסאות של נס־קפה שהוצאו מחבילות. כל אחד מקציף לעצמו בספל ומוסיף חלב משומר משפופרת. לראשונה בכלא אנו שותים נס־קפה אמיתי. הרגשת־בית לרגע.

משתוקקים לטרנזיסטור

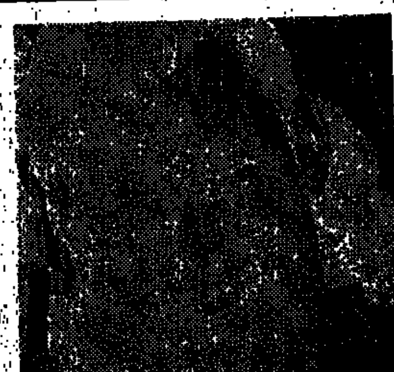

אמיר קיבל תמונה משפחתית. התמונה עוברת בהתרגשות מיד אל יד. כשחזרנו הביתה נתברר שחלק ניכר מהמשפחות, משום־מה, חששו לשלוח תמונות.

8.5.74. נפתחת הדלת. נוטלים את יגאל. מה קורה פה? שוב חקירות? או שמא ראיון לטלוויזיה הסורית? ההשערה על חידוש החקירות — מפחידה. לאחר זמן הוא חוזר. מסתבר שאומנם נחקר, אך ללא אלימות. בין היתר, סיפר לו החוקר שאלופי מלחמת ששת־הימים פורשים מצה"ל.

הוא הוסיף ואמר שישראל אינה מוכנה להסדר עם סוריה ושעוד זמן רב נשהה כאן, בכלא. הוא גם סיפר שבידם שבויים ישראלים חדשים.

רצינו מאד לדעת מה קורה בארץ. חלמנו על טרנזיסטור. מכשיר כה פשוט, המסוגל להעשיר כל־כך את ידיעותינו.

פרפר לבן אחד

פרפר לבן (כנראה לבנין) חודר מבעד לסורגים ובא „לבקר" אותנו. לרגע חיוך של אושר. הכל עוקבים אחר מעופו בהתרגשות. למה בא לכאן? לנו אין ברירה, אך הוא? נזכרתי משום־מה בספר „אין פרפרים פה".

18.5.74. סוהר חדש במקום ה„בוק". פרצוף עגול, אף חד, עיניים צרות שהזכירו במשהו את העכבר. הוא זכה לכינוי „העכבר". בהתנהגותו היה משהו מן האנכרוניזם; הוא מנסה להחזיר את גלגלי־המשמעת; דורש שנקום כל אימת שנכנס, מרים יד על אלה מבינינו שלא משביעים את רצונו. אך אנו כבר מאחורי כל זה. צוחקים ומזלזלים בדרישותיו. אפילו מסרבים לגשת אליו כשהוא קורא לנו.

23.5.74. שבעת הטוראים מהחדר השכן מוכנסים אלינו. הם מספרים שכתבו מכתב, בשמו של הדרוזי, אל בני משפחתו. תודות לכך הוא זכה לחבילת־בגדים. מסתבר שמאמצינו אצל „הצלב־האדום" בכל־זאת נשאו פרי. כעבור יומיים חזרו הטוראים אל תאם.

26.5.74. בין המשחקים שהגיעו בחבילות, היו גם חיצים לקליעה הנדבקים אל המטרה. הוצאנו משחק זה לחצר והתחלנו „לירות". עד מהרה מצטרפים גם הסוהרים, כש„פארוק" הטבח בראשם. היחסים עם הסוהרים הם חופשיים — משוחחים ומתלוצצים עימם. לא אחת זכה אז ה„בוק", כתגובה לדבריו, לביטוי „עלא עינך", שלווה בתנועת אצבע המושכת את קצה העין התחתון למטה.

שימורים ומפוחיות־פה

מעתה המרכיב העיקרי של המזון הן החבילות, שרבו והלכו. החדר החל מתמלא לעייפה במצרכים. בתנאי הצפיפות הקיימים זו בעיה. בקושי נותר מקום לשינה. לאחר השחרור הגענו למסקנה, שהסורים החליטו להיפטר ממלאי החבילות שנצטבר אצלם עוד לפני שנשתחרר, כדי שלא נתלונן שהחבילות לא הגיעו.

יואב וזאב קיבלו מפוחיות־פה. צלילי מוזיקה כליווי לשירה בוקעת מהתא.

28.5.74. בחבילות מצאנו סיגריות „TIME". לא נזדקק עוד לסיגריות סוריות, שאותן קיבלנו מ„הצלב־האדום", כמות הסיגריות גדולה. אפשר לעשן ללא הגבלה. האם המחירים בארץ האמירו? מציצים בקופסאות ומסתבר שלא.

29.5.74. נפתחת הדלת. קריאות תרועה עולות מפינו. מי בפתח? מודיענו משכבר הימים — ה„בוק" שהחליף את ה„עכבר". מביאים חבילות ובהן — פתילית. מעתה אפשר לבשל ולחמם אוכל. באוכל הסורי כמעט שאיננו נוגעים עוד. כל שביעיה מרכיבה לה תפריטים של ליפתנים למיניהם כשאנו מסתייעים בפירות שמחלקים הסורים.

30.5.74. לוקחים מאיתנו את מדי־החורף ובמקומם מביאים מדי־קיץ. הקצין האחראי נכנס ומודיע: „אל תשתמשו בהם יותר־על־המידה. הזהרו שלא יתקמטו".

אהה, כנראה במדים אלה נשוב הביתה והם רוצים שנראה טוב, שנעשה רושם חיצוני מרשים. האפסנאי חוזר וטוען שאחד הסוהרים הינו מסוג אחר ופחות טוב. נזכרנו שכשקיבלנו אותם, החליף ה„ערס" את שלו באחד משלנו. שמחנו על ההזדמנות לנקום בו ולספר על כך, אומנם חלומות הנקמה בו הם על מישור אכזרי לאין ערוך יותר, אך בלית־ברירה גם הלשנה קטנה, היא נקמה־זוטא...

אהוד ואני מקבלים חבילות ובתוכן תמונות. אהוד מציץ בבתו שנולדה בהיותו בשבי, ואילו אני בשתי תמונות משפחתיות. את שרית, בת־אחותי, איני יכול לזהות. פיה מלא שיניים. ממש ילדה גדולה. כשראיתיה לאחרונה היתה בת חצי שנה. אחד החבר'ה מסב את תשומת־לבי לעובדה שאחותי בהריון. ובכן, חדשות טובות. אני מקווה בכל לבי להיות בבית עד שתלד.

31.5.74. מגיעים ספרים עבריים ומכל המינים. קוראים. יום ששי היום. נפתחת הדלת, „מקלחת" — מודיע הסוהר. מה פתאום? אולם לא שואלים כאן שאלות, כיוון שממילא אין זוכים לתשובות סבירות. יוצאים להתקלח. בדרך חזרה שומעים שירה עברית חסידית הבוקעת, כפי שהערכנו, מתאם של הטייסים והקצינים. חשבנו שהם עורכים „קבלת־שבת", אך לאחר מכן נודע לנו, כי הם חשבו שזהו יומם האחרון לשבי וחגגוהו בשירה.

שלום הראשון להשתחרר

„קסיוס" נכנס בלווית הרס"ר מוקדם מאד בבוקר להעיר את שלום. ש„יתלבש ויקח את הציוד שלו". ניגשנו אל שלום, שהיה פצוע, ועוררנו אותו. תחילה לא האמין. לבסוף התלבש. ההשערות החלו פורחות: לבית־חולים או הביתה? הרוב דוגל באפשרות השניה. נכנס קסיוס ושואל אותו: „לאן אתה חושב שאתה הולך?". שלום משיב, כשחיוך של אושר על פניו:

„הביתה".

„אתה הולך לבית־חולים. הבית עדיין רחוק מאד ממך!".

לא האמנו. כעבור דקות ספורות חוזר קסיוס, כדי ליטול את נעליו של שלום ושואל:

„מניין לכם שהוא הולך הביתה?".

„ככה חושבים".

„נכון, הוא באמת חוזר הביתה".

היינו מאושרים. שוב נפתח הדיון: האם התקרת המצעים מירושו שלב ראשון של הסכם עם הסורים, או שזו הצלחה חלקית במאמצי „הצלב־האדום"?

אחר־הצהריים תופס אותי „פארוק" בחצר, שעה שהרמתי פיסת־עיתון. הוא קרא לי, הוציא מכיסו את הנייר וקרעו לגזרים. פיסת עיתון אחרת, שמצאתי עוד קודם־לכן, מספרת על הפרדת־כוחות עם מצרים.

2.6.74. „חלמון" מחליף את קסיוס. מהחדר השני סיפרו לנו שקסיוס הודיע שהוא יוצא לחופשה בת עשרה ימים וכנראה כבר לא יפגוש אותנו עוד. הם סיפרו שהוא נפרד מהם בהתרגשות ואף הוסיף שלפני 1967 התגורר בקוניטרה. בבחינת — גולחם את ביתי ואילו אני נהגתי בכם יפה. לזכותו ייאמר, שנהג להגן על הרדיו שעה שנלקח למקלחת. לנו כבר מזמן לא הרביצו ואולי בו לא תלו מלחמות.

„ארוחות־שחיתות"

נכנסים סוהרים ופוקדים על: עידו, גידי, אפי, מוסה וברוך להתלבש. כעבור שעתיים נלקחו. בלילה חזרו וסיפרו שהשתתפו יחד עם כמה טייסים במסיבת־עיתונאים ובראיון טלוויזיה. הם לא שכחו לתאר איך נראית המראיינת — בחורה ראשונה מזה שמונה חודשים. הם נשאלו שאלות פוליטיות. אחד העיתונאים אמר להם שחוזרים ביום ששי. אין לתאר את ההרגשה; הרגשת הסוף הקרב והולך; כאילו כבר יושבים על החבילות. כל ערב עורכים ארוחות „שחיתות". משתדלים לגמור את המזון שבחבילות. סוהרים שהתייחסו יפה — זוכים למנות. „קסיוס" קיבל מתנה מדיירי התא השכן. ל„בוק" הבטחנו כרכרה, העשויה ממשחקי הרכבה, שאחד החבר'ה בנה, בשביל חליל, בנו. למרות הכחשותיו הנמרצות של ה„בוק", כי אין לו בן בשם זה — יום אחד נכנס ושאל: „נו. את זה אתם נותנים לחליל?".

בוקר בוקר אנו חוזים ב„סרט". שעת הזריחה משתקפת מהחלון וצובעת את הקיר הנגדי בגוונים של אדום־כתום־צהוב. המתחלפים לגוונים כהים יותר עם גבור הזריחה. החבר'ה שמקדימים להתעורר מכבים את הנורות הדולקות, כדי להיטיב ראות ולהנות מה„סינימה"...

קבלת־פנים אדישה בחלומות

מרבים לחלום. מעניין ששני סוגי חלומות מופיעים אצל רוב החבר'ה בשינוי צורה, אך בתוכן זהה: מגיעים הביתה וזוכים לקבלת־פנים אדישה. הסוג השני: מקבלים חופש מהכלא בדמשק למספר ימים וצריך לשוב לשם. הרגשה מזופתת.

אני חולם שיום אחד אני מוצא את עצמי מהלך על מדרכות הקיבוץ. לפני הולכת אחותי. אני קורא לה פעם, פעמיים ואילו היא אינה מגיבה. אני נדהם. מתחשק לי לצעוק!

„רחל, חזרתי מהשבי!"

4.6.74. בערב. עומסים אותנו על מכוניות אטומות. חום נוראי. פלגי זיעה נוטפים ללא הרף. אפשר ממש לסחוט את החולצה. נוסעים ומחכים. בכליון־עיניים לרגע שנצא מהכבשן הזה. שני הסוהרים שעימנו אף הם מודעים למצבנו. הגענו. מכניסים אותנו אל תוך אולם, כשאנו עוברים בין שני שורי סוהרים חמושים. באולם הגדול מושיבים את הקצינים והטייסים. [illegible] סוריה כאן.

התועמלן סורי צוחק, בעזרת מתורגמן, ומודיע שברצונם לערוך עימנו ויכוח כן וגלוי על יחסי ישראל־ערב ו„על הצורך להיות פתוחים להבנה". הוא ממשיך לספר לנו שסוריה התייחסה אלינו כל־כך יפה. לרגע חשבתי שדיון רציני עומד להיערך כאן, אך עד מהרה אתה נוכח ששוט לתעמולה זולה. אבנתי שכוונתו היא [illegible]; כל כוונתו היא שרק עלינו לחיות פתוחים לדעותיו.

אחד החבר'ה [illegible]

„אם כן, מדוע לא ביקר אצלנו הצלב־האדום מיד, אלא לאחר חמישה חודשים? מדוע המכתבים, שנשלחו אלינו, הגיעו רק כעבור חצי־שנה? בעוד שבישראל נתנו ל„צלב־האדום" לבקר מיד?"

הקצין האחראי עלינו משיב כי זהו שקר. השואל מבטיח, שכאשר ישתחרר — יבדוק את הנושא בישראל וישלח לו מכתב בנדון.

ברוך שואל: „מדוע אין הערבים מוכנים לשאת־ולתת עם ישראל?"

התועמלן: „הנה לפוליטיקה הגבוהה. הנה. אנו יושבים כאן. דברו!"

אמנון, אחד הקצינים: „כן, אך ברוך מתכוון שנשב סביב שולחן, וליד כוס קפה!" צחוק. לאחר־מכן מוסיף: „בחיי האזרחיים אני עובד כמו"ל ואילו אתה נראה כאדם מלומד. הבה ונעשה עיסקה: אתה תכתוב ואני אוציא את כתביך לאור ויחד נרוויח כסף רב".

„ההצגה" נשברה. כעבור זמן קצר נסתיים הדיון. בדרך אל הכלא נוסעים במכוניות מעורבות, יחד עם הקצינים. ניתנה רשות לפתוח חלון אחד. אני יושב ליד עמוס. שוב נפגשים. אני שואל אותו אם הוא זוכר שנפגשנו בשעת הצילומים, מיד לאחר שנאספנו. הוא זוכר. ניסיתי להכיר את שאר הקצינים והטייסים שהיו באוטובוס. חוזרים לתא. בטעות גם דני מהקצינים הוכנס אלינו. הטעות תוקנה חיש־מהר.

„ביקרה, כשתלכו..."

5.6.74. הבוקר הודיעו שנתלבש בבגדי־ספורט ונצא לשחק בחצר. רשת כדור־עף נתלתה על שני עמודים. יוצאים. עיתונאים וצלמי טלוויזיה מקיפים אותנו. עוד הצגה סורית בסידרת הצגות־הרושם. כל־כך שמחנו לשחק עד שהתעלמנו מן העיתונאים. מוסה נלקח לראיון. קריין הטלוויזיה ניצב כשהמיקרופון בידו. אני מתקרב אליו, כדי לנסות ולשמוע מה הוא מספר. אולם בשל הרוח העזה שנשבה הצלחתי לקלוט את הסיום: "This is N.B.C. News Broad-casting from Damascus'.

אמרנו לקצין האחראי עלינו, שאנו יודעים, כי מחרתיים נשוחרר, ואנו מבקשים משקאות, כדי לחגוג את השחרור. הוא מבטיח למלא אחר משאלתנו. כנראה ידע שלא יצטרך לעמוד בה. „בוקרה, כשתלכו..." — הבטיח.

תפסנו אותו בלשונו. „אה, מחר יוצאים...".

„לא, לא נתכוונתי" — אומר בהתנצלות, „לא מחר".

ידענו את משמעות המושג „בוקרה". היינו בטוחים שנשוחרר ביום ששי, ולכן לא התייחסנו לדבריו בשיא הרצינות.

אחר־הצהרים נרדמתי והתעוררתי בלילה. כמה חבר'ה ערכו „ארוחונת" אגב שיחה. השעות חולפות.

„ספלנדיד" בשביל ההורים

בוקר השישי ביוני. נפתחת הדלת. ה„בוק" בפתח ועימו הרס"ר שאמר:

„עד שעה שבע עליכם להתלבש ולארוז את חפציכם. אסור לקחת נייר כתוב. רק דברי לבוש". הם יצאו. (את דפי היומן „אירגנו" עוד קודם־לכן). ה„בוק" נכנס לאחר זמן־מה ומודיע שאנו חוזרים בטיסה. אף־על־פי שהשחרור היה צפוי — קשה לתאר את מה שמתחולל בתא. רק אדם המשתחרר משבי מסוגל להרגיש זאת.

בסביבות השעה שבע יוצאים לחצר. יציאה אחרונה. שותים תה. הסוהרים עוברים מהאחד אל השני ובודקים את הציוד, כשהם משליכים אל תוך הארגז הגדול כל פריט שנושא חן בעיניהם. תחבתי בין הציוד בונבוניירת „עלית" — „ספלנדיד". „אני לוקח ,כיבוד' לאלה שיטריחו עצמם ויבואו לפגוש אותי בשדה־התעופה" — אמרתי לחבר'ה. השוקולד לא עבר את הביקורת, נלקח ועימו צרור המפתחות שליוות אותי כל שמונת חודשי הכלא. „אנטיוכוס" בודק אותי. הוא „מגלח" מתרמילי כמעט הכל, בעוד שסוהרים אחרים היו נדיבים יותר.

הצלחתי לשכנעם שיסכימו שאקח עמי תמונות משפחתיות. המכתבים שהגיעו — נלקחו. חוזרים לתא. יואל מתלוצץ: „אולי נבקש שיתקנו סוף סוף את הכיור...".

נפתחת הדלת. מסדרים אותנו ב„זוגות". מוציאים אותנו. בפתח ניצב ה„בוק" ונפרד מכל אחד. אנו אומרים לו:

„להתראות בבוא השלום". יוצאים. העיניים גלויות. סוף סוף רואים את החלק השני של הכלא. נעצרים. הקצין האחראי קורא את השמות וכל אחד משיב. שני חבר'ה שלא היכרנו מצטרפים לטור. באוטובוס מספרים שהם שריונאים שנשבו לפני כחודשיים באיזור החרמון. הם מלעיטים אותנו בחדשות טריות מהארץ. עוברים גן קטן, נחמד ומאחוריו שערי הכלא. שני אוטובוסים. מהודרים לתיירים חונים ליד המדרכה. עוד הצגה אחת... עולים. אנו לאוטובוס אחד, הקצינים והטייסים לשני.

דמשק בעיניים גלויות

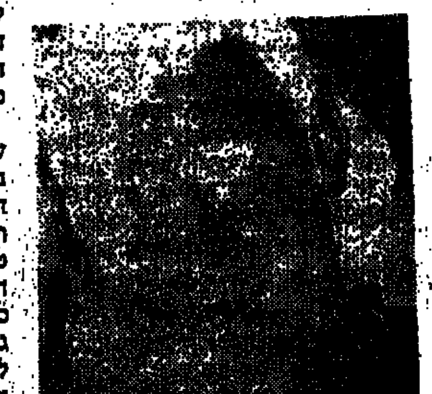

לפנינו נוסעים כמה שוטרים על אופנועי „הונדה". להפתעתנו כל סוהרי הכלא ניצבים ליד הקיר. באו לראותנו יוצאים. נוסעים בעיניים פקוחות. חלונות ללא וילונות.

בית־הכלא ניצב על גבעה רמה המשקיפה על דמשק. בתחתית הגבעה עמדו טנקים אחדים בעמדות־ירי. השקפנו על דמשק. רובעים מודרניים. בתי קומות ליד מבנים נושנים. פה ושם [illegible]. האמנם יודעים הם מי באוטובוסים? בולעים בלהיטות את הנוף. שוק קטן. המצרכים מונחים על המדרכה ומוצעים למכירה. חמור נוער ליד מכונית [illegible]. גן מלא ירק. כיכר עם פסלים מודרניים — לצידה בניין עתיק. מנסים לזכור כל פרט ופרט. מתי שוב נחזור לדמשק? אזור תעשייה. בצד הדרך חונים „סמי־טריילרים" — מובילי מכוניות, כשחלקם עמוסים במכוניות חדשות. עוברים את העיר. מטעי שזיפים. אגוזים ירוקים ושדות מעובדים. הצבע הירוק שולט בכיפה, דבר מפתיע בתחילה. מתקרבים אל שדה־התעופה. שלטי פרסומת של חברת־התעופה הסורית. שדה־התעופה.

(סוף בעמוד 28)

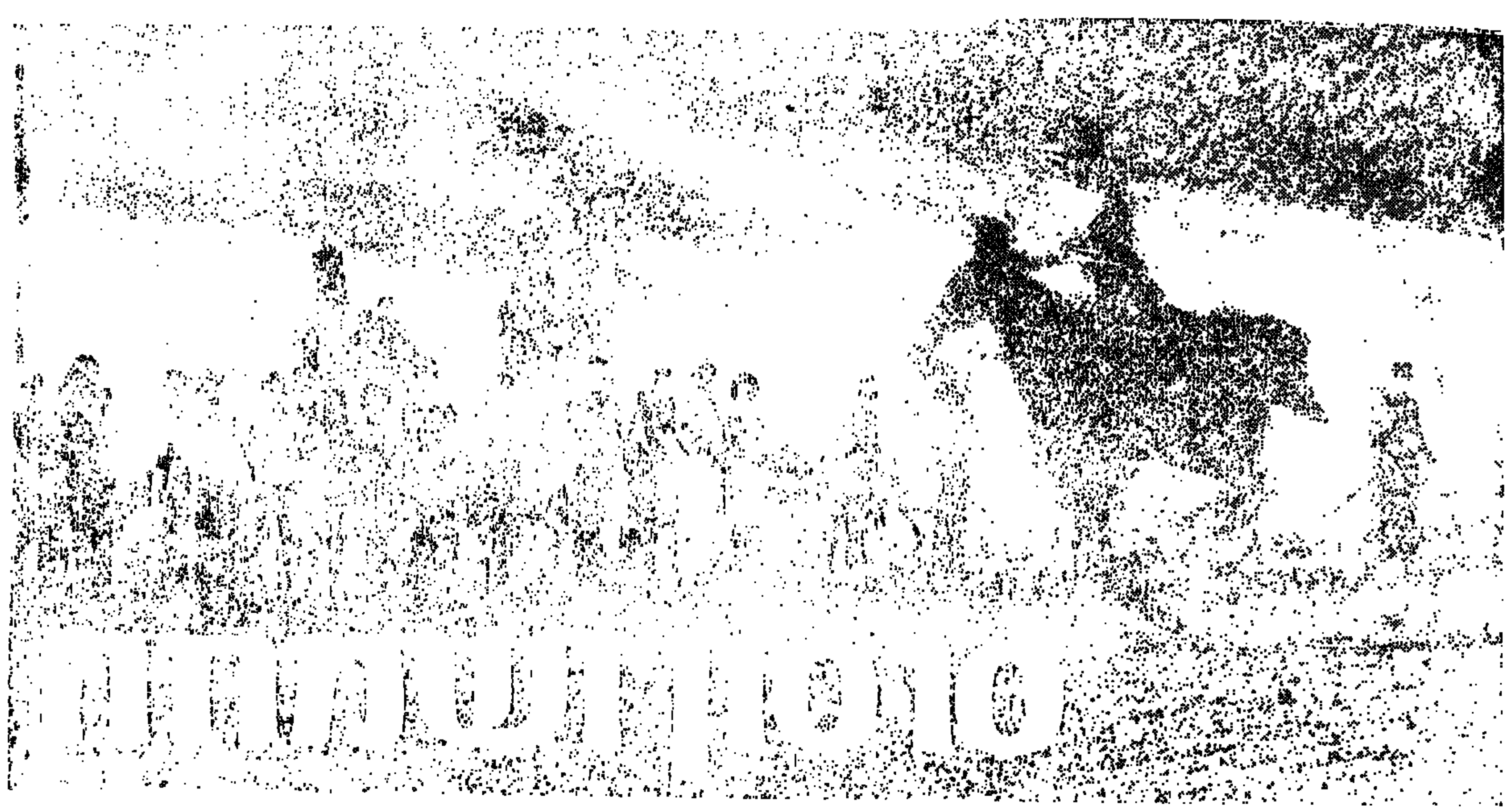

[illegible]

[illegible]

איזה אסוציאציות מעורר בך הביטוי „מירוץ סוסים"? — הימורים? בגדי פאר? גזרות לבנות על רקע כר־דשא ירוקים? יציעים מלאים מפה אל פה ואנשים אוחזים במשקפות־תיאטרון? ובכן, כאן, בסמוך לעיר קריית־שמונה. תיאלץ לשכוח מכל אלה. השדה הזה („איפה שהיתה פעם המזובלה") הוא לא אסקוט. המסלול נמצא בתוך שטח חרוש. והקהל — תושבי העיר וסקרנים מקיבוצי הסביבה — מתפרץ לתוכו כשהוא רומס את חוטי הברזל המסכן שנועד לתחום לו גבול.

אבל הסוסים הם סוסים. „זו הפעם הראשונה בתולדות המירוצים בישראל שיופיע במירוץ אחד הסוסים הטובים ביותר במדינה!" מודיע הכרוז. הנ"ל עומד על פלטפורמת־כותנה ענקית שהפכה להיות במת הכבוד ויציע השופטים, והיא מלאה בכל המי־ומה בעולם הסוסים הקטן שלנו, שבו מכיר כל אחד את כל אחד, כל סוס וכל רוכב. לא נפקד כמובן מקומם של כמה מוותיקי „השומר". סוף סוף נערך המירוץ לרגל מלאות 60 שנה לאירגונם, והורביץ מכפר־גלעדי, שנשא דברי פתיחה, סיפר לקהל „מה זה היה פעם לעלות על סוס", והפליג בתיאור הקשר בל־יינתק בין איש „השומר" וסוסתו האבירה.

„פרשים" — כך גמר את דבריו וזהרי נפתלי ענו לו בהד — „עלו על הסוסים והצליחו!" מחכים. הסוסים בועטים באדמה בחוסר סבלנות. פרש אחד נפל מסוסו אבל האחרים כבר נמצאים במשהו הדומה לקו זינוק. יצאו לדרך.

„שימו לב למספר שניים" — הכרוז מפרט את מגילת היוחסין של הסוסים. סוס מירוץ הוא לא סתם בהמה. יש לו אבא ואמא מוצלחים וגם הסבא שלו לא היה קוטל קנים. אחרת לא היה מגיע לכאן!

הקהל מריע. השופטים בודקים בפיו של הסוס המנצח לראות אם לא לקח סמים. רגע... טעות! לבדוק אם אין זיוף בגיל. רוכבו נשקל: המירוץ הזה הוא לרוכבים עד 90 ק"ג ויש להקפיד על החוקים.

וכך, מירוץ אחרי מירוץ, שוטפים הסוסים בדהרה לפני בימת הכבוד.

„ועכשיו תראו משהו באמת יפה", מודיע הכרוז. מישהו תוקע יתדות בקרקע וארבעה אבירים נושאי רמחים מכינים עצמם בקצה המסלול. עליהם להדהיר את הסוס לעבר היתדות ותוך כדי „גאלופ" לשלוף יתד ממקומה ולהניפה אל־על.

„תראו את מדליה הזקן", נאנח מישהו בהתפעלות אמיתית, „זה נולד על סוס". מדליה הוא נועץ רמחים ותיק, מבוגר, אבל בפורמה.

העסק תם. הקהל מתפזר לעבר מגרש החניה. הסוסים מטפסים על הרכב וותיקי „השומר" יורדים מהפלטפורמה והולכים הביתה.

עם נוער כזה, ועם סוסים כאלה אפשר בהחלט להיות שקטים. לא נותקה השלשלת.

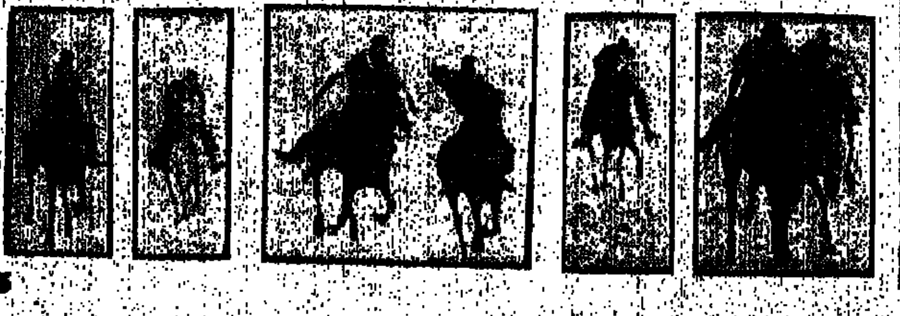

„מסדרון הבושות"

הביאה לדפוס: רות חזן

(מחקר על תעסוקת שחקנים בצרפת)

עם תחילת העונה נכתב רבות בעיתונות על ההפקות החדשות, על תכניות מרתקות, על מטרות אמנותיות. שחקנים מתראיינים, מספרים לקהל על דרכם בבניית תפקידים, על הסיפוק שבמקצוע, על המשחק כאמנות. בתוך התכונה הזאת אנחנו נוטים לשכוח, את העובדה הפרוזאית, שהמשחק הוא גם -- פרנסה.

מעט מאוד תשומת לב הקדישו העיתונים לתנאי הקיום של השחקן. איני יודעת בדיוק מה מצבם של השחקנים בארץ. ייתכן שפה ההיצע עדיין אינו רב כל כך, ומלחמת הקיום סבירה. אף מונח לפני מחקר זוטא שנעשה בנושא זה בצרפת. צוות של כתב־העת „עבודה תיאטראלית" ניסה להתחקות במיוחד אחר תנאי העבודה של שחקני הטלוויזיה שם. ויש לומר שזהו „חומר דראמאטי" מסמר שיער.

„השחקן", כך פותח המחקר, „הוא עובד הנבדל מחבריו בכך, שמוצר עבודתו, הסחורה שהוא מציע, היא — הוא עצמו". סביב מוצר זה בונה החברה (על פי כמה יחידים שנבחרו היטב) תלי תלים של מיתוסים. דימוי של השחקן המפונק, יצור המותרות, בעל אורח החיים ההרפתקני־הבוהמי. אך למעשה גורם הצורך להציע עצמו כסחורה בחברה המבוססת על ייצור סחורות רנטאבילי, לתנאי קיום מהמשפילים שבמעמד העובדים.

כמה שחקנים עובדים בפאריס?

במטרה לחקור את תנאי עבודתם, חיפש הצוות רשימות מהימנות של השחקנים המועסקים כיום בפאריס. אך לשווא. במקום בו ההיצע עולה במידה כזו על הביקוש היתה תשובת האיגוד המקצועי לחברי הצוות — אין לסוכנויות צורך לנהל רשימות, שאף יפריעו להן (בעיקר לפרטיות) להעמיד תנאי תשלום נצלניים, האסורים למעשה. באיגוד עובדי התיאטרון בפאריס רשומים 8000 שחקנים. אך כיוון שלאיגוד זה מתקבל רק אדם היכול להוכיח כי עבד במקצוע תקופה מינימאלית של שלושה חודשים במשך השנה (הרישום באיגוד מקנה זכויות פנסיה, חופשות בתשלום, וכו'), מעריך האיגוד את מספר שחקני התיאטרון בבירה בכפליים מזה, כלומר 16,000. מתוך המספר הזה עבדו בשנת 1973 בתיאטראות רק 2000!!!

מקצוע זה, טוען האיגוד, הוא כמעט היחיד בו אין כל קשר בין הכשרתו של השחקן לבין סיכויי מציאת עבודה. למעשה יש לשחקן בוגר האקדמיה ולשחקן חסר השכלה אותם הסיכויים (או חוסר הסיכוי) להשיג עבודה (בעיקר בטלוויזיה ובקולנוע), משום שבשוק העבודה קובעים לגבי תעסוקה ותשלום גורמים אחרים לגמרי, והם: המראה החיצוני, מצב הקאריירה של השחקן (מידת פירסומו), קשרים אישיים עם נותני עבודה, ובראש וראשונה: גילו. אין כמעט מקצוע אחר (להוציא אולי ריקוד), בו מידת התעסוקה יורדת במהירות כזו ביחס ישר להתבגרותו של העובד. בין 6500 השחקנים שהיו רשומים בשנת 1971 ברשימת העובדים של הטלוויזיה הצרפתית, החלוקה התעסוקה לפי הגיל כלהלן:

גילאי 15—20	=	600	
גילאי 20—30	=	2900	(מספר הבנות עלה בשליש על מספר הבנים)
גילאי 30—40	=	1200	(בנות בשליש פחות מבנים)
גילאי 40—50	=	700	(מיעוט בולט של נשים)
גילאי 50 ומעלה	=	450	(כמעט רק גברים)

„איכולי" מחיר זה של השחקן בשוק העבודה, הוא הסיבה שהאיגוד המקצועי לוחם על כך שדמי הפנסיה ישולמו לשחקנים על פי ריווחיהם בשנות ה־20—30 שלהם, ולא על פי שכרם בשנות עבודתם האחרונות. לעת עתה לא נשאה מלחמה זו פרי.

איך למצוא עבודה

פרשה עצובה בפני עצמה היא פרשת חיפוש העבודה. פרט לכמה יוצאי דופן, שהם חברי להקות קבועות (כמו הקומדי־פראנסז או תיאטרון־השמש), אין לשחקנים הצרפתיים חוזה־עבודה קבוע. לכן הם קורבנות רגישים ביותר לכל תנודה כלכלית. כך גרמה הירידה בהפקות הקולנוע של השנים האחרונות ל־80% מחוסרי עבודה בין שחקני הקולנוע. אין פירוש הדבר ש־80% קיבלו תמיכה של מחוסרי עבודה, כי מאחר שרוב השחקנים עובדים עבודה חלקית, לא רצופה, הם מקבלים תמיכה רק אחרי אבטלה של שנה וחצי. עד אז נחשבים הם לעובדים בהופעה זמנית. אם אין לו לשחקן קשרים אישיים (שהינם עדיין הדבר היעיל ביותר), יכול הוא להירשם באחת משלוש לשכות העבודה לשחקנים הקיימות בפאריס. בלישכה הכללית, בה רשומים כ־4000 שחקנים, בלישכת העבודה של הטלוויזיה בה רשומים 7000, או בלשכה העירונית, שם רשומים 2000. אך ללשכות אלה צוות מצומצם, ואין מתקבל בהן שחקן שאינו יכול להוכיח שהוא במקצוע, כלומר שהיו לו מינימום של 24 הופעות בשנת הרישום. מכאן, שמצב השחקנים דומה, לדבריהם, למצבם של פועלי החוף הצפון־אפריקניים המהגרים לצרפת: הללו זכאים לכרטיס עבודה רק אם הצליחו להשיג עבודה, אך ללא כרטיס עבודה אינם יכולים לקבל עבודה — והרי לך מצב אבסורדאלי.

רבים הם השחקנים המוכרחים על כן לפנות למתווכים פרטיים. אלה לוקחים מהם כסף רב, מנצלים אותם בצורות שונות, ואינם מסוגלים על פי רוב למצוא להם עבודה מכובדת של ממש. מצב עניינים זה גורם לשחקנים רבים משברים נפשיים, ייאוש, פיקפוק בייעודם. העבודות שהם משיגים (כמו פוטו־רומאנים, דוגמנות, פרסומת) אינן מביאות להם סיפוק של ממש. אחרי כמה שנים בהן לא הצליחו לעורר עניין באף קונה בכוח, מנסים לא מעטים להחליף את המקצוע. למטרה זו הקים איגוד השחקנים מרכז ייעוץ ועזרה...

כיצד מתקבל שחקן לעבודה בטלוויזיה?

עד שנת 1969 לא היתה בטלוויזיה הצרפתית לישכת עבודה לשחקנים. אם שחקן לא הכיר מפיק של תכנית אישית, או שמפיק פנה אליו ישירות, היה עליו לשוטט בפרוזדור הארוך של האולפן, בו ממוקמים משרדי עושי התכניות, הלוך וחזור, על מנת לצוד מבט מסויים, או על מנת שלא יישכחו פניו. לכן כונה פרוזדור זה „פרוזדור הבושות". תורים ארוכים של שחקנים עמדו נכונים בפרוזדור במשך שעות לכל תפקידון בן כמה שורות. עמדו עד אשר נתלה השלט: „כל התפקידים חולקו".

כדי לשים קץ למצב מביש זה, הוקם בשנת 69' משרד לסיפוק עבודה ומידע. ברשומות משרד זה רשומים ומתוייקים 7000 שחקנים. מהם עובדים במשך השנה לא יותר מ־1200. למשרד שתי מטרות: א) לספק לשחקנים מידע. עד כה לא ידע שחקן מתי ואיפה בדיוק נחוצים שחקנים. כיום הוא מקבל מידע על כל הפקה.

ב) לספק לבמאים מידע מדוייק על כל שחקן, כדי לאפשר להם בחירה מהירה. הנהלת המשרד מספקת לכל תפקיד הזקוק לאיוש רשימה של כ־10 שמות (בצירוף תמונתם ופרטים אחרים) למבחר. בצד רשימת השחקנים יש למשרד גם רשימה של כ־1300 ניצבים. תלמידים או שחקנים בפנסיה, המהווים את ה„לומפנפרולטאריאט" של המקצוע. בכל הפקה משתתפים 7—15 ניצבים. אך למרות כל הסידורים הללו יש עוד הרבה מפיקים המעסיקים סוכן משלהם.

„כל שחקן יכול להירשם ברשימת שחקני הטלוויזיה", אומרת מנהלת המשרד, „אך מי שלא עבד אף פעם במקום אחר אין לו סיכויים רבים להשיג פה עבודה. רוב התפקידים החשובים נמסרים מראש לשחקנים ידועים, כאלה שהבמאי ראה בתיאטרון או בקולנוע".

איך מתחלק השכר בטלוויזיה

אחרי ששחקן קיבל תפקיד מהבמאי, עליו להיפגש עם מנהל ההפקה. רק הוא יכול לשוכרו הלכה למעשה, והוא הקובע את גובה השכר. למרות שמאז 69 קיים בטלוויזיה שכר יסוד (המחושב על פי מספר שורות טכסט של השחקן + „יחידות" העבודה המוקצבות להפקה המסויימת, כל יחידה בת שעתיים), קובע את השכר במידה רבה יותר ערכו של השחקן בשוק ואפשרויות תקציב ההפקה. לכל הפקה תקציב מיוחד לתשלומי שכר עבודה. אם הבמאי החליט, שעל־מנת שהפקתו תמשוך קהל נחוץ לו דווקא שמו של כוכב מפורסם, יוצא רוב התקציב לשכר הכוכב. במקרה זה, כל שאר השחקנים המשתתפים בהפקה יתחלקו בסכום שנותר. המחקר מביא עדותו של שחקן שקיבל עבור תפקיד שכלל רכיבה, תחרויות והסתכנויות שונות, ושהשתתף ב־22 הפקות בטלוויזיה ונחשב בעל ותק, רק 38% מהשכר המגיע לו על פי הנתונים שהבאתי.

איך מצלמים בטלוויזיה

חלק ניכר של המחקר מוקדש לתנאי עבודה. לכל הפקה נקבע מראש מספר היחידות המאושרות לחזרות בתשלום (למחזה בן כשעה וחצי, למשל — 18 ימי חזרה). זמן זה לעולם אינו מספיק, וכיוון שהשחקן יודע שבסופו של דבר תמונתו היא שתופיע על המסך ותראה ותישפט, מסכימים רוב השחקנים לחזרות נוספות ללא תשלום. כן יש גורמים רבים המקשים ביותר על עבודתו בשעת הצילום. לצילום בווידאו, למשל (צילום אלקטרוני בו החיתוך נעשה בשעת הצילומים), מציבים את התפאורה רק ביום הצילומים עצמו, ואילו בשעת החזרות במת הצילומים ריקה. התלבושות נלבשות שעה לפני הצילום. כן מופיעים בעת הצילום הטכנאים (כ־30 במספר לכל הפקה). הם קובעים את גובה הקול, מידת האור, שדות הצילום, מסמנים אותם בגיר על הרצפה, ועל השחקן לנוע בהתאם להם. אותה שעה נמצא כבר הבמאי בחדר החיתוך ליד הווידאו, מדבר עם שחקניו דרך מיקרופון. כך נוספים תמיד גורמים להמתנות, לצורך בשינויים של הרגע האחרון, של מתחים. השחקן לעולם אינו יודע מראש בדיוק מתי יצלמו את ידיו, מתי את פניו. אך הוא יודע שהטלוויזיה היא מדיום נוח לקלוז־אפ ומבין המשקים בה באורה מנצל במעט. כל הגורמים הללו הם הסיבה, כך טוענים שחקנים רבים, שמשחקם בטלוויזיה הוא על פי רוב ירוד.

„עקבות טריים בחול"

מאת משה אורן

צילומי סרט חדש בחולות אל־עריש הלבנים

את „ההתנחלות" השקטה, היציבה והמעניינת מכולן, גילינו להפתעתנו בימים אלה, בדיונות־החול שמדרום לאל־עריש. אנשיה עלו על הקרקע לפני למעלה מחודש, ומאז הם חוצים את הקו־הירוק מדי בוקר, בנתיבי־אשקלון — אל־עריש, מבלי לעורר כל חשד בקרב מחסומי הצבא בדרכם. גם הפעילות החשודה שהתלוותה למבצע כולו לא עוררה את סקרנותם של כוחות הבטחון — תופעה מתמיהה אם נביא בחשבון, כי פעילות זו כללה בין השאר הפעלת ציוד־כבד לבניית גבעות־חול, העסקת אוכלוסיה מקומית בניקוי הסביבה משיחים ירוקים, ואפילו גרירתם והצבתם במקום של כלי־רכב מיסתוריים מהמודל של שנות החמישים המוקדמות!

צוות ההסרטה בחולות אל־עריש. ליד המצלמה הצלם־הראשי וולטר לאסלי („טום ג'ונס", „זורבה")

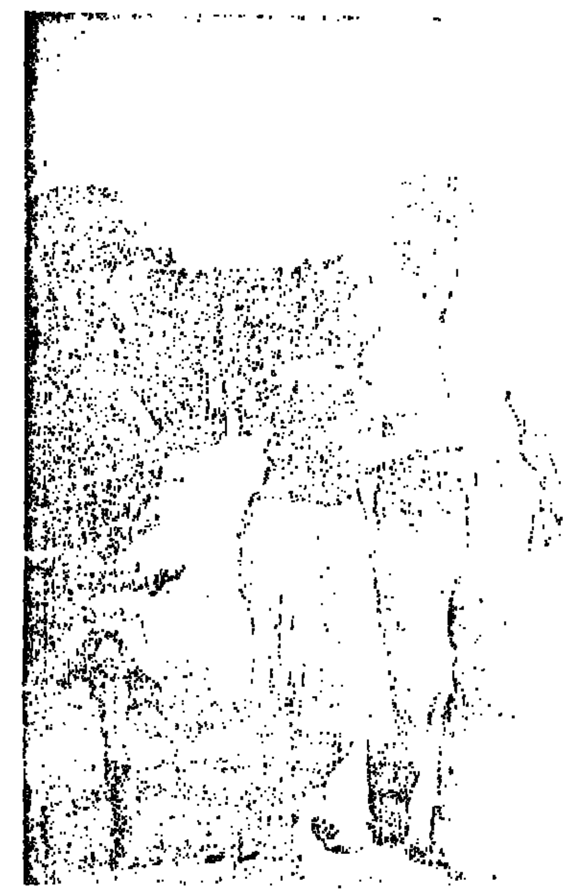

„הזוג הצעיר" למול המצלמה: רחל הפלר ואסי דיין

במאי הסרט קלוד זכאי (24) יהודי בלגי יליד קאהיר

אם להמשיך ברוח זו — ניתן לומר, כי חברי הנקודה החדשה מתפרנסים על האמנות, או ליתר דיוק אמנות הקולנוע; ואם תטרח להציץ לסוכת הנצרים המשמשת לציבור כחדר־אוכל, ודאי תמצא בין פנים ישראליות מוכרות יותר (כאלה של אסי דיין ומשה איש־כסית) או מוכרות־פחות (כאלה של רחל הפלר וצביה דורון), גם אנשי במה ומקצוע מבלגיה, אנגליה, צרפת וארה"ב. חבורה ראויה להתכבד. במילים אחרות, סרט חדש בשלבי הסרטה אחרונים. ובמקרה זה גם ההפקה היקרה ביותר שנעשתה עד־כה בשותפות ישראלית: 2.5 מיליון לירות!

שמי שם־טוב, ממנהלי מפעל המתכת „פלדות", התורם את הצד הישראלי בהפקה (לצד חלקו של רולן פרו הבלגי), משוכנע כי איננו מכניס את ראשו ל„מיטה חולה": „זהו אתגר אמיתי, ואנחנו תמיד חיפשנו אתגרים גם בתעשיית המתכת" — הוא טוען, „אלמלא היתה לנו אמונה כנה בהצלחה מסחרית, האמן לי כי לא היינו מנסים זאת מלכתחילה".

אתר־ההסרטה עצמו נבחר לאחר תקופת חיפושים ממושכת, אשר במהלכה נבדקו גם מדבריות מוכרים ומפורסמים מאלה שלנו (ראה מדבר סהרה). מחדר־האוכל ניתן לנוע אליו רק על גבי ג'יפ בעל גלגלים מיוחדים. מבט סביב מגלה מדוע נבחרה פינה זו דווקא: לכל שתפנה תמצא חול לבן, בוהק וחשוף מצמח עד קו האופק. (זו גם הסיבה לעבודת הציוד־הכבד והבדווים במקום שהוזכרו בתחילה). אפילו עקבות חיה ואדם, סימן־חיים יחיד שנותר בשטח, נמחקים בקפידה בתום יום־העבודה. אם תרצו זהו נוף שאין לו כל קשר הכרחי לאדמה הזאת.

בנוף זה מקבלות גרוטאות־המתכת של מכוניות שנות החמישים ממשות מוזרה, לא־שייכת, אפילו מאיימת. אלא שהן שייכות כבר לתסריט. מקום המפגש שלהן מפגיש גם את גיבורי הסרט: „הזוג הצעיר", „המשפחה" על שני ילדיה הקטנים, „התאוצרן", צמד־החמד „פרדי ומקסי", „זוג הקשישים" ואחרים. קלוד זכאי, הצעיר שמאחורי התסריט ומלאכת הבימוי, איננו שש לספק הסברים. יש משהו מהאווירה של „הנסיך הקטן" סביב כל זה, אך זה לבטח לא הדבר אליו התכוון. אפילו שמו של הסרט, „עקבות", עדיין איננו נראה סופי. מה שקלוד זכאי אינו טורח להסתיר, הוא סלידתו מכל נסיון לקשור את סרטו בפוליטיקה; ובימים אלה יש בכך הרבה מן חשוני, לא?

מכל מקום, הדבקות והאהבה שבעבודת הצוות הזה את חולות אל־עריש, שלא לדבר על הזיעה הכרוכה בדבר — מלמדות יותר מכל, כי זהו נסיון אמת.

קלוד זכאי, במאי הסרט: (גבוה, משופם ונראה מבוגר מ־24 שנותיו. יליד קהיר. נמלט עם הוריו ממצרים בעת מבצע סיני, 1956, שנודדו לבלגיה. לאחר שלמד ועסק בקולנוע, חיבר את תסריטו „עקבות" שזכה בפרס הראשון בתחרות ארצית ראשית. בחולות אל־עריש הוא מצלם את סרטו הראשון באורך מלא — כשהוא מעדיף לעשות זאת בחצי־עירום ובטונים אירופיים רגועים). „יש לי מעט מה לומר על הסרט או התסריט, מאחר שאינני יודע על הגיבורים הרבה יותר ממה שידוע לך... ברור לי כי יש לסרט הזה נגיעה רבה לחיי שלי; ומצד שני ידוע לי כי אין לו כל נגיעה לפוליטיקה. זה סיפור של מצבים, ש־15 איש מוצאים עצמם מעורבים בו, על רקע חולות חשופים. לא, אינני מבצע אימפרוביזציות. יש לי תסריט מפורט היטב; ואם נעשו שינויים זעירים הרי הם באו לסייע לשחקנים להסתדר עם התפקיד או הדיאלוג. למה דווקא בישראל? — חשבתי שיהיה קל יותר לעשות זאת כאן, וגם נוח יותר מבחינת המגע עם כל הגורמים הנוגעים בדבר. ועובדה, אין תלונות!"

וולטר לאסלי, צלם: (אנגלי שופע חיוכים בכובע לבן ובגיל העמידה. איש מקצוע בעל שם עולמי, שזכה בפרס ה„אוסקר" על עבודתו ב„זורבה היווני". לזכותו ניתן לרשום גם את „תום ג'ונס", „אלקטרה" ו„אדיפוס רקס". בין ספל תה אחד לשני הוא מנהל על מי־מנוחות מלאכת הסרטה צמודה היטב ללוח־הזמנים שנקבע). „איך אפשר שלא לאהוב את הסט (אתר־צילום) הזה! — סוף סוף זה המקום היחיד שאני מכיר, בו אפשר למצוא 360 מעלות מדבר במרחק של 250 מטר בלבד מכביש אספלט קרוב... ותאמין לי שחיפשנו מקום כזה בסהרה, בספרד ובאתרים נוספים לפני שנפלנו על ה„תגלית" הזאת!

אני אוהב להגיע הנה בבוקר מוקדם, כאשר השטח כולו מצוייר בעקבות, עדינות וזעירות ברובן הגדול, שהשאירו חיות הלילה. בוקר אחד מצאנו פה אפילו פרפרים, פשוט לא להאמין... כן, והשתנות העננים כאן, למעלה, היא תופעה מופלאה בפני עצמה. אנחנו באמת משתדלים ליצור „שיתוף־פעולה" מלא עם גורמי השמיים בעניין הזה, וזאת משימה לא קלה כלל".

רחל הפלר, שחקנית: (נערה צעירה, דקה, לבושה ברישול אמריקני של שנות החמישים, ופניה מאופרות היטב בשלל כוויות־שמש אדומות. בסרט היא בת־זוגו של אסי דיין. בחיי היום יום היא חברת להקתו של מייקל אלפרדס בתיאטרון ה„חאן" הירושלמי). „אנחנו משחקים כאן סיטואציה, מצב. לא סיפור, לא עלילה. על הנערה שלי ידוע לי מעט; ועלי לבנות הכל על המעט הזה: יש לה לבוש מסויים. יש לה בן זוג — והעובדה שהשניים רק נישאו זה לזה כתובה על שמשת מכוניתם באותיות קידוש לבנה... הדיאלוג שלנו הוא זה של זוג צעיר, נאיבי מעט. מתכננים את הבית, את המשפחה, רבים קצת. האחרים מעניינים אותנו רק מעט. כן, קראתי את התסריט. מה לומר עליו? — נדמה לי שהוא מאד אישי, מאד סמלי... ויותר מזה, או הרבה יותר מזה, לא הייתי רוצה להגיד שאני יודעת".

אבי לוי, מנהל־הפקה: (שש ה„גרוטאות" על גלגלים הן האביזר הבולט ביותר באתר־הצילום. סיפורם של מודלים ישנים אלה שייך בעיקרו למאמציו המיוחדים של מנהל־ההפקה „הצעיר בארץ", כפי שדואגים להעיר כאן את אוזננו). „תראה, הבמאי הגיע עם קטלוג מפורט של המכוניות שהוא צריך, לפי המודל והדגם. אז מה יכולתי לעשות, — יצאתי לחפש אותן... חיפשנו ימים ולילות ברחובות תל־אביב. היינו מוצאים ,משהו' מתאים, היינו משאירים פתק על ה,וישרים', במה מדובר ולאן להתקשר. לפעמים הייתי עוצר אנשים ברחוב, בשביל להחליף איתם כמה מילים על המכונה שלהם. ככה הלכו גם אלפי טלפונים. יש פה, למשל, ,דה־סוטו' אחת, דגם ,48'. אז היו בסך־הכל 3 מכוניות כאלה בארץ. אחת היתה שייכת פעם לבגין... אבל את זו לא יכולתי לאתר בשום מקום. בעלה של המכונה השניה סרב למכור אותה, אבל הוא הסכים ,להלשין' על בעל המכונה השלישית — ואת זאת, כפי שאתה רואה, הצלחתי לגרור עד הלום. בקיצור, 10,000 לירות בשביל כל 6 ה,חתיכות' יחד — כשהוותיקה ביותר היא מודל ,56' — וזה לא כולל שיפוץ כללי, צביעה, ריפוד (כולל מקלטי־רדיו מדגם ישן בהתאם, משהו אורגינאל!) ו,פוליש' בעיר־העתיקה... פשוט כואב הלב שצריך לפוצץ את כל היפהפיות האלה בתמונה האחרונה. מה לעשות, סינימה זה סינימה!"

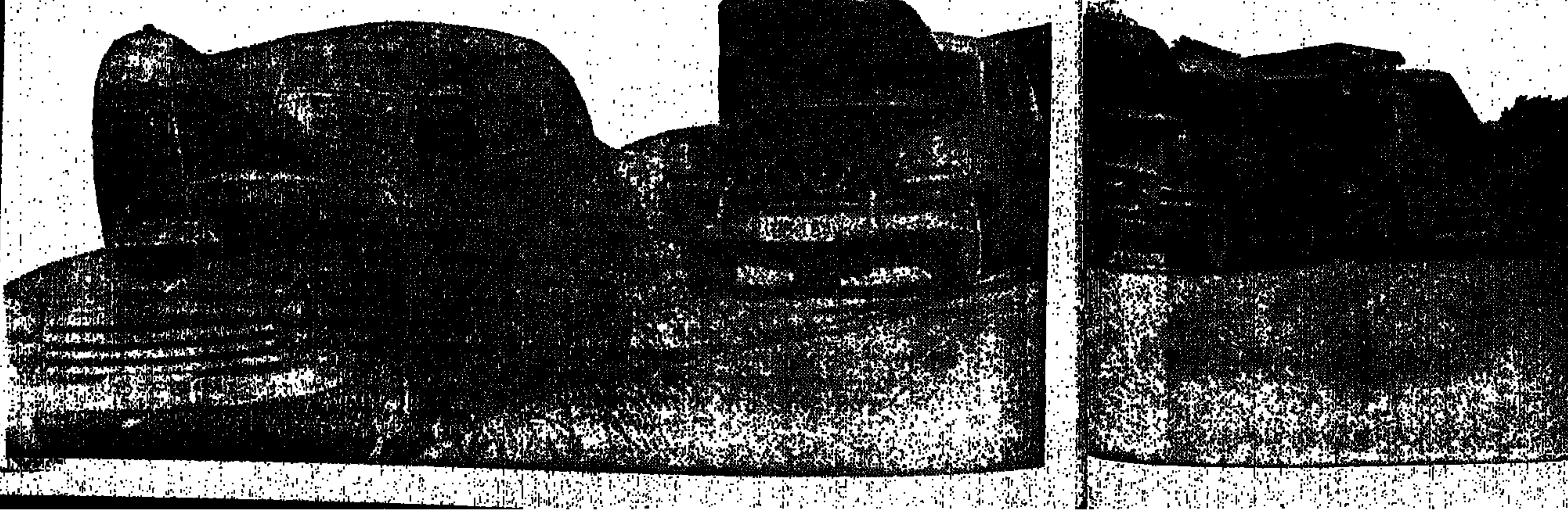

למתנחלים בע"מ

לזור

קומו יושבי מדבר, צאו אל תוך השממה,
עוד המרץ רב, עוד רבה המלחמה.

רב לכם לנוח בחיק ה„ישיבה"
ולפניכם פרושים המשטרה והצבא.

רק שנה חלפה מאז שקט הקרב,
קומו, התנחלו, בואו בעם רב.

אל נא יעצרוכם אנשי המחדלים,
לא חוק ולא משפט, פיסחו על החיילים!

ירקבו בקלונם, צמודים לפקודתם
ולמוסר אישי אשר נשאו איתם,

ואל נא במכות, פצחו ראש בדממה,
דחפו ורימסו, גיבורי האומה.

והשמש תשמח אלי גיל לשלוח
בראשונה אור על פני גוש כביר כוח,

ובתרועה יצהיר גם הגוש אמונים
לתורת בן-מאיר ולחוקי זבולונים.

קומו חובשי כיפות, צאו אל המצוקים,
ואל ידום קולכם, היו בצועקים,

מן שתיקתכם תרגיז אלוה ושליחיו,
איש איש בלבבו ישמע קול אדוניו,

איש בלבבו ישמע קול רבו דובר:
קום! התנחל! כי מחר אתה תוזר!

לא! לא כנסת ישראל, לא החלטת הרוב,
אתה תאמר כיצד, אתה תקבע מה טוב,

לא! לא חלוץ אמת, גואל למרחבים,
קרב נוסף תבנה, מלחמה חדשה תביא!

כמה מילים על מאיר הר־ציון

משה אורן

„מאיר הר-ציון פרץ מחסום צה"ל בראש טור הרכב של המתנחלים ביהודה ושומרון".

מן העתונות.

האיש שהיה לאגדה, אומרים. האיש שנאמר עליו כי „מאז בר-כוכבא לא קם לישראל גיבור מסוגו". והאיש שפרץ והורה לאחרים לפרוץ מחסום של צבא, ועשה ממנו דגל לאנשיו... אפשר לפטור זאת במשפט אחד בוטה כמו „אוי לו לעם שאלה הם גיבוריו" — אלא שבכך אין די. בסיפורו של מאיר הר-ציון, נדמה לי, יש משמעות עמוקה ועצובה יותר לכולנו.

זכורות לי שתי פגישות איתו, בעבר. בראשונה היינו מספר נערים שיצאו לכוכב-הרוחות, לחפש אחר מסלול לטיול תנועתי של שבת. כבר אז עשה לעצמו שם גדול בינינו. עד-כדי-כך שעם כל הרצון לפגוש בו, נרתענו לעשות זאת הלכה למעשה. אני זוכר היטב את ההר החשוף, השומם, ואת הגדרות הרבות שהקיפו כבר אז עשה לעצמו שם גדול בינינו. עד-כדי-כך גידור, וממש ניקרה בדרכנו. וכמו דרך-אגב שאלנו אותו למסלול חדש, יוצא דופן, של ירידה מן ההר מזרחה. יכולנו להבחין היטב בסימני נכותו, והקול היה צרוד ועמום כבר אז. אבל ההסבר שנתן לנו, באותה רצינות אופיינית, היה חוויה של ממש. אחר-כך הלכנו לצבא, לצנחנים, וניסינו להגיע לסיירות הקרביות ביותר, רק כדי להוכיח עד כמה חזק היה כוחה של האגדה. במהלך הדרך הזו איבדנו כמה וכמה חברים טובים. הוא עצמו הוסיף לאבד חברים לנשק וליחידה — אחד, ועוד אחד... בששת הימים, במרדפים, במלחמת יום-הכיפורים. הפגישה השניה היתה באפריקה, לאחר המלחמה האחרונה. הוא הגיע למוצב שלנו, ליד איסמעליה, לביקור. בסוכת „חקוף" הציץ במשקפת אל המצרים שבגדה המזרחית, ושמעתי אותו פולט כמו לעצמו: „לכל הרוחות, איזה תמונים שיש להם שם!" את כוחה של האגדה יכולתי לראות בפניהם של החיילים שהתאספו למטה, ליד העץ, בקבוצה קטנה ומסתודדת. הם היו „מילואימניקים" טריים לגמרי, שרק גמרו את תקופת השירות, אבל השם עדיין אמר להם הכל. לאחר שעזב את המוצב, פנה אלי אחד מהם וסיכם במשפט אחד: „שמע, זה לוחם גדול! — אבל תראה מה נשאר ממנו"...

גם הם, החיילים שלי, ידעו כבר את כל הסיפורים והשמועות, בהם הלעיטו אותנו כשהיינו בגילם. הסיפור על החווה המבודדת בראש ההר, שבחלונותיה כלי-נשק דרוכים לשעת חירום, וסביבה גדרות-תייל צפופות וסבוכות. הסיפור על האדם הבודד, הנכה, שנאחז בפסגת כוכב-הרוחות השומם, הקרח. ועכשיו הוא מוליך אחריו תלמידי ישיבות (עם או בלי גיוס לצה"ל!), כדי לפרוץ מחסומי צבא בדרך להקמת התנחלויות פורחות באוויר, שאינן אלא בלון פוליטי נפוח... ואתה מוצא את עצמך משתומם על הדרך הארוכה שעשתה האגדה הזאת. לא שאני מפקפק בכוונותיו הטובות, חלילה. הוא לבטח מאמין בלב שלם בכל מה שהוא אומר, ברצינותו האופיינית. יותר מזה, אני מאמין כי עמוק בתוכו הוא גם יודע לאן מובילה הדרך בה הוא הולך. וזה עצוב, כי אני מאמין שהוא רוצה לראות את כולנו, עם ישראל, באספקלריה הפרטית שלו.

וזו בדיוק השאלה: האם מה שטוב למאיר הר-ציון הוא טוב לכולנו! האם אנו באמת רוצים לסיים את דרכנו כציבור שכולו גיבורי-מלחמה, שחלקו נכה בגוף וחלקו ברוח, שמצא לו מקלט אחרון על הר שומם וגבוה, בבית שבחלונותיו מוצבים כלי-נשק דרוכים, וסביבו מערך צפוף והרמטי של גדרות תייל... אם תרצו, הרי לכם תמונה אפשרית למדי של עם ישראל בעתיד, בדרך ההתנחלות. עכשיו נשאר רק לתהות אם זוהי הברכה בה היינו רוצים לברך את עצמנו בתחילת השנה החדשה. מצטער, אבל לי עצמי זה נשמע כל-כך עצוב. ממש כמו סיפור האגדה של מאיר הר-ציון.

נ.ב.

מאניירות כמו „הגיבור הגדול מאז בר-כוכבא" עשו עלי רושם מנופח מדי מאז ומתמיד; אבל מי שעסוק גם היום בחיפוש אחר גיבורים ראויים, וטוען כי אלה אינם בנמצא, מוטב שיפנה את תשומת-לבו אל אדם בגיל העמידה, חבר קיבוץ בית-השיטה, שהיה מפקד חטיבת הנגב במלחמת השחרור, שכל בן במלחמה האחרונה, והיום הוא מוביל אחריו חטיבה גדולה של מתנדבים ותיקים מבני ההתיישבות, לתת כתף לצה"ל בסדנאות השריון והרכב של מחנות הצבא. נחום שריג — ואין לנו גיבור ראוי ממנו.

רשימותיו של מטורף

יהושע סובול

השבוע היה לי חלום מקסים. חלמתי שאני יושב בבית, מדליק את הטלוויזיה, ורואה את התמונה הבאה: עשרה כתבים ושלושה צלמים זוחלים אלי על ארבע, כשאני עומד על במת הקרנגי-הול ושר את הספיריטשואל הידוע „ג'ושוע פיט דה בטל אוף ג'ריקו", הבמה עליה עמדתי עמדה להתמוטט, ובני הבכור תמך בה בגבו, שעה שבני הצעיר עצר בגופו את הדלת, ובלם את קהל הרבבות שביקש להתפרץ לאולם לחזות במופע שלי, או לברוח מן האולם כדי לא לחזות בו. בחלומות יש תמיד פרטים דו-משמעיים כאלה. סיפרתי את החלום לפסיכואנליסט שלי, הוא לקח תנ"ך, פתח אותו בספר יהושע, ואמר לי שהעניין ברור: יש לי דחף חזק לרצוח את הבן הבכור ואת הבן הצעיר. שאלתי מה עם האמצעי, ולדבריו צריך לחכות לחלום הבא כדי לדעת. לפשר החלום הגיע בקלות: יש לי הזדהות קונסטרוקטיבית עם יהושע בן-נון, ואני מבקש לבנות את תהילתי העולמית דרך בניין יריחו, אבל רק באופן סמלי (ספיריטשואל כושי). כיוון שיהושע בן-נון אמר „ארור האיש אשר יקים ובנה את העיר הזאת, את יריחו: בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה", וכיוון שהתנ"ך הוא התשתית העמוקה ומקור-הזינה הסימבולי שלי, ברור שבחלומי ביטאתי תשוקת-רצח כלפי שני בני.

— זה מזעזע, אמרתי, אני מרגיש שאם לא יעלה בידי לבצע אינטגרציה חיובית של תשוקת הרצח בין שאר מרכיבי האישיות שלי, אני עלול להתפרץ.

האנאליסט שלי, העוקב אחרי חלומותי זה שבע שנים, התבונן בי רגע, קם, עשה שבע הקפות סביב הספה, והכריז: — אין מנוס מחזרה כללית ריטואלית על תוכן החלום, במסגרת מבצע לאומי חיובי. רק כך תגיע לאיזה קאתארזיס סמלי, שיהיה לגביך מעין חזרה גנראלית לקראת הקאתארזיס האמיתי.

כך יצאתי בריקוד מהקאבינט של האנאליסט שלי, ביצעתי ריקוד הטעייה לפני מטה משטרת ירושלים, ביצעתי ריקוד הטעייה נוסף בחברת צעירי תנועת „גשר" ליד הכותל, וכשאני סוחף בסערת הריקוד את שני בני, הבכור והצעיר, פרצתי מחסום של צה"ל בדרך ליריחו.

נאמן להוראותיו של האנאליסט שלי, הקפדתי להעניק הדיפת-הפלה סמלית לטירון ממושקף שדומה מאוד לבכור שלי, לא לפני שנשקתי אותו על מצחו, כדי להפגין את עליונותי המוסרית עליו, ואחר-כך פרצתי בריקוד בחברת שני בני לכיוון יריחו, כשאני שר בכל פה „ופרצת ופרצת ימה וקדמה, צפונה ונגבה". בני הצעיר, הנמצא עתה בעיצומו של גיל הלמה, שאל אותי: אבא, למה אנחנו רוקדים ליריחו! עניתי לו: כשתגדל — ייפתח לך הראש, ותבין, — מה אני אבין! — רוץ סוף! קטעתי אותו בזעילות צבאית. למרות המלצותיו של האנאליסט עוד נותר בי איזה רגש אשמה כלפי שני הזאטוטים. אחרי הכל, אבא הוא אבא.

אולם רגש האשמה חלף מהר מאוד ופינה מקומו לתדהמה, כאשר גיליתי להפתעתי שאני אינני הרקדן היחידי על הכביש. מצאתי עצמי מוקף קהל עצום של רקדנים צוהלים, חלקם בלוויית צעיריהם ובכוריהם, חלקם בלי, וכולם שרים כמוני ספיריטשואלס כושיים בדביקות חסידית, ספיריטשואלס חסידיים בדביקות כושית, לא ידעתי אם אני ער או חולם חלום. ההרגשה היתה נפלאה. פניתי לרוקדים מימיני ומשמאלי ושאלתי, אם גם הם מגיעים לכאן ישר מספת הפסיכיאטר, ואם גם להם יש דחפים עמוקים לחיסול חשבונות עם בכוריהם וצעיריהם, כלשונו של יהושע בן-נון, שאמר מה שאמר על יריחו. לא, אמר לי רקדן אחד, אנחנו מתנחלים. נתתי לו קריצה, והוא החזיר לי חיוך מתוק. הרהרתי בלבי כמה נפלא הדבר, שכל הדחפים העמוקים ביותר שלי מוצאים תמיד תהודה כה עזה בגורמים הלאומיים הנפלאים ביותר של עמנו. בבת-אחת גם הבינותי עד כמה טובים, יפים ולגיטימיים הם כל הדחפים שבעבר התאמצתי כל-כך להדחיקם. כגון הדחף שבא לביטוי בחלום הקרנגי-הול. אם כל-כך הרבה אנשים הולכים בדרכי, סימן שהדרך טובה ונכונה.

פניתי לאיש שהלך לימיני, וניסיתי לחלק איתו את הגיגי, אך הוא לא נראה מעוניין.

אתה לא מתנחל! — שאלתי.

— „לא", השיב בנועם, הושיט לי את ידו בנימוס והציג עצמו: „סעיד איבן-פייסל, נציגו של כונס הנכסים הוואדוזי."

— „מה אתה עושה כאן!"

— „מעריך את האדמות, אדוני, את העתיקות, את ההיסטוריה. כל זה ממושכן בחברה שלנו. באמצעות החברה לישראל והבנק של היהודי ההוא מציגה, מה שמו."

— „אבל..." — גימגמתי.

— „זה לא רציני", ביטל כונס הנכסים הוואדוזי את כל הנעשה לנגד עיניו: „ייגמרו הריקודים, תיגמר השמחה, ואנחנו נממש את זכויותינו הלגיטימיות באמצעות הבנק של רוזנבליץ."

— „לא רוזנבליץ", ניסיתי להעמידו על טעותו.

— „מה חשוב השם", אמר בשלוות האופיינית לו: „העיקר שהוא יהודי טוב."

ביום ששי הדלקתי את הטלוויזיה. ראיתי את עצמי, ממש כמו בחלום. אני עובר ימים נהדרים. ימים מרגשים ביותר. אח! שקיימנו והגענו!

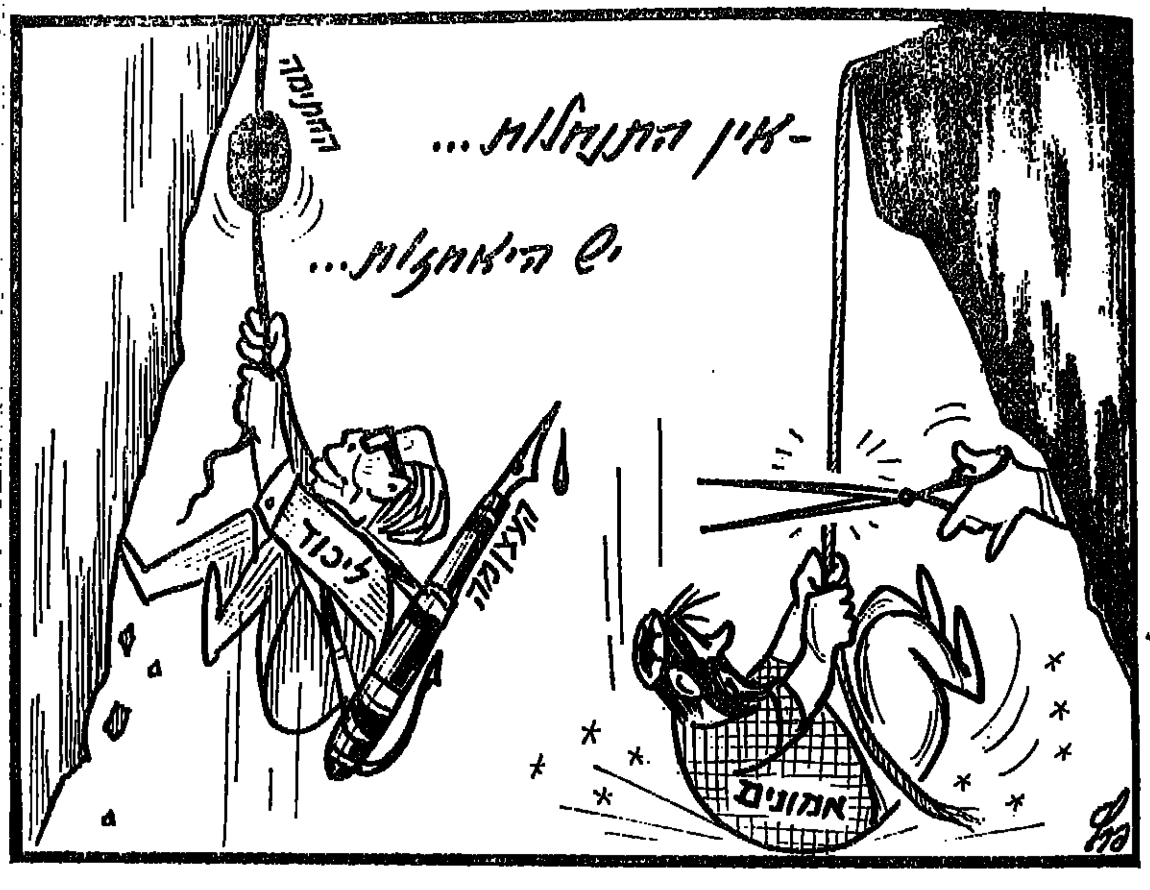

צ'רלי מסגיר את עצמו

יגאל גלאי

ערב ירושלמי קריר. בקפה „טעמון" ישבו שני זוגות ושוחחו מעל אדי-קפה. (האדים ניראו היטב, בגלל מזג-האוויר הקריר). שתי בחורות שוחחו על בעיות שוויון וצדק. על השולחן מונחת ערימת טפסים. כרוזים כנראה. שלום כהן ולובה אליאב נכנסים ותופסים שולחן. אספרסו נמזג לספלים קטנים. איש גבוה עם מעיל קורדרוי, שותה ליד הדלפק ויסקי גלי קרח. בחורה יפה נכנסת עם „פוינטר" ומבקשת „טיים". היתה התכוונות בתוך הקפה. התחככות נעימה. אפשר לקרוא לזה „אווירה". בחוץ, בכיכר המשביר-המרכזי הודיע מישהו בקול ניחר, שעוד מעט תתחיל ההפגנה למען שיחרורו של צ'ארלי ביטון. ינאמו לובה אליאב ואנשים אחרים. הרחבה עדיין ריקה. מעטים מתחילים להתאסף. הירושלמים אצים לדרכם. גולשים במורד קינג-ג'ורג'. הפגנה של פנתרים. עדיין איננו יודעים כיצד ל„אכול" את הפנתרים. בטרקלינים מפטירים — יש להם כמה דברים שהם בסדר, אבל הדרך שלהם לא נכונה.

משמיצים אותם ומביאים כדוגמה את אדי מלכה, שהוא בעל-מפעל ומסודר היטב. אדי מלכה חרש ל„פנתרים" חזית שלמה. כי הוא לא „פנתר", אלא סתם שרלטן. הקים את רשימת „פ", וכשזו נכשלה — הסתלק. איש לא שומע עליו יותר. אין לי ספק, שמישהו שילם לו, כדי שיקים רשימה ויפצל את קולות אוהדי ה„פנתרים". אין לי ספק, שיד אלמונית עשירה ואינטרסנטית תמכה באדי מלכה. (כיצד יכול היה אדם המסובך בחובות להקים רשימה!). המעשה נעשה. הקולות פוצלו ובמקום של „מוקד" ו„פנתרים" יהיו שלושה מנדטים (הסכם-עודפים), יש רק מנדט אחד וסעדיה מרציאנו לא נואם בכנסת.

המשמיצים השחירו את צ'ארלי ביטון. אמרו שהוא טיפוס שלילי. עבריין, טינופת. עד שלא קמו לו כמה אבירים (יצחק שור ב„על-המשמר", סילבי קשת ואהרון בכר ב„ידיעות-אחרונות"), לא הגיעה האמת לציבור. אדם הטוען לפני שופט, שהמשטרה ובתי-המשפט עושים יד אחת, ומוטב שהשופט יסיר את גלימתו ויחבוש כובע של שוטר, מקבל על ביזוי בית-המשפט אחד-עשר חודשי מאסר! צ'ארלי ביטון לא נוח ל„מימסד". המימסד, העובד באמצעות לשכות סוציאליות, יועץ ליד ראש-הממשלה לענייני מצוקה ומועדוני-נוער, לא מחבב אנשים כצ'ארלי ביטון. מנסים לחתוך את ראשו. אני מאמין לסיפוריו על „מכות-רצח" שקיבל מידי שוטרים ב־18 במאי. אני גם מאמין לו, כשהוא מספר כיצד אמרו לו קציני משטרה בכירים שיעזוב את הארץ. הפגנה של פנתרים „זה כבר לא מה שהיה פעם". איש לא צעק. לא נופפו באגרופים. לא היה זעם. היה קצת עצוב. (אולי בגלל מזג-האוויר הסגרירי). אשה אחת הקשיבה לנעים גלעדי שנאם מעל הבמה ואמרה — „זה נכון. הוא צודק. אין לנו חיים."

תימני זקן החזיק בסל פלסטיק, שידיותיו עטופות בסמרטוטים. מדי-פעם הניח את הסל על המדרכה ומחא כפיים בהתלהבות.

הפנתרים התבגרו — אומרים בטרקלינים, זנחו את האלימות. אולי בגלל שהתעייפו — (אומרת אשה אחת למסובים בין נגיסת סנדוויץ' גבינה לסנדוויץ' נקניק). אולי. ישראל המרווחת בשמנת ובחמאה, טובעת בים של „חיים-טובים". כרטיסי תיאטרון, מינוי לעיתון בוקר, הבת הקטנה לומדת פסנתר, הגדולה יוגה ומדיטציה — משוחחת על ה„פנתרים". כאן אני מרגיש את הריחוק, את ההינתקות. „פער" — קוראים לזה בעיתונים.

כמה סטודנטים ארוכי-שיער, לבושי ג'ינס, וסטודנטיות עם צעיף ארוך העוטף את צווארן, כובעי-צמר על שערן. שקטות. יפות ממש. מחלקים כרוזים. („שמאלנים" — קוראים להם. „אני אוהב הפגנות של השמאל ולא של הימין" — אומר בחיוך ידיד שלי — „יש שם טיפוסים הרבה יותר יפים"). תחילה אני מסתייג מאותם סטודנטים. מרגיש שנעשית פה התמזגות לא אמיתית בין הטרקלינים של הצעירים לשכונות-העוני, התמזגות בהתפארות של — „תראו אותנו האינטלקטואלים, אוהבי האדם, השוויון והצדק."

אחר-כך אני לומד לאהוב אותם. אני יודע שהם יופי, כי אלפי אחרים לא באים. מישהו מסתובב עם פתק — „תנו יד לשלום עיצרו את המתנחלים!". הושיט לי פתק. אמרתי — „לא תודה". פניו היו מוכרים. נדמה לי שראיתי אותו פעם ב„מוקד". איפה „מוקד"! בטח בהפגנה נגד ההתנחלות. כאילו שזה יעזור לנו במשהו. ממילא המעצמות מחליטות בשבילנו מה נעשה עם השטחים, אבל את בעיית העוני נוכל לפתור בעצמנו. מישהו ניסה לשלהב את הקהל בצעקת — „כולנו פנתרים!". איש לא ענה לו. היה שקט בקהל. עצבות של חוסר-אונים ועוני. שלום כהן שואל בצעקה האם אנחנו בעד צדק ושוויון!" משיבים לו ב„כן" רועש.

צ'ארלי ביטון עולה לבמה. הקהל נרגש. דבריו לא מנוסחים קצת מבולבלים. אני רוכש לו חיבה. הוא מודה, שתקופת ה„מחתרת" שלו נועדה למשוך תשומת-לב לבעיה. חלק מהמשחק. זה יפה. עכשיו הוא נותן את ידו לחוק. (חוק של צדק מפוקפק שהחמיר במשפטו). שתי נערות מזילות קצת דמעות (בחיי). צ'ארלי מסגיר את עצמו למשטרה. הקהל מקיף אותו. אין מכות. אין אלות. אין צעקות. רק ערב סגרירי. צ'ארלי ביטון מוכנס לניידת. הרחבה מתרוקנת מאנשים.

שמיריזם

אהרון בכר

ככל שהוגה הדעות הגדול, צורבא דרבנן, משה שמיר, הולך ונעשה דתי-לאומי — הולך ומתקרב מצבן של הדת והלאומיות לשפל המדרגה. מי שזוכר את המשיח הזה על תקן של סטאליניסט משתולל, יודע במה המדובר. מי שאינו זוכר, יואיל בבקשה לעיין במאמרים שלו מן הימים ההם ולהשוות אותם לפתשגנים האקטואליים שלו. המעבר אולי חריף וקיצוני, בערך כמו האיש עצמו. התוכן אולי השתנה מן הקצה אל הקצה. אבל הסגנון נשאר. אחרי הכל, הסגנון הוא האדם. אם יום אחד יופיע האיש עם כיפה סרוגה על ראשו, תהיה זו הוכחה חד-משמעית לפשיטת הרגל המוחלטת של הדת. אני מכיר כמה יהודים טובים ויראי-שמיים שהאקט הזה לבדו עלול להביא אותם, חס ושלום, להרהורי כפירה.

לא הייתי משחית מילים על התופעה העצובה הזאת ששמה משה שמיר, אילמלא מצב-הרוח שהיא מייצגת. עם משה שמיר קשה מאוד להתווכח, מפני שהוא הממציא את הצדק, את האמת, את היושר, את ההגינות, את השכל הישר, את טוהר המידות ואפילו את החלוציות. כולנו, למשל, זוכרים איפה היה משה שמיר בימי החלוציות בתפארתה. לכן, ברור מאוד למה הוא מתכוון עכשיו כשהוא טופח למתנחלי גוש אמונים על השכם וקורא להם חלוצים. הם חלוצים בערך כמוהו. אחרי שהם גמרו ליישב את הנגב, אחרי שסיימו את מלאכת ההתיישבות בגליל ובערבה, הם התכנסו והגיעו למסקנה, שאין יותר מקום להכניס בארץ הזאת אף לא סיכה קטנה אחת — ולכן הם לוטשים עיניים אל אדמות הזולת.

כשיגמרו ליישב את יהודה ושומרון, אולי יואיל הרב קוק ג'וניור להזכר שגם עבר הירדן מזרחה היא אדמת קודש ונחלת אבותינו. אין מה לצחוק, מפני שאם לפני עשר שנים היו מספרים לכם שיבוא יום ותנועת התנחלות ישראלית תחפש לעצמה מרחבי-מחייה בשומרון — כולכם הייתם צוחקים.

אין לי שום חשק לחזור כאן על כל הטענות הידועות נגד נסיונות הפוטש בזעיר-אנפין שנערכים כאן תחת השמש בתדירות גדלה והולכת — מפני שאין, לדעתי, כל טעם להתווכח עם מי ששומע באוזני רוחו את קולות אלוהים, ומתיימר להפוך את הקדוש ברוך הוא לשר-החוץ של ישראל. רק מצחיק אותי שכמה יהודים טובים, שאינם משלימים עם המעשה הזה סבורים, בכל זאת, שעושיו הם בחורים טובים ונחמדים.

אני ראיתי אותם במוצאי-שמחת תורה. שמעתי אותם, דיברתי איתם, ניסיתי לתהות על קנקנם. אבל במקום לדבר, הם צעקו, איימו, קראו סיסמאות — וברק משונה, שלא מן העולם הזה, ניצנץ להם בעיניים. בקיצור, הסתכלתי במחנה הגדול העולה על השומרון — וראיתי המוני משה שמירים קטנים. אתם מתארים לעצמכם את הסיוט: לאן שלא תסתכל — משה שמיר עומד לך מול העיניים. אלוהים ישמור!

בין המעשה לאידיאולוגיה

כיצד הגיבו תנועות הנוער בישראל על מבצע ההתנחלות

מאת דורית גפן

(המשך מעמוד 6)

באחת השאלות העקרוניות שיעסיקו ומעסיקות את הציבור הישראלי בתקופה הקרובה. לדבריו, החניכים עומדים בווי־כוחים עם עוברי־אורח התומכים בהתנחלויות, וזהו נסיון חשוב.

השבת מתקיימת הפגנה המונית שתיקרא „צעדת השי־לום", כתשובה להפגנה המיליטנטית של המתנחלים. חזיה זו הפגנה ב,סגנון תופשי', סימפטי, שתזכיר פיקניק גדול. התוכנית המקורית היא להגיע לירושלים ולערוך בה עצרת גדולה.

בלי דעה פוליטית

נחמן גיל מרכז „תנועת הצופים" טוען, כי הואיל ותנועתו הינה א־פוליטית וחניכיה שייכים לקשת רחבה של דעות פוליטיות, נמנעת הנהגת התנועה לדון או לגבש לעצמה עמדה בנושא ההתנחלות. אין בדעתה לתכנן כל תוכנית לפעולת הזדהות או מחאה.

במועצת האחרונה של התנועה דובר ואף הוחלט, כי יש לפעול למעורבות אקטיבית יותר בשאלות עקרוניות של החברה הישראלית. לדעתו, אין ספק כי גם נושא ההתנחלות שייך לקטגוריה זו. אולם עד־כה לא ידוע לו על פניות מן השכבות השונות לצאת להפגנות כלשהן, אם כי יתכן מאוד שהנושא כבר הועלה בפעולות בשבטים השונים. „תנועת הצופים" אינה מחזיקה בישובים בשומרון או במעלה־האדומים, אך יש לה ארבעה ישובים בגולן, לשם היא שולחת גרעינים להגשמה. לדעת גיל קיים חשש, שדיון בתנועה בנושא ההתנחלויות ביהודה ושומרון עלול לעורר ויכוחים, ולהבליט שתי עמדות קוטביות, אשר התרפתן עלולה אפילו להביא להתפלגות התנועה.

על תנועת הנוער „פית"ר" אין להכביר במילים. חניכי התנועה התארגנו באחרונה להתחכמה על עצמות שהפיץ ה„ליכוד" נגד החזרת חלקים ביהודה ושומרון. תנועת נוער זו, שלה שייכת ההתנחלות ב„ארגמן", אינה מצליחה לגבש גרעינים שייצאו לחזק ישוב כושל ובלתי מוצלח זה.

פירסום גילוי דעת

„תנועת הנוער העובד והלומד" לא הגיעה עדיין לקבלת החלטות מחייבות בהנהגתה. הנושא טלו עדיין בדיון מוסדות התנועה. אחת הבעיות היא, שבעוד שלגבי החלק של הנוער הלומד קיים פחות או יותר כיוון אידאולוגי ידוע, הרי החלק של הנוער העובד אינו אחיד בדעותיו ובנטייה הפוליטית שלו, ויתכן כי חלקים ממנו הזדהו עם פעולת המתנחלים.

ישראל אבידור מרכז התנועה מסר לי, כבר ביום הראשון החלט במזכירות התנועה לפרסם גילוי־דעת. בישיבה של נציגי המדריכים והחניכים הועלו הצעות שונות לתגובה ולפעולה. מורגשת התעוררות בקינים אח־דים, אולם לדעת אבידור, אין התנועה יכולה להכתיב את דעתה, וקודם־לכן יש להציג את הבעיה בפני החניכים. בהנהגת התנועה מתכוננים לעריכת מסע חינוכי בקרב החניכים, אשר יהיו לו בוודאי השלכות על הפעולות בעתיד.

לטווח רחוק יותר כבר הוחלט, להקים במזכירות העליונה גוף אופראטיבי, שיוכל להיות מופעל בעת הצורך ויפעיל את החניכים לתגובה במקרים דומים.

מה הולך?

בעריכת גיורא מנור

25 שנה ל„אנסאמבל הברלינאי"

בימים אלה מלאו 25 שנה ליום בו חזר, לאחר גלות ארוכה, ברטולד ברכט לגרמניה מולדתו, ונתמנה מנהלו של „האנסאמבל". יחד עם אשתו, הלנה וייגל עשה את תיאטרונו לאחת הבמות המעולות ביותר, בעולם של שנות החמישים. על מסכו של התיאטרון, המצוי בברלין המזרחית, מצויירת יונת־השלום של פיקאסו. „בחרנו

ברכט בשעת חזרה על „אמא קוראז'"

ביונה לוחמת זו כדי לסמל כי המקום הזה מוקדש לידע אודות האדם, דחפיו החברתיים והבידור" — אמר ברכט עם חיווסד הלהקה, שיצאה במשך 25 שנות קיומה ליותר מ־40 סיבובי הופעות בעולם.

בעת ההתקוממות המפורסמת של הפועלים נגד המשטר הטוטאליטרי־קומוניסטי בראשית שנות החמישים עסק ברכט בחזרות על עיבודו שלו ל„קוריאולאנוס" של שקספיר. נציגי המתקוממים נכנסו לאולם החזרות וקיוו, שברכט יצטרף אליהם ויפרסם הצהרה, כי לדבריו נודע משקל רב בגרמניה ובעולם כולו.

אבל ברכט נזכר אולי במחזהו שלו „גליליאו" — ומילא פיו מים. הוא העדיף לחסות בצל המשטר המדכא — ולהמשיך בעבודתו האמנותית.

לאחר מותו עברו זכויות היוצרים של מחזותיו לידי אשתו, וזו התנגדה בעקביות להעניק את זכות ההצגה לתיאטרונים בישראל. כל הסכמה כזו כרוכה היתה במאבק ממושך. גם סירוב מתמיד זה, נעשה, כמובן, בשם הקידמה ואחוות העמים...

ללא ברכט חועם זוהרו של האנסאמבל. אף־על־פי־כן, בימויו למחזותיו שלו נשאר קיים כ„מודל", כדוגמה קלאסית. מצויים בארכיון האנסאמבל ספרי צילומים ורישומים ובהם כל הערותיו למחזות אלה — מקור חשוב ללמוד ממנו את שיטותיו.

יש אירוניה בדבר, שברכט הבמאי עיצב הצגות מרשימות ומרגשות — כאילו לא עיין כלל בכתביו התיאורטיים של ברכט המחזאי, על „ניכור" ודידקטיקה תיאטרלית.

השימושי והיפה

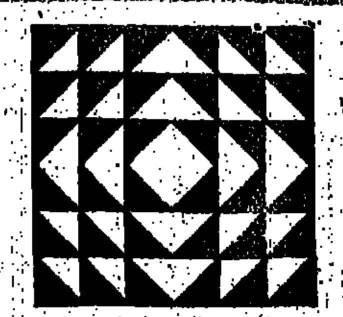

מה המשותף בין אוקסילוסקופ, אנציקלופדיה יודאיקה ושמיה... החלון כמיני נטיפים צבעוניים מעל לשולחן... הצד השווה שבהם, שכולם מוצגים בתערוכת „עיצוב... הישראלי", הפתוחה בימים אלה באולם תצוגות שברחוב בן־יהודה 35 בתל־אביב.

בזרכון של הודו, שבו המוצגים הרבים ערוכים וקומ־פקטיים. אך ביני ליצור אנדרגיוסיה או הו... ניצב אוהל בצבע ומפו, דומה אילו אוקיינוס. בשל פרקיו מתקפלים, שניתן להקימו תוך דקה־שתיים. ומחירו כאלף לירות, ומספרים לי שצה"ל משתמש בו — כמובן לא כשהוא עשוי בד בצבע כתום זוהר.

„המועיל והשימושי הוא הרבה פעמים גם היפה" — אומר לי ישראל הרשקוביץ' (מי שהיה רקדן בלהקת ,בתי דורי' והיום עובד במרכז הישראלי לעיצוב המוצר), ומציג בפני את יוש כהנא. המטאטא ברגע זה את מדרגות הרציפה. אבל מחבר שמחמת למטפה צנוע זה מסתתר מעצבה של התערוכה.

כוונת המארגנים להפוך את התערוכה לתצוגת־קבע, דוגמת זו המצויה בלונדון, ברחוב הייוורקט. הטעם כנתו כאן מוצרים אשר זכו בשנים קודמות בפרסים שונים. אין מכירות במקום, אבל אפשר לקבל אינפורמציה על מחיריו ויצרנים. אגב, היצרנים הם המשלמים עבור התצוגה — ולא כולם מבינים את חשיבות הדבר ויש צורך בשכנוע.

ומהו מוצר מעוצב טוב? — זו שאלה לא פשוטה. לחודר שבטה עקרונות על־פיהם יישפטו להבא המוצרים המוגשים, ואלה הם: כשירות המוצר והתאמתו לתפקידו, האם הוא עונה על דרישות הבטיחות, טיב העבודה שלו, והאם הוא עונה על דרישות הקיברנמיקה (הנדסת־אנוש), וכמובן האם הוא אסטטי.

נוסף לכך יש גם עקרון של „מקוריות" — כי נבו החבור, שלעיתים מוצר יפה ויעיל מאוד אינו אלא בן־דמותו הקרוב של מוצר דומה, שמוכנן באחת הארצות מחוץ לישראל... הקריטריון האחרון הוא הוא המחיר — האם הוא פרופורציונאלי למוצר.

כל המוסיף יופי לישראל הרי הוא ראוי לשבחו. לא כל שכן אם היופי הזה כרוך גם ביעילות ובתועלת. וזו, דומני, כוונתה של תצוגה זו של עיצוב המוצר.

ז'אן ז'נה בבקעה

כמעט עשרים שנה משנות חייו בילה המחזאי הצרפתי ז'אן ז'נה בבתי־סוהר. לא בשל השקפותיו הפוליטיות או התנגדותו למשטר, אלא פשוט בשל גניבות ומעשים פליליים אחרים. לבסוף נידון כ„פושע ללא־תקנה" למאסר עולם, ורק אחרי מלחמת העולם השניה שוחרר בהתערבותם של גדולי הספרות הצרפתית, אשר ראו בו את חשוב המחזאים בני זמנו — ובאמת אין לו מתחרה בתיאטרון הצרפתי גם היום.

אולי בשל הימצאותו כאילו מחוץ לתחומי החברה, מעבר למוסכמות החברתיות — כפושע פלילי הפורץ את חוקיה וכמי שנטיותיו המיניות אף הן מעמידות אותו בעמדת־תצפית מיוחדת במינה, מסוגל ז'נה לראות את החיים ולהאירם בזרקור אישי ביותר. יש בעולמו משהו מבבואת הראי החופף ימין לשמאל, אך אינו מעוות את תמונת העולם בצורה שלא נוכל להכירו עוד כעולמנו.

המחזה „המשרתות" המועלה כעת ב„בימת הבקעה", בבימויה של רות חזן, הוא מעין גירסה נשית של המחזה הקצר הראשון שכתב מעודו (שהוצג בשעתו בארץ בבימויו של הלל נאמן), המתאר שלושה אסירים בתאם. בשני המחזות יש אהבת־הכרוכה־בשיעבוד, ושלטון עד השפלה בין בני אותו

מינה איתן

המין. בשניהם מביע ז'נה את הערצתו ל„פשע האמיתי, הגדול" — הרצח, ואת הבוז לחטאים הקטנים, הפחדניים — הגניבה והרמאות.

בכבל מחזותיו, עולמן של האחיות קלייר וסולנג' הוא תמצית איזה חלום בלהות, עולם הקיים למעשה רק בדמיון, בבלתי־מודע, או נכון יותר בתחום המודע אך האסור עלינו על ידי ה„אני העליון", מיוצרם של המוסר וחוקי החברה. בהעדר „הגברת" הנערצת על שתי המשרתות מן הבית, הן משחקות לחליפין את תפקידה של זו, משפילות זו את זו ומתכננות להורגה על ידי כוס תה מורעל. הגברת חוזרת הביתה ומוצאת מיני סימנים זעירים שנשארו מן המשחק, אבל מזימת התרעלה אינה מצליחה. לבסוף שותה האחות הצעירה (מינה איתן) את כוס התרעלה כשאחותה המבוגרת

(יהודית סנד) חולמת בהקיץ על הוצאתה שלה להורג — בשל רצח. את תפקיד הגברת משחקת הבמאית עצמה.

מחזותיו של ז'נה הם ברורים עד מאוד כשהם מוצגים, אך כדרך מחזות ביטויים באמת כל נסיון לתאר את תוכנם בכמה פסוקים הופך אותם לבליל נשור של דימויים ומעשים בלתי מוסברים.

המתח היוצרי העצום העצור במחזה, התפקידים ה„כפולים" משמע, המשחק־בתוך־משחק, העולם הדמיוני הבנוי מפרטים מציאותיים כטלפון, כוס תה ועליים — מעמידים אתגר קשה בפני השחקנים והבמאי.

דומני ששלוש השחקניות עמדו במשימה המשחקית, שעה שהבימוי לוקה בהסברתיות יתרה, כאילו היה חשש שהצופה „לא יבין" ויש לבאר לו הכל — כגון על ידי השמעת פעלולים שעה שסולנג' מתארת את הוצאתה להורג בצורת אפותיאוזה נשגבה, או על ידי הגשת התה המורעל בגביע כסף דמוי אורטל. חפצים הופכים לסימליים על הבמה לא בשל שינוי בגודלם אלא על ידי השימוש הנכון בהם, המעלה עליהם מעטה סמליות. פה ושם עבר המתח הנפשי של הדמות אל השחקנית וגרם לעמידה כפופה לפנים או אימוץ הקול.

על אף כל זאת, „המשרתות" היא הצגה חשובה. אכזריותו של ז'נה לא רוככה כדי לא לפגוע בנימוס החברתי. אגב, זו האכזריות אליה התכוון אנטונין ארטו כאשר דיבר על „תיאטרון האכזריות", ולא לביצוע מעשי־זוועה על הבמה, כפי שרבים נוטים לפרש שלא כהלכה.

ז'נה אינו משתעשע ברגשות חרסניים, באהבה המביאה לרצח, כמאווים שאין אדם מרשה להם להגיע לתודעתו, כפי שעושים רבים מן המחזאים המודרניים. החומר שהצגה זו קורצה ממנו הוא החומר ממנו עיצבו אייסכילוס ואוריפידס את הטרגדיות שלהם — אלא שהמסגרת המודרנית הופכת את המלכים והאלים למשרתות בשמלות שחורות וסינרים לבנים זעירים וגברת מהודרת אלמונית.

צפת של פרנקל

„כל חיי בארץ קשורים בציור" — אומר האמן הוותיק יצחק פרנקל, שתערוכת ציוריו „ציור ואור", מוצגת בגלריה „לינר" בתל־אביב. „אל אחותי, עיר מולדתי, הגיעה השמועה איש צעיר כמה צפתיים, ומשה נפשות לעליה ארצה. בשנת 1919 הגעתי לארץ־ישראל באניה ,רוסלן'. בה הפליגו גם רחל ימאית, פרופסור קלאוזנר ואחרים. לאחר טלטולים רבים בים, נחתה האניה בחוף הארץ, בדיוק בפורים. באותו

הצייר פרנקל ושתי בנותיו

זמן הגיעה ההתנפלות על תל־חי, ומאז קשורים חיי בגליל, בצפת, ובמאורעות המלחמה בארץ", מספר פרנקל.

כמה מהציורים היפים ביותר בתערוכה הם בתיה של צפת, אלא שהיהודים שגרו בהם הוסיפו להם עוד חדר ועוד גזוזטרא, עוד אגף ועוד חצר. „בתים אלה הם כגוף החי", מסביר פרנקל. „כך גם ציירתי אותם. רומסים, נושמים. חבל שהיום אני יכול לצייר אותם רק מהזכרון. הם כלך נעלמו. בתל־אביב נעלמים רחובות שלמים, ובצפת נעלמים בתים. הבית הזה שכל־כך אהבתי — מצביע פרנקל על אחד מהיפים בציורים — גיליתי אותו כשעקבתי אחרי אשה צפתית רכובה על חמור. החמור פסע לעבר חצר פנימית שלא היתה מוכרה לי, לא הרחק מבית־הכנסת של הארי הקדוש, ולפתע נתגלה הבית."

ציורים מרשימים אחרים הם ציורי בתי־הכנסת של צפת, אותם צובע פרנקל בצבעים רוממים ומשולהבים, אשר יש בהם הן מלהט החסידות והדת, והן מחושניותו של האמן. פרנקל, בן לשושלת חסידים, למד בנעוריו בחדר, ובידסא דינקותא זו מוצאת את ביטויה ברבים מציוריו. מהם המוצגים בתערוכה בתל־אביב, ומהם מפארים את קירות ביתו הפרטי בצפת, אותו הפך למוזיאון פרטי.

„צפת היא עיר הסימטאות והמדרגות", ממשיך פרנקל לדבר בשבח צפת אהובתו. „יש בה גם קבלה וגם חיי יום־יום. ברחובותיה הצרים פסעו דורות על דורות של יהודים, אשר גם למדו קבלה, וגם קנו, סחרו, אהבו. צפת היא עיר בה יכולים לקרות נסים. גם ירושלים כזו, אבל צפת עוד יותר".

אחד הנסים היכולים לקרות לאדם כפרנקל, אמנם ארע לו בצפת. לפני כשש שנים, לאחר שנתאלמן מאשתו השלישית, פגש יצחק פרנקל שהיה אז כבן שבעים, את אשתו הרביעית, אילנה, היא כיום בת 29. ואם לשתי בנותיו הקטנות: לאור בת ה־6, ואריאן בת השנתיים. למרות שפרנקל חי את נשואיו והורותו לשתי הפעוטות כדבר מובן מאליו, אין ספק שאפילו המחמירים בין מקובלי צפת, היו רואים בנעוריו הנצחיים של יצחק פרנקל נס הראוי להתכבד בו.

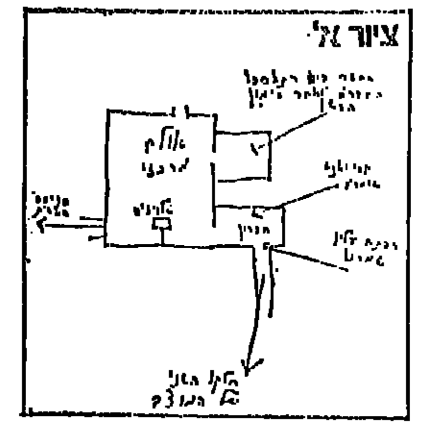

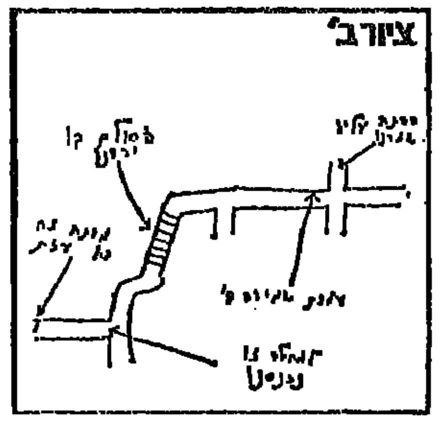

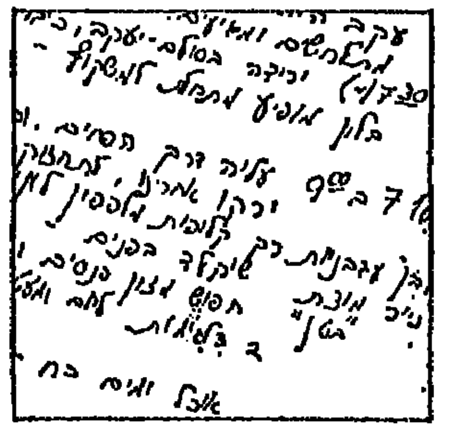

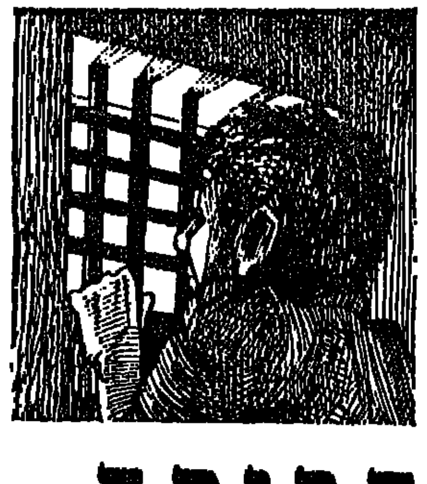

הביתה

(המשך בעמוד 14)

בחוץ קהל של אלפים, ממתינים לשבוייהם. מעניין איך זה נראה בלוד. האוטובוסים נמצאים ליד המסלול שעליו מטוס של הצלב־האדום. שרשרת של שוטרים צבאיים שומרים על הסדר. מופיעים נציגי הצלב־האדום. יורדים מהאוטובוסים. צלמים ועיתונאים צובאים עלינו. מצלמים מכל הכיוונים. בדיקות. הצלב־האדום סופר אותנו ובודק כל שם. הדרוזי איננו. אנו מספרים זאת ל„צלב־האדום". הולכים אל כבש המטוס. המתורגמן נפרד מכל אחד. אני נזכר, משום־מה, שפעם שאל אותי אם ביקרתי אי־פעם בחו"ל. השבתי בשלילה, והוא הוסיף:

„הנה, אתה בחוץ־לארץ, בסוריה".

„כן, אבל זה איננו ביקור".

ליד המתורגמן עומד כתב של תחנת־שידור ערבית. אני כורה אוזן ומספיק לקלוט משהו על „כלימאת־וודיה" (מילות ידידות). ייתכן שתיאר את הפרידה. נכנסים ומתיישבים. בדיקה אחרונה של „הצלב־האדום". המטוס מתניע. אוסף תאוצה. הגלגלים ניתקים. אלוהים, איזה כיף! הרגשתי נהדרת. עד לרגע ההינתקות מהקרקע כל הזמן ניקר החשש מתקלה של הרגע האחרון. הרגשת חופש, משום־מה, משתלטת מייד. פושטים את המדים הסוריים ולובשים חולצות טריקו צבעוניות, מכנסיים קצרים, נעליים קלות — כל אלה הגיעו בחבילות מן הארץ.

לבשתי חולצת טריקו. לצערי „אנטיוכוס" „גילח" את מרבית בגדי ורכושי, ונאלצתי איפוא להישאר בנעליים ובמכנסיים ארוכות סוריות.

מסתכלים למטה. מתחתנו פרושה סוריה. מלמעלה היא פחות ירוקה ויותר מדברית ושוממת. טסים מערבה. למטה מתנשאים רכסי החרמון והלבנון. מגיעים לים ופונים דרומה. מטוס של „הצלב־האדום" ובו שבויים סוריים חולף לידנו. מתקרבים לישראל. ספינות ישראליות על רקע של ים כחול. פונים מזרחה. חוף תל־אביב בכל זוהרו. כמה זה נפלא! אני בקושי מתאפק שלא להפליג בתיאורים רגשיים. אנו מעל שדה־התעופה. למטה צובאים המונים. מנמיכים טוס. שלט:

„ברוך שובכם גיבורי ישראל". מה רוצים מאיתנו? אנו גיבורים? הרי בסך־הכל נפלנו בשבי...

הגלגלים נושקים לקרקע. נעצרים בקצהו הרחוק של המסלול. „מה? את כל הדרך הארוכה הזו נצטרך לעשות ברגל?" — ממלמל בהשתאות אחד החברה. המטוס מסתובב וחוזר עד למקום בו ניצב הקהל.

הדלת נפתחת. רוצים לצאת! מהחלונות רואים הסתערות של המונים הצובאים של המטוס. אם כך יימשך הדבר — רק בעוד שעות נצליח להסתנן החוצה. אני בקצה התור.

לפתע צעקת מאחורי:

„משה מנחם, משה מנחם!"

אני מסובב את הראש בתדהמה ומזהה, לא פחות ולא יותר, את יורם — ידיד המשפחה האיש „אל־על".

„בוא מפה, בוא מפה!" הוא צועק ומצביע על דלת תא־הטייס, הפתוחה והפונה אל צידו הימני של המטוס. „ההורים מחכים בצד הזה" — הוא אומר ומראה בידו.

„מה זה? גם פה יש פרוטקציה?" — אני שואל, מחבק אותו ורץ לעבר פתח תא הטייס. אני בחוץ. יצאתי ללא ההמולה והדוחק. כבש המטוס היה ריק. כאילו רק לכבודי הוכן. המשפחה כולה למטה. זהו זה.

(סוף)

כל הזכויות שמורות ©